



AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ



Ali Fırat GÜNAY

LEVIATHAN VE ADALET OLANAKLARI: GÜNCEL BİR TARTIŞMA

Felsefe Anabilim Dalı  
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025



AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ



Ali Fırat GÜNEY

LEVIATHAN VE ADALET OLANAKLARI: GÜNCEL BİR TARTIŞMA

Danışman

Doç. Dr. Eray YAĞANAK

Felsefe Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

**Akdeniz Üniversitesi**  
**Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,**

Ali Fırat GÜNAY'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Deniz KUNDAKÇI

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Eray YAĞANAK

Üye : Doç Dr. Şahin ÖZÇINAR

Tez Başlığı: Leviathan ve Adalet Olanakları: Güncel Bir Tartışma

Tez Savunma Tarihi : 16/07/2025

Mezuniyet Tarihi :14/08/2025

## AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Leviathan ve Adalet Olanakları: Güncel Bir Tartışma” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

**Ali Fırat GÜNAY**





## TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                           |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------|
| <b>Öğrenci Bilgileri</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                           |
| Adı-Soyadı                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | Ali Fırat GÜNEY                           |
| Öğrenci Numarası                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | 202452031001                              |
| Anabilim Dalı                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | Felsefe                                   |
| Programı                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Tezli Yüksek Lisans                       |
| <b>Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                           |
| Unvanı, Adı-Soyadı                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Doç Dr. Eray Yağanak                      |
| <b>Yüksek Lisans Tez Başlığı</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                           |
| <b>Turnitin Bilgileri</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |                                           |
| Ödev Numarası                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                           |
| Rapor Tarihi                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                           |
| Benzerlik Oranı                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | Alıntılar hariç: % 3 Alıntılar dahil: % 9 |
| <p style="text-align: center;"><b>SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,</b></p> <p>Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam ..... sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır.</p> <p>Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:</p> <p>( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise:</p> <p>Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım.</p> <p>( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise:</p> <p>Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.</p> |                                           |
| <b>Gerekçe:</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                           |
| <p>Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımdan yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.</p> <p style="text-align: right;">Danışman Öğretim Üyesi<br/>Doç. Dr. Eray YAĞANAK</p> <p style="text-align: right;">İmza</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                           |

## İÇİNDEKİLER

|               |     |
|---------------|-----|
| ÖZ.....       | iii |
| ABSTRACT..... | iv  |
| TEŞEKKÜR..... | v   |
| GİRİŞ.....    | 1   |

## BİRİNCİ BÖLÜM

### İNSAN

|                                                                             |    |
|-----------------------------------------------------------------------------|----|
| 1.1. Leviathan'daki İnsan .....                                             | 8  |
| 1.1.1. İnsanın Kırılganlığı ve Kapasitesi: Kendini Tanımak ve Yaratmak..... | 9  |
| 1.1.2. İnsanın Potansiyeli: Doğuş, Çaba ve Eylem.....                       | 13 |
| 1.2. Doğa Durumu: Özgürlük ve İstisna İnsanlar .....                        | 17 |
| 1.3. Egemenlik: Sözleşme, Kişileşme ve Canavarlaşma .....                   | 21 |

## İKİNCİ BÖLÜM

### CANAVAR

|                                                            |    |
|------------------------------------------------------------|----|
| 2.1. Metafor Olarak Canavar .....                          | 32 |
| 2.2. İdeoloji Olarak Canavar.....                          | 33 |
| 2.2.1. Leviathan'ın Mitolojik ve Teolojik Arka Planı ..... | 36 |
| 2.2.2. Leviathan'ın Ontoteolojik Yapısı .....              | 36 |
| 2.3. Canavarın Semantik Ağı.....                           | 38 |
| 2.3.1. Canavar Olarak Metafor .....                        | 39 |
| 2.4. Leviathan Türleri .....                               | 41 |
| 2.4.1 Cerberus .....                                       | 42 |
| 2.4.2. Frankenstate .....                                  | 48 |
| 2.4.3. Algoritmik Leviathan.....                           | 62 |

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### ADALET

|                       |           |
|-----------------------|-----------|
| <b>SONUÇ .....</b>    | <b>78</b> |
| <b>KAYNAKÇA.....</b>  | <b>81</b> |
| <b>ÖZGEÇMİŞ .....</b> | <b>90</b> |



## ÖZ

Bu çalışma Thomas Hobbes'un Leviathan eseri kapsamında insan doğası, etik, siyaset ve hukuk felsefesi anlayışını çağdaş felsefecilerinin kavramları ile yeniden bir okumaya tabi tutmaktadır. Tez boyunca Arendt, Agamben, Deleuze, Derrida, Esposito, Foucault, Haraway, Ricoeur, Said gibi filozoflar ile Leviathan ve benzeri egemenlik türlerini açıklayabilmek için egemenliği yaratan insanın canavarlığı ontolojik, hukuki ve edebi olarak günümüzün siyaset, hukuk ve adalet olanakları hakkındaki söylemlere katkı sunması bağlamında araştırılır. Farklı ekollerden ve disiplinlerden araştırmaya katılan metinler Derrida'nın yapısöküm olarak kavramsallaştırdığı eleştirel yaklaşım ile ele alınırken Leviathan'ın canavarlığı canavar çalışmalarının yaklaşımları ile metodolojik olarak kullanılır. Araştırma sonucunda insan ve canavar, istisna ve egemenlik, doğal ve yapay, gerçek ve metafor arasındaki ayrımlar ortadan kalkar. Böylece güncel Leviathanlar olarak, Barreto'nun Cerberus'u, Schepelle'in Frankenstate'i, ve König'in Algoritmik Leviathan'ı; neoliberalizm, otokratik legalizm ve algoritmik yönetimsellik bağlamında açıklanır hale gelir. Güncel canavarların gündeme getirdikleri şiddet ve bu şiddete karşı mücadele mekanizmaları ele alınırken alternatif siyaset ve hukuk felsefesi anlayışları ile adaletli bir toplumsallığı kurmakta Leviathan'ın ve onun yaratıcısı olduğu insanın potansiyel kurucu rolü açığa çıkarılır. Bu kurucu rol insan ile canavarın ayırt edilemez doğasından ve hukuk ile adaletin karar verilemez yapısından ileri gelmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Leviathan, canavar, egemenlik, istisna, adalet

## ABSTRACT

### LEVIATHAN AND THE POTENTIALITIES OF JUSTICE: A CONTEMPORARY DEBATE

This thesis aims to inquire into human nature, ethics, political and legal philosophy in terms of Thomas Hobbes's *Leviathan* with the concepts of contemporary philosophers. Throughout the thesis, philosophers such as Arendt, Agamben, Deleuze, Derrida, Esposito, Foucault, Haraway, Ricoeur, Said are investigated in order to explain Leviathan and similar types of sovereignty, and the monstrosity of the human being who creates these sovereignties is explored in the context of their ontological, legal and literary contributions to today's discourses on politics, law and justice potentialities. While the texts from different schools and disciplines are examined with the critical approach that Derrida conceptualizes as deconstruction, the monstrosity of Leviathan becomes methodologically applicable through the approaches of monster studies. In this way, the distinctions between human and monster, exception and sovereignty, natural and artificial, real and metaphor disappear, and today's new Leviathans, such as Barreto's Cerberus, Schepelle's Frankenstate, and König's Algorithmic Leviathan, come to be explained in the context of neoliberalism, autocratic legalism, and algorithmic governmentality. While the mechanisms of violence brought to the agenda by today's monsters and the areas of struggle against them are discussed, the constitutive potential role of Leviathan and the human being it creates in establishing a just society is revealed with alternative political and legal philosophy understandings. This constitutive role arises from the indistinguishable nature of human and monster and the undecidable structure of law and justice.

**Keywords:** Leviathan, monster, sovereignty, exception, justice

## TEŞEKKÜR

Çalışmamın daha iyi olması için bana rehberlik eden, öğrencisi olduğum günden bu yana bana emek veren hocam Doç. Dr. Eray Yağanak'a; attığım her adımda bana verdikleri destekten minnettar olduğum üstadlarım annem Nurcan Günay ve babam Mustafa Şefik Günay'a; dünya üzerindeki en favori insanım, kardeşim Sude Günay'a; dostlukları ve yardımları için Artun Ağıroğlu, Umur Mutlu, Hatice Yüksel, Su Akaydın ve Ecem Yıldız'a; fazlalıkları, eksiklikleri, olmaması gereken yerde oluşlarıyla yaşamı çoğaltan tüm canavarlara teşekkür ederim.



## GİRİŞ

Metin adı verilen yapıtın zamansal ve mekânsal boyutu metnin kendi sınırlarını aşar. Bu nedenle bu tezde yapıldığı gibi Thomas Hobbes'un "Leviathan: veya Dini ve Sivil Bir Devletin Maddesi, Biçimi ve Gücü (2024)<sup>1</sup>"<sup>2</sup> metni ele alınırken tamamlayıcı metinlere başvurmak gerekir. Araştırmaya konu tamamlayıcı metinler kartpostallar veya çamaşır fişler gibi takibi zor ve yaratılmak istenen eleştirel metin için ilk bakışta alakasız görünen kaynaklara kadar uzanabilir (Foucault, 1996: 118). Foucault açısından metni ele almanın bir zorluğu da yazarın kağıda bilinçli olarak aktardıklarından daha fazlasının belki de yazarın metni hakkında düşüncelerinin belirginleşmeye başladığı koşulların gerçekleştiği andan itibaren ortaya çıkmasıdır. Bu durum metnin ve tarihin başlangıcının belirsizliğini gündeme getirir (1996: 119). Edward Said'e göre niyet anından itibaren başlangıç zaten başlamış bir projedir ve bu dünyada olmakla alakalıdır. Kendi sekülerliğini reddetse dahi her metin içeriğinde açıkça veya üstü kapalı olarak bu dünyaya ait koşullar hakkında fark ortaya koyan bir inşa ve yorumlama barındırır; kendine yeni bir yol açma peşinde olmak itibarıyla yeni bir başlangıç ortaya koyar (Said, 2009: 31). Araştırmaya, yorumlamaya ve eleştiriye konu olan metnin zamansal ve mekânsal belirsizliği, metne nereden başlanacağı konusunda karar verme anlamında araştırmacıya bir tür egemenlik hakkı verir. Çünkü metin sabit, ilişkisiz, kapalı ve kendinden menkul bir yapı olarak ele alınırsa kendini açmaya elverişli olmaktan çıkar.

Hobbes araştırmacılarından Ferdinand Tönnies'e göre Leviathan günümüzde hala içinde bulunulan modernitenin başlangıç metni olarak konumlandırılır (Keedus, 2012: 324). Başlangıç yapan metinler ortaya çıkardığı olanaklar sebebiyle anlamlı bir araştırma konusu olmaya daha elverişlidir. Çünkü başlangıçlar etkileşim kapasitesinin çokluğu ve hareketliliği sayesinde kökenlerden daha fazla olanak sunar. Kökenler ise başlangıçlara kıyasla ilahi ve sabittir ve tek bir ilke ya da yasaya geri dönüş eğilimi gösterir. (Said: 2009: 23-24). *Leviathan* gibi erken modernitenin başlangıcı olarak görülen bir metin kendini araştıran, yorumlayan ya da eleştiren kişiyi kendi metinler ağına götürüp güncel olanakları ifşa eder ve onu da yeni bir başlangıç yapmaya teşvik eder. Bugün de Tönnies'ten yüz yıl sonra Hobbes'un özellikle politika ve hukuk felsefesinin belki de en çok tartışılan metni *Leviathan* hakkında

---

<sup>1</sup> A. E. Pilgir'in çevirisi Oxford University Press baskısından olduğundan Hobbes'un ana metnine daha sadık olma olanağı ve güncel olması nedeniyle ve S. Lim'in çevirisi "Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti (2020)" ise Hobbes felsefesinin kavramlarını Türkçe düşünce dünyamıza aktarması ile en bilinen Leviathan çevirisi olması, Hobbes felsefesinin Türkçe kavrayışında etkisi dikkate alınarak bu tezde beraber kullanılmıştır.

<sup>2</sup> Bundan sonra her iki çeviriye atıf da kısaca Leviathan olarak anılacaktır.

araştırmaların aynı merakla devam ediyor olmasının en önemli nedenlerinden biri modernitenin krizi olarak kavramsallaştırılan sorunların da başlangıcı olarak görülmesidir. *Leviathan*'ın güncel adalet sorunlarına dair hala bir yanıt üretebilmesi, öncüsü olduğu modern devlet denen politik teşkilatlanmanın otoriter fakat kırılğan yapısına rağmen her zaman hukukilikten kaynaklanan rasyonellik ve evrensellik iddiasında bulunmasından kaynaklanır. Modernitenin sorunlarının nedenleri olarak da okunabilen bu iddialar aslında toplumsal bir çözümün de başlayabileceği düşünce biçimlerini sunarlar. Hobbes'un politika ve hukuk felsefesi, Hobbes'un en kapsamlı yorumcularından Leo Strauss'a göre erekselci veya düzenekçi bir kozmoloji yerine bilgi kaygısına içkin olan amacı öne çıkaran, Platonculuk ve Epikürosçuluk arasındaki çatışmayı gündelik pratikler lehine bir senteze vardır, "anlamak yapmaktır" anlayışıyla klasiklerin idealleri ve dogmalarının yerine metaryalist ve seküler bir siyaset felsefesinin temellerini atmıştır (2023: 176-177). Hobbes, devletin Antik Yunan'dan bu yana "erdemli hayat" amacına ulaşmak için kurulan politik bir yapı olduğu düşüncesini bir kenara bırakarak onu yaratan insanın doğal haklarını korumak için yaratılmış bir yapı olarak ele almış ve pratik yaşam içinde işlevsel bir konuma getirmiştir. Bunun doğal sonucu olarak liberal gelenek de doğuş nedeni olarak *Leviathan*'ı bir başlangıç metni olarak görür (Strauss, 2023: 181).

*Leviathan*, erken modernite döneminin ayırt edici özelliklerinden olan "özgür düşünce"nin gelişimine de büyük katkıda bulunmuştur. Bugün yaşadığımız modern dünyaya asıl dokusunu veren özgür düşünce, Antik Yunan ve İlkçağ Roma anlayışına özgü olarak dünyanın yeniden doğuşunu imgeleyen, Fransızca "yeniden doğuş" anlamına gelen Rönesans'la başlamıştı. Hannah Arendt felsefesindeki "doğum" kavramından yola çıkılırsa rönesans, yeniden doğuş anlamında yeniden başlayan ve her seferinde fark ve yenilik ihtiva eden insanın eylemleri ile potansiyel yaratma kapasitesi bakımından her daim içkin felsefeye dair oluş kavramını da anımsatmak durumundadır (Arendt, 1994: 243; Deleuze ve Guattari, 2023: 253). Bu nedenle devamlı başlangıç yapabilen insan eylem ve hareketlerine "doğuş" demek daha doğru olur.

Aydınlanma döneminin eleştirmenlerinden Adorno ve Horkheimer'a göre modernitede, oluş ve geçmiş arasındaki döngüsel zamansallık şu şekilde açıklanır: "Mit zaten aydınlanmanın kendisidir ve aydınlanma mitolojiye geri dönmektir." (2014: 16). Mantıksal hesaplamalar, bilimcilik ve değerleri nicel eşitliklere indirgemekle bireyin totaliterleşmesine ve irrasyonelliğine giden yeni bir mitin başlangıcını yapan Hobbes'un da içinde bulunduğu

aydınlanmacı düşünce biçimi Batı dünyasının iç ve dış doğa üzerinde tam bir tahakkümüne yol açmıştır (Adorno ve Horkheimer, 2014: 24). Bu aydınlanmacı başlangıcı eleştiren Adorno ve Horkheimer'a göre Hobbes, iç ve dış doğanın egemenlik altına alınmasını ve cisimleştirilmesini başlatır ve egoizmden yola çıkarak toplumun temelini uyumda değil dehşette görür; bu nedenle de liberalizm ve serbest piyasanın “hayatta kalmayı” en iyi şekilde organize ettiği karanlık burjuva ahlakının bir temsilcisidir. Adorno ve Horkheimer, Hobbes’un düşünsel hattındaki düşünceleri (özellikle Bacon ve Machiavelli) öz varlığı korumak adına şiddetle doğayı tahakküm altına almak suretiyle öz yıkımı getirenler olarak tanımlar (2014: 126). Halbuki Adorno ve Horkheimer’ın aksine Rönesans’ın ve Aydınlanma’nın karakteri olan yeniden doğuş, mitlere bağlı kalmadan yeniden doğmak, yeniden mitolojiler geliştirmek, sürekli doğuş, oluş ve yaşama dönük bir yaratıcılık elde etmekle, kökenin sabitliğinden başlangıçların hareketliliğine geçmekle gerçek anlamını açığa çıkarır (Deleuze ve Guattari 1983: 298).

Deleuze’a göre ele alınan bir metinde araştırmacının karşısına çıkan çoğu kavramın bir anlamı varsa bu bir anlam tarihi değildir, bir başlatıcı olarak yazar tarafından tekrarlanan şey çoğalmıştır, farklılaşmıştır ve bu anlam yüzeyledir, derinde değil. Kavramlar yazar tarafından koşullara göre anlamsızlığın ve hiç anlamın ekseninde yerel makinalarca inşa edilmiştir (Said, 2009: 366-367). Bireyciliği merkeze alan liberalizmi bir baş kaldırı olarak siyaset felsefesine dahil eden, Orta Çağ’ın baskın olarak teoloji merkezli felsefe geleneğine aydınlanmanın inşacı ideolojisiyle meydan okuyan Leviathan’ın verili anlamları yorumlayan ve eleştiren metinler arasında siyaset ve hukuk felsefesinde hala güncelliğini koruyan metinlerden biri olmasının sebebi inşa ettiği modern liberal devlet hakkındaki başlangıç fikirleridir. Bu nedenle bu tez bakımından Leviathan, araştırmanın asıl konusu olan insan doğası, istisna, canavarlık, egemenlik, güncel canavar devletler ve adaletin olanaklılığına ilişkin bir başlangıç olması bakımından eleştirel bir hareket noktası olarak işlev görür. Çünkü araştırma, daha en başında soyut ve kavramsal düşünmeye başladığında, kişinin kendine ait düşüncelerle başkalarının düşünceleri arasında ortak bir zemin bulmaya, tarihsel bir olay ya da somut bir durumla temellendirmeye ve bunların anlam yaratacak bir işlevselliği olup olmadığına dair sorular gündeme getirir (Yağanak, 2016: 144). Çünkü araştırmacı için, “felsefenin bir başlangıcı olması gerektiği kesin değildir. Eğer bir başlangıç belirlenecekse buna bir bakış açısı ya da bir neden eklemek zorundadır.” (Deleuze ve Guattari, 2020: 25)

Bu nedenle ilk bölümde Leviathan metnindeki insan anlayışı ile sosyo-politik düzenin kişiliği olarak Leviathan'ın ilişkisi ele alınır. Bu ilişki ele alınırken öncelikle insanın ontolojik kırılabilirliği gündeme getirilir. “Kendini tanıma”nın şiddeti ile diğer varlıkları kendilikle karşılaştırıp bir düzen içerisinde anlamlarını belirleme sürecinin şiddeti, toplumsal ve egemenliği ortaya çıkarma kapasitesi olarak öncelikle kendilik şiddetinin yaratıcı bir potansiyeli olması bakımından ele alınır. Hatalı inanış ve inşaların sonucunda egemenliğin bırakılacağı Leviathan'a dair canavarlığın belirttiği ve yaratımının söz konusu olduğu ilk alan insanın ontolojik kırılabilirlik alanıdır. Leviathan'ı yaratma anlamında insanın Hobbesçu mekanist çaba ve eylemi Arendt'in doğuş kavramı ile yeni bir başlangıç yapma ve özgürlük alanı olarak insan kapasitesinin hata yapmaya açık doğasının yanında bir olanak olarak belirir. Dolayısıyla *Leviathan*'da insanın hataya içkin kırılabilirliği aynı zamanda bir yaratma ve yapabilme kapasitesi olarak birbirine ontolojik olarak bağımlı bir şekilde ortaya çıkar. Bu nedenle insanın *Leviathan*'daki doğa durumundan gelen egemenliğinde bulunan istisnai durumunun ve bu duruma koşullu olarak bulunan insanlığın ve canavarlığın belirsizliğinin ve bu belirsizliğin *Leviathan*'ı yaratan sözleşmeden önceki ontolojik yapısı tartışmaya açılmalıdır. Bu istisnallığın sözleşme ile egemene devri ile insan kişileşir, egemen canavarlaşır fakat canavarlığın doğasında bulunan kurgusal inşa ve egemenin istisnayı yaratan şiddeti hiçbir zaman ortadan kaldırılamaz. Canavar, sınır aşan yapısı ile insanı ve egemenliği bir eşikten izlemeye ve ona musallat olmaya devam eder. Bu nedenle sözleşmesel egemenlik aynı zamanda ebeveynin egemenliğini ve işgal ile egemenliği her zaman içinde bir canavarlık olarak formsuz bir formda taşır. Egemenlik türlerinin birbirinin yerine geçip durduğu bu formsuz form gerçek ve metafor arasındaki ikiliği yok ederek birinci bölümün sonunda Hobbes'un Leviathan'ın doğuşuna sebebiyet verdiği yazarlığının egemenliğini Derrida'nın *Glas* metninde Jean Genet'in doğuşunu sağlaması ile paralel olarak bir canavar doğuş olarak ele alınmasına olanak tanır. Böylece edebi egemenliğin, egemenliğin formsuz formunu yaratan, canavar doğuran bir canavarlık olarak egemenlik türlerinin tam kalbinde yer aldığı ortaya konur.

Tezin ikinci bölümünde canavarın doğuşu ile yasanın üstünde fakat hukuki bir canavar olarak ele alınan Leviathan derinlemesine incelenir ve bu inceleme güncel Leviathanlara yaklaşma ve onları tanıma olanaklarını ortaya çıkarır. Canavar metodoloji ile “canavar”, hem filozofların edebi söylemle egemenliğini kurmak için kullandığı bir metafor olarak hem de siyasi söylemde egemenliği açıklamak için kurgulara ve metaforlara dayalı anlatımlara olan

ihtiyacı sorunsallaştırarak güncel Leviathanlarla baş etme yöntemlerine katkıda bulunur (The Monster Network, 2018: 154). *Leviathan*'ın mitolojik, teolojik ve ontoteolojik yapısı incelenerek yalnızca gerçek ile kurgu arasındaki ikilik değil dini ve seküler bilgi arasındaki ikilik de belirsizleşir. Canavarın semantik ağı ve etimolojik olarak antinomik yapısı ile dilin her zaman canavarca bir edim içerisinde olduğu gözlemlenir. Canavarın anlam yaratma ağına ortaya çıkan egemenliği açıklandıktan sonra ikinci bölümün sonunda güncel Leviathan'ları açıklamak adına Bradiotti'nin canavar tanımı referans alınarak üç tür canavar araştırmaya konu edilir (Braidotti, 1996: 138). Bunlar Barreto'nun Cerberus'u, Schepelle'in Frankenstate'i, ve König'in Algoritmik Leviathan'ıdır. Bu sayede Leviathan'ın hukuki ve politik düzlemde hiçbir zaman güncelliğini yitirmediği yalnızca neoliberalizm, otokratik legalizm ve algoritmik yönetimsellik bağlamında topluma ve felsefeye başka biçimlerde her daim musallat olduğu ortaya çıkar.

Dört yüz yıla yakındır verili anlamların üzerine yeni ve yaratıcı bir anlam üretebilmenin olanağının yanında tarihsel bir örtme sistemine de neden olmuş bu şiddetli canavarın karmaşıklığının bilincinde olarak yeni anlamları yaratmanın olanağı, Leviathan'ın insan anlayışındaki kırılmalık alanından potansiyel alana geçişini gözlemleyebilmek için insanın yaratıcı gücünü araştırmak; Hobbes'un insanın kapasitesini ve potansiyellerini arttırmak için Leviathan'ın yaratımıyla yaptığı gibi, politik alanın belirleyicisi olmak adına inşacı örtme sistemini ifşa etmek için egemenliğe içkin olan canavarlığa dahil olmak, yeni bir inşa sürecini başlatmak ile mümkün olur. Bu egemenlik eylemi Hobbes'un erken modernite inşasının sabitleyici kavramlarının içinde Schmitt'in yarı ironik bir İngiliz mizahı olarak nitelendirdiği (1996: 94) canavarı, yaratıcısı Hobbes'un tahakkümü altına girmeden, hatta belki ona bazen ihanet ederek fakat ironiyle sahiplenerek Leviathan'ın kendisini bir metodolojiler ağı olarak kullanarak gerçekleştirilebilir, bu şekilde kullanılan yöntem “metotlar olarak canavar”dır (The Monster Network, 2021: 144). Canavarla yöntem olarak boğuşmak, araştırmacının bilgi üretim biçimleri olarak kökenler ve köken hikâyeleri hakkında eleştirel sorgulamalarda bulunmasını gündeme getirir ve başlangıç yapan kavramları ortaya çıkarmaya yarar. (The Monster Network, 2021: 159)

Eleştirel bir metin Leviathan'ın da dahil olduğu inşacılığın karşısına Jacques Derrida'nın “tereddüt” olarak adlandırdığı izah tarzı ile metinselliği koyar. Böylece belirlenebilir olgular ve insan doğası gibi aydınlanmacı alanları ortaya koyan metinler kadar onları sabitlendiren ve eylemsiz bırakan alanları tespit etmek için metinler arası bir alan

araştırmaya dahil edilebilir (Said, 2009: 334). Metinleri Leviathan ile ilişkiye sokarak Leviathan'ın kavramlarını -Leviathan'ın insan oluşu kendinden daha büyük bir canavara dönüştürebilmek için inşa ettiği gibi- daha adaletlisini kurmak adına bozmak gerekir. Yapıbozum pratiği Leviathan'ın anlam olarak ürettiği tüm kavramları başka bir yola sürüklemek, kasıtlı olarak başka bir anlam üretimini başlatmak niyetiyle olmak durumundadır (Said, 2009: 31). Derrida'ya göre Leviathan'ın protez yapısı onun sözleşmesel ve dolayısıyla yapay olmasından kaynaklanır bu nedenle yapıbozuma kolayca konu olur (2009: 72).

Hangi ön kabullerle neyin başlangıç olduğunu yalnızca bir araç olarak saptayarak yola niyet etmek yeni bir yorumlama yapmanın yani yeni bir başlangıcın tek olanağıdır. (Said, 2009: 35) Nietzsche'nin "mantıksız antropomorfizm" olarak nitelendirdiği başlangıç felsefesi Leviathan'ın insan doğasını temellendiren ve dönüştüren canavarca yapısını da açıklamaya elverişlidir. Hobbes'un matematiği ve geometriyi bir araç olarak nitel ve soyut kavramları anlaşılır kılmak adına doğayı, empirist ve mekanist anlayışa uygun mantıksal akıl yürütmeler sonucunda yarattığı kendine özgü ontolojiyi, epistemolojiyi ve sonunda politika ve hukuk felsefesini inşa ettiği akıl yürütme şekli Nietzsche'ye göre bilginin yegane başlama şeklidir (Said, 2009:53). Çünkü gerçek anlamıyla bilgi Nietzsche'ye göre yalnızca totolojidir. İlerleme olan her bilgi benzer olanla benzer olmayanın özdeşleştirilmesidir, özünde mantıksız bir düşünme şeklidir (Nietzsche, 1969'dan akt. Said, 2009: 52). Nietzscheci bu düşünme şekli bu tezde diğer bir yöntem olarak Hobbes'un Leviathan'da başvurduğu inşacı yönetime içkin olarak, sosyal bilimlerde alanındaki modernite ve modernite sonrası çağdaş düşünürlerin felsefeyi ele alışları ile bir arada ve onların ortaya çıkardıkları kavramlarla Leviathan'ın sıradanlaştırdığı fazlasıyla kurgusal fakat doğal fenomenlerini ilişkiye sokarak çok katmanlı politik ve hukuki kavramları anlamak ve yenilerini üretme olanağını başlatma hedefi, bir potansiyel olarak kavranabilir. Bu potansiyel ile riskli ve alakasız görünen karşılaştırmalar ve akıl yürütmeler ile ancak bir kavram yaratabilirse bu, Derrida'nın *Glas* (1986) metninde olduğu gibi, saçılma ve dağılma ile geleniğin başlangıcının göstereni olarak Hegel ve radikal başlangıcın bir göstereni olarak Jean Genet'nin metinlerinden oluşan iki kolon arasında sürekli ilişki kurarak gerçekleştirilir. Bu iki kolon arasındaki diyalog sonucunda ortaya çıkan anlam bir canavarın doğuşudur. Hobbesçu mekanist ve vitalist hareket ve çabanın anlamını tekrar açığa çıkaran bu edebi parçalama ve yeniden hayata getirme etkinliği, Hegelci

diyalektikteki “aufhebung<sup>3</sup>” kavramının kökü olan “aufheben<sup>4</sup>” eyleminde, yani kavramları yürürlükten kaldırırken onları muhafaza etme etkinliğinde mümkün olur (Derrida, 1986: 11; 13; 46; Hobbes, 2020: 48-49; Hegel, 2010: 82). Metinlerin yaratıcı yorumlamasında, söylemden çok bilmece olmasında, metinsellik ve metinler arasılığı, kimi zaman anakronik ve felsefi olarak konuyla alakasız görünen kavramların tartışmaya bilinçli olarak sokulmasını ve bu şekilde bir dünya yaratımının hem faili hem tanığı olmak ile deneyimlenir (Spivak, 1977: 22-25).

Bu nedenle tezin üçüncü bölümünde bir canavarın doğuş anında olduğu gibi istisnai ve mucizevi olarak dünyaya gelmesi umulan adalet gündeme getirilir. Gerçeğin ve kurgunun, doğal ile yapayın birbirinden ayrılmazlığı ile insanın ve canavarın sürekli birbirlerinin yerine geçen istisnai doğası, yeni materyalizmde gündeme gelen şeyler ağı ile teknolojinin getirdiği olasılıksal kimlikler, queer felsefe ile gündeme gelen yoldaşıklar ağı yeni ontolojik bağımlılıklar olarak açıklanır. Bu bağımlılıklar *Leviathan*’da olduğu gibi politik ontoloji alanına dahil olup Derrida’nın da bahsettiği hukuk ile adalet arasındaki “karar verilemezlik” olarak ve hatalı olsa da karar vermenin yapısal zorunluluğundaki egemenlik ile geleceğe dair sürekli ertelenen bir canavarlık olarak adaleti gündeme getirirken, egemenliğin yalnızca bir kırılabilirlik değil aynı zamanda potansiyel olarak ontolojiyi biçimlendiren bir yaratıcılık eylemi olduğu ortaya konulur.

<sup>3</sup> Alm. Ortadan kaldırma eyleminin isim hali (PONS Langenscheidt GmbH, 2025), Hegel felsefesinde diyalektik devrimin kendisini açıklayan yadsıma ile yeni biçimin eskinin yerini alması. Yadsıma ile yeni bir durum ortaya çıkar fakat eski tamamen ortadan kaldırılmaz, daha üst bir formda kendine özgü farklarıyla tekrarlanmak üzere muhafaza edilir. Hegel için karşıtlığın kendisi değil dolayım ve bireşime olanak tanıyan karşıtlık süreci esas diyalektik sürecin ana meselesidir. (Özçınar, 2007: 12-13)

<sup>4</sup> Alm. Aufhebung kelimesinin fiil kökü, ortadan kaldırma, kesmek, durdurmak, son vermek anlamları ile bir antonimi olarak muhafaza etmek, saklamak anlamına da gelir. (PONS Langenscheidt GmbH, 2025)

## BİRİNCİ BÖLÜM

### İNSAN

Aydınlanmanın inşacı karakterinin erken modernitedeki izdüşümleri dönemin bir koşulu olarak ne kadar bilimsel olgulara dayanıyor gibi gözükse de aslında politik bir kurguya dayanır. Aydınlanmanın mantığı, Foucault'ya göre her söylem inşacı bir karaktere sahip olduğundan dilin doğa tarafından ve doğanın da dil tarafından reddidir. Bildirimler diğer bildirimleri örten asimetrik olaylardır. Örtme işi alışkanlık olarak tekrar edildikçe öteki olaylar muğlaklaşır ve söylem yeni bir faaliyet olarak yükselir ve yeniden örtme olarak inşa edilen bilgi sistemleşir. Olaydan olaysallığa ve olaylar dünyevi olarak ele alınmak durumunda olduğundan metinden metinselliğe giden tekilliğin şiddet yoluyla bir düzen tarafından özümsemesi, tesadüfi niteliğinin hafifletilmesi ama asla tümüyle yok edilememesi şeklinde söylemlerin ve bilgilerin inşa süreci söz konusudur (Said, 2009: 306). Bu güç ihtiva eden söylemsel inşa, şeylere dair de bir güç uygular. Foucault'ya göre bu güç, olayların kendisini bir düzenlilik içinde bulduğu bir pratiklik olarak kavranmalıdır (Foucault, 1981: 67).

Leviathan'ın insan doğası hakkındaki politik ontolojisi bazı anlam yaratma metotlarını yani Foucault'nun deyimiyle bazı başlangıçları görmeye yaradığı gibi bazılarını da gizlemeye neden olur. Bu nedenle Hobbes moderniteyi kuran bilgi üretim merkezinin en önemli ideologlarından biri olarak ele alınmalıdır (Foucault, 2005: 70) Leviathan'da matematik ve fizikten beslenen mekanistik/determinist yaklaşım, şeyleri anlayabilmek için onları en küçük yapı taşlarına ayırarak inceler. Söz konusu insan olduğunda bu yöntem onu oluşturan nedenlerin araştırılmasına dayanır (Yağanak, 2017: 447). Bu nedenlerin araştırılması sonucunda ortaya çıkan doğa durumundaki insan sözleşme ile egemenliğini devlet kurmak adına Leviathan'a bırakır ve sosyo-politik düzen insan doğası ile içkin bir ilişki içinde gösterilir (Yağanak, 2017: 446). Bu nedenle öncelikle genel anlamda insan değil, Hobbes'un Leviathan'da inşa ettiği insan fikrini açıklamak gerekir.

#### 1.1. Leviathan'daki İnsan

Metnin birinci kısmı "İnsan Üzerine"de, insanların devlet durumundan önceki hareketleri, arzuları, davranışları, ötekilerle ilişkileri, doğal koşulları ve bu koşullara dair tutumları ele alınır. Kısacası sözleşmeden önce diğer yaratıklarla birlikte bir yaratık olan

insan ve insanın korkuyla dolu doğa durumundaki hali ile insanın bu kırılganlığı aşmak adına kişi alanına, egemenliğin yaratıldığı politik düzene geçişinin koşulları araştırılır. Leviathan'ın doğuşunun gerekliliğini ve doğal bir neden olabilmesi anlamında başlangıç yapabilen, yani toplumsal sözleşmeyle bir devletin doğuşuna olanak verebilen insanları anlayabilmek için politika ve hukuk alandan önce insanın “ne” olduğuna ve ontolojik koşullarına bakarak Hobbes'un Leviathan metninde yaptığına benzer uzunca bir başlangıç yapılmalıdır. Bu başlangıç bölümü aynı zamanda Hobbes'un da kim olduğu ve kim olmak istediğini ifade etmesi anlamında metnin “İnsan Üzerine” bölümünde gösterdiği bir güç ifadesidir, yukarda bahsedildiği şekliyle şiddetli bir bilgi üretim yeri ve yaratıcı bir eylem alanıdır.

### **1.1.1. İnsanın Kırılganlığı ve Kapasitesi: Kendini Tanımak ve Yaratmak**

“Yazarın Sunuşu” ismiyle metaforlar ve betimleyici açıklamalarla başlayan Leviathan, Hobbes'un bu metne neden ihtiyaç duyduğunu ve nasıl bir sonuca varmak istediğini ve hiçbir zaman sonuçlanmayan doğuş ve oluşun insan doğasına içkinliğini özetler. Bu metnin kaleme alınmasının sebebi, doğal insanın korunması ve savunulması için yapay insan olarak, bir makinanın yapay hayatına ve mekanikliğine sahip ve kudreti ejderha benzeri bir canavara atıf ile açıklanan ortak refah devletinin yani Leviathan'ın yaratılmasıdır. Bu nedenle metnin ilk kısmında açıklanan yapay insan olarak, çeşitli protezler ve eklentilerle güçlendirilmiş canavar, yani devletin içeriği ve yaratıcı öznesi olan insan ele alınır. Ve bu “insan” denen varlık Hobbes'a göre kendini tanıyarak öğrenilir (Hobbes, 2020: 17). Çünkü arzu, korku, umut gibi bütün insanlarda aynı olan duygular birbirlerine benzerdir; fakat arzunun, korkunun, umutlanılan şeyin nesnesi, insanın karakteri ve aldığı eğitimlerle değişebilir. İnsan kendini aynı Leviathan'ı yarattığı gibi yaratabilen bir yaratıktır. Benzer duygular karakter farklılıkları sebebiyle farklı nesnelere yönelen farklı eylemlere neden olur. Hobbes'a göre, insanlar bu eylemleri benzer duyguların izini takip ederek, yani kendinin ve ötekinin soruşturulması yoluyla öğrenir. Benzer duygulardan yola çıkarak diğer insanların eylemlerine neden olan duygular arasında karşılaştırma yapmaz ve koşullar arasındaki benzerlik kadar ayırım da görülmezse bir kategori olarak bilgiye ulaşamayacak, insan doğası anlaşılamayacaktır. Basit anlamda benzerlik yalnızca kaba halde ampirizmdir, Hobbes'un deyimiyle henüz felsefe alanına dahil değildir; meğerki kesinlik belirtmeyen temsil alanından çıkarılıp bilgi yoluyla eşitlik ve düzen fikriyle ilişkili hale getirilsin (Foucault, 2002: 74).

Kendini ve diğer insanları tanıma yolculuğundaki kişi her zaman aldanma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Karşılaştırma yapmama durumunda benzerliğe fazlasıyla güvenir durumdadır veya koşulların benzerliğini yine karşılaştırma yoluyla tam olarak idrak edemezse kendi yapısındaki başkalığın getirdiği çekingenlikten dolayı hataya düşer. Fakat Hegelci anlamda kendilik dünyaya açılmaktan, bu karşılaştırmaları yapmak ve düzenlilik içerisinde fikir oluşturmaktan sonra kendine dönmekle mümkündür, dışsallıkla ilişki kurulmadan geri dönüş ve kendiliği tanıma mümkün değildir (Douzinas, 2022: 120). Hobbes felsefesinde insana dair bahsedilen ilk kırılma Hegelci bir olumsuzlamayla kurulan insanın daha kendiliğinde ontolojik olarak hata yapmaya açık olmasıdır. (Hobbes, 2020:18) Ricoeur’a göre bu hataya açık insanın ontolojik durumu “yanılabilen insan” olarak tanımlanır. Bu “kötülük” olarak ortaya çıkabilen kırılma, burada insan ontolojisinde daha en başında tanıma yolculuğunda belirir (Ricoeur, 1986: 146). Hataya dair kırılma ya da kırılmanın merkezindeki bu ontolojik hata kapasitesi, Dostoyevski’nin sorduğu ünlü soruyu hatırlatır: “Hastalık mı suçu doğuruyordu, yoksa suç mu kendi yapısına uygun, hastalığa benzer bir şeyleri geliştiriyordu?” (Dostoyevski, 2016: 87).

Hata denen kırılmanın merkezindeki kötülüğü sistematik hale getiren durum, Hobbes’a göre, başkalarının yarattığı tanımların izinden çok gidilmesiyle başlangıçtan itibaren hataların birbirini takip ettiği ve işe yarar bir sona ulaştırmayan bir laf salatasının içine düşülmesidir (2020: 38). Bu nedenle Hobbes kötülüğü üreten bu sistemden uzaklaşabilmek adına Deleuze ve Guattari gibi felsefeyi insanın kendi kavramını yaratması pratiği olarak ele alır (Deleuze ve Guattari, 2020: 8). Aynı zamanda yaratılan kavramları tanımlamak ve düzenlemek, birbirinden ayırmak, sınır çekmek için isimler koymak gerekir çünkü şeyleri adlandırmak dilin şeyleri kendine ait kılmak için uyguladığı bir müdahaledir (Esposito, 2023: 52). Hobbes’un erken modernite düşünürü olmasından ileri gelen, aydınlanmaya giden tarihsel süreçteki inşacı karakterinin kaçınılmaz nominalizmi bugünün çağdaş düşünürlerinde dahi izleri bulunabilecek bir kavram ve anlam yaratma yöntemidir:

“Gerçek bilgiye ulaşmak isteyen bir insanın, daha önceki yazarların tanımlarını incelemesinin ve eğer yanlışlarsa, onları düzeltmesi ve kendisinin yeni tanımlar oluşturmalarının ne kadar gerekli olduğu işte bundandır. Çünkü tanımlardaki yanlışlar düşünüş ilerledikçe çoğalırlar ve insanı saçmalıklara götürürler, insan bu saçmalıkları sonunda görür; fakat tekrar en baştan düşünmeye başlamadıkça onlardan kaçınmaz, çünkü hatalarının kaynağı başlangıçta yer almaktadır.” (Hobbes, 2020: 38)

İnsanı tanımlamak için, diğer insanlarla kendini karşılaştırıp ortak “insan” kavramında bir küme yaratabilmek gerekir. Bunun için daha önce açıklanan “mantıksız antropomorfizm”

metoduna başvurulmalıdır. Benzer olan ve benzemez olanları ilişkiye sokmak bilgi üretimi için şarttır: Dil, söylem ya da retorik böyle zorlama bir ortamda vuku bulur. Dil kimseyi fiziksel olarak öldürmez, fakat örneğin Hobbes'un söylemsel alanında Aristoteles'in politik yaratıklar olarak nitelendirdiği "arı", "karınca" veya "insan" olarak sabitlendirildiğinde (Hobbes, 2024: 117) varlıklarından uzaklaştırılırlar ve potansiyellerinden mahrum edilirler (Esposito, 2023: 53). Bu şiddetli nominalizm, dilsel olumsuzlama ve tanımlar inşa etme alanında Hobbes ve Hobbes'un anladığı anlamda insanlar; malzemesi ve zanaatkârı olduğu yapay insanı, yani devleti, nihai amacı kendileri olan tümel insanın politik sahadaki görüntüsü olarak Leviathan'ı yaratırken, dildeki bir istisnaya, dinsel ve mitolojik yükleri olan bir canavara metaforik olarak başvururken ona öncelikle dilsel bir egemenlik atfederler (Kardeş, 2020: 71):

"Canavar, insan zihninin doğayı anlamak ve düzenlemek için tasarladığı taksonomik şemaların hiçbirine yerleştirilemeyen şeydir. Sınıflandırmanın temelini, dilin kendisini aşar: anlamlandırmanın aşırılığıdır, yapma ve anlamlandırma sürecinin garip bir yan ürünü veya artığıdır. Dilde hayat bulan ve bir kez hayat bulduktan sonra dilden çıkarılamayan hayali bir varlıktır." (Brooks, 1993: 218)

Leviathan'ın onu oluşturan insanlarla özdeşliği, insanın canavar doğasına, canavarın kurucu ögesi olarak kendinden daha kudretli, koruyucu canavarı güçlendirmek için askıya aldığı canavar doğasına atıf yapar, fakat bu istisnai doğa hiçbir zaman egemenlik altına alınamayan bir doğadır. Ricoeur'a göre insanın ne olduğu üzerine bir tanım ortaya koymak için yaptığı bu tarz soruşturmalar başlangıcından itibaren bir güç kullanımını devreye sokar. Başlangıçta problemin nasıl ele alınacağı konusunda her zaman bir doğruluk iddiası ve bu iddia ölçüsünde bir şiddet vardır (Ricoeur, 1998: 37). Karşılaştırmanın başlatıcı ve ilerlemeci yapısı mantıksız olduğu kadar hataya açık, kırılğan, kötücül ve şeditir de. Fakat insanın kendini tanıması Hobbes felsefesinde bir politik gerekliliktir. Yapay insan, canavar bir makina olarak devleti yaratan, doğumuna neden olan bir canavarlık olduğundan insanın kendini tanıması gerektiği kadar yapay canavarın yönetiminde bulunan egemenin de kendi canavarlığını tanıması gerekir (Hobbes, 2020: 19). İnsanların başlatıcısı ve yaratıcısı olduğu canavar veya devlet ya da mutlak güç olarak egemenliğin tezahürü Leviathan, Hobbes düzleminde kendini tanıyan her insandan gelen bir güçle, daha geniş bir ifadeyle insana kendisini tanıması için kendine uyguladığı kendilik şiddetinden gelen güçle ortaya çıkar. Kendini tanıyan egemen kendini tanıyan insanların var ettiği bir canavar olduğundan (kendini tanıyan insanların başlatıcı ve yaratıcı gücü olmaksızın hiç var olmayacak yapay bir canavar olduğundan kendini tanıyan insanlarla bir olan, kendini tanıyan egemen) aynı zamanda

yöneticilik anlayışını açıkça ortaya koyabilecek güce sahip olacaktır. Bir arada yaşamının ve toplumsallığın artık bundan böyle koşulu olan bu egemen, onu oluşturan canavar eylemlerin otoritesi olarak onu oluşturan kendiliklerle ilişki içinde bir devlet olarak ortaya çıkar. Devlet her bir kişinin kendini diğer kişilerle karşılaştırması sonucunda ötekilerle toplumsal bir uyum içerisinde kendilerini yarattıkları ölçüde bir canavarın kudretine sahip olur. Devletin otoritesinde dirimleşen egemenin kudreti ise kendini ötekilerle uyum içerisinde yaratan kendiliklerle ve canavarlıklarla ilişkisindeki uyumla doğrudan bağlantılıdır (Hobbes, 2020: 19). Zira Hobbes denince akla gelen “insan insanın kurdudur” ifadesi birbirini tanımayan insanların olduğu bir doğa durumu alanını ifade eder. Devlet içerisinde birbirini tanıyan ve böylece egemenliğin kurulmuş olduğu toplumsal durumda insan insanın Tanrısıdır (Hobbes, 1987: 24). Derrida, Hobbes’un Plautus’tan aldığı orijinal “insan insanın kurdudur” ifadesini açıklarken tam metni incelediğinde, insanın “ne” veya “kim” olduğunu açıklamadığında diğeri için bir kurt olduğu anlamını çıkarır. Bu durumda insan tanınmıyorsa, açıklanmıyorsa, bilinmiyorsa insan değildir; hayvanlık ve canavarlık alanına aittir, korkunun nesnesidir. Yani bir kurt veya bir insan tanınmıyorsa insandır, insanlaşmıştır ya da tanındığı ölçüde bir kurt-adamdır. Tanınamayacak taraflarıyla, insan olanın bilmeceğinde her zaman hibrit bir oluşum, bir canavarlık durumudur (Derrida, 2009: XIII; 9; 58-61).

Fakat uyum, kurgusal politik bedeni oluşturan insanların, bedenin kendisi olarak devletin ve egemenin kolaylıkla başarabildiği bir durum değildir. Strauss’un deyimiyle bu durum basiret (prudentia)<sup>5</sup> alanıyla ilgilidir ve hiçbir zaman hesaplanabilir bir kesinlik sunmaz (Strauss, 2023: 194). Hobbes’un egemenliğin kuruluşunda, iyi bir yönetim için zorunlu gördüğü bu uyum, Leviathan denen canavar makinayı, yapay insanı yaratan ve ona kurgusal bir beden veren, bir araya gelen bedenlerin başlangıç yapan toplumsal sözleşmesinin amacı olan uyumdur. Fakat sözleşme daha en başında Hobbes tarafından Leviathan’da kurgulandığında Ricoeur’e göre bir iddia öne süren anlatısal bir yapı olarak şiddet ihtiva eder ve buna paralel olarak Derrida’nın yorumuyla toplumsal sözleşme eyleminde de bir söz söylendiğinden veya ötekine bir söz verildiğinden şiddet her zaman az ya da çok sahnededir (Derrida, 2006: 138-143). Derrida bunu Levinas’ın Başka’nın yüzünde gördüğü “Öldürmeyeceksin!” emrinin duyulduğu alanı eleştirmek adına söyler, zira bu yüz “Ben”i şiddete hem teşvik eder hem de şiddetten meneder, yaralanabilirliği ve yasağı aynı anda dile

---

<sup>5</sup> Fiziksel iktidarın (potentia) ve hakların (potestas) doğru kullanılması için gerekli olan bir çeşit güç: basiret. (Strauss, 2023: 194)

getirir (Butler, 2013: 137). Derrida'nın bahsettiği söz *Leviathan* gibi bir metin, bir toplumsal sözleşme, egemenin verdiği bir ceza ya da bağışlama olabilir. Her biri de müdahale olmadığı sürece belirsizce sürececek bir duruma son verme, sözler aracılığıyla gerçekleşen bir uyumla toplumsal düzeni var kılma çabasıdır. Derrida bunun özgürlüğü aynı zamanda “egemen olmak” veya “tahakküm kurmakla” bir arada gören felsefe tarihini çoğulluğun lehine yorumlayan Arendt'in (1958, 8) “insani ilişkiler ağı” olarak gördüğü insanın ontolojik kapasitesini de barındıran kırılganlık alanı, “insanlık durumu” alanının yapısal bir unsuru olduğuna dikkat çeker (Derrida, 2015: 36). Zira politik beden oluşturmak için söz vermek, insanın ontolojik kırılganlığından gelen diğer bedenlere ihtiyacının bir sonucudur. Bedenler ancak çokluk altında bir canavar gibi birbirlerine protez şekilde eklemlenebilirlerse kapasitelerini arttırır ve gelişebilirler (Esposito, 2023: 72).

### 1.1.2. İnsanın Potansiyeli: Doğuş, Çaba ve Eylem

Hobbes'a göre hayati hareketler denen bedenin kendiliğinden yaptığı hareketler ve iradi hareketler denen hayvanlarla paylaştığımız, “gitmek”, “konuşmak” gibi iki tür hareket vardır. Tüm bu hareketler “çaba” denen hareket başlangıcının ürünleridir (2020: 48-49). Bu çaba bir güç istenci olarak, isteklerin dış dünyada engellere maruz kalmadan eyleme getirilmesi, özgür olma arzusunun koşulu olarak ortaya çıkar (Küçükalp, 2017: 176). *Leviathan*'da çaba, yani güç istenci ve eylem birbirini destekleyen iki arzu olarak kurucu bir roldedir (Yağanak, 2017: 448). Strauss da Hobbes'un çaba kavrayışında her insanın doğumdan itibaren imrendikleri şeyleri ele geçirmeye ve eğer yapabiliyorlarsa dünyaya sahip olmak ve korkuyla etrafını iktidarı altına almak isteğini yaratan bir güç istenci olduğunu öne sürer (1984: 10). Eylemi doğuran dürtü yani çaba, genellikle özgürlüğün çoğulluğu yok etmeye çalıştığı bir doğa durumu anında insanlığın benci varoluşunda kendini gösterir (Yağanak, 2017: 449). Hobbes'un insan kavrayışındaki güç istenci kendini tanımanın ontolojik doğasının bir gereği olarak kendini korumak ve arzularına ulaşmakta bir zorunluluk haline gelir. Bu nedenle doğumla gelen tamamen doğal çaba ve arzular, *Leviathan*'da ortaya konan doğa durumundaki insanın, korku ve güvensizlik duyguları içerisinde yeni doğmuş bir bebeğin kırılganlığına sahip olmasına ve tam da bu kırılganlık fark edildiğinde kendini tanıma sürecindeki şiddetli de olsa kendini korumanın neden olduğu güç istencinden gelen eyleme gücüyle, canavar bir yapıyı, *Leviathan*'ı yaratma kapasitesine işaret eder. Hobbesçu materyalist anlayış bu yaratma kapasitesini güçlendirir, gerçeklik maddidir ve zihinsel

süreçler de bu maddilikten, bedenın çabası ve hareketlerinden meydana gelir (Balanuye, 2021: 104). Leviathan'ın maddi bir zihinsel sürecin sonucu olarak hayal edilmesiyle birlikte maddi olarak dünyaya getirilmesinin önünde hiçbir engel bulunmamaktadır. Fakat Spinoza burada bir kesintisizlik yanılsaması olduğunu, yapay olarak yaratılan bir Leviathan'dan bahsedilemeyeceğini, gücün gerçek anlamda canavar ve egemen yaratımına aktarılmadığı, uydurma (fiction) bir yapı kurulduğunu dile getirir (Baker, 2005: 85).

Spinoza'nın eleştirisinin haklı olduğu kabul edilse dahi Hobbes var kalma çabasından, ölüm tehlikesinin zorunluluğu olarak anladığı bir güç istencinden yola çıkarak seküler bir başlangıç yapmayı hedeflemektedir. Hobbes'un dünyasında insanlar dinî duygularının manipüle edilmesinin de etkisiyle bilinmeze ve hayaletlere duydukları korkuyla iç savaşın yol açabileceği, kendilerini harekete geçirecek gerçeği, doğa durumunun korkusunu duymaktan aciz haldedirler. Yaşadıkları fiziksel korkunun tekrar gündeme getirilmesi ve iyi bir hayat için eyleme geçebilmeleri için dünyanın büyüünün bozulması, bilimsel bilginin yaygınlaşması ve aydınlanmaları gerekmektedir (Strauss: 2023: 197). Hobbes'a göre korku bir kişinin nesnesini bildiği bir korkuyken, kalabalıkta herkesin birbirini kışkırtmasıyla panik (terror) halini alır (2024: 65). Eylem alanını azaltan irrasyonel korkuların kaynakları din ve batıl inançlardır. Bu nedenle Hobbes'a göre hayal edilen güçler ancak fiziki dünyada da hayal edilen güce denk düşüyorsa buna gerçek din denir (2020: 53). *Leviathan* bu anlamda insanları irrasyonel korkulardan aydınlanmaya çağıran, dinden ayrılmış ve tanrıtanıma bir toplumu oluşturma çabalarını eylem alanını çoğaltmak için ortaya atan başlangıç kavramına içkin olan sekülerliği hedefler (Strauss, 2023:198). Leviathan, ilahi korkuyu bu dünyada var olan ölümlü Tanrı olarak egemenliğe duyulan korkuyla görünmez kılmakta ve Hobbes tarafından akla uygun bir devletin yaratılması için hurafelerden sıyrılmak, dinin yarattığı kırılganlıklardan kurtulmak adına din ile ikame edilmeye çalışılmaktadır. Zira Heidegger'e göre insanın diğer yaratıklardan çok Tanrı'ya yakın bir konumu vardır; hayvan dünya yoksulu, taş dünyasızdır; ancak insan dünyayı şekillendirme kapasitesine sahiptir (Esposito, 2023: 75).

Bu güç istenci ve başlangıç yapma kapasitesi, Hannah Arendt'in "doğuş" kavramını düşünme tarzına oldukça yakındır. Her insanın ortak deneyimi olan doğuş, yeni bir şeyi yoktan var eden başlangıç deneyimidir (Schell, 2002: 465). Hannah Arendt bu salt olgudan yola çıkarak ve "çoğulluk" kavrayışının bir temeli olarak tüm felsefesinde izi bulunabilecek "doğuş" kavramını ortaya atmıştır. Özellikle ilk eserlerinde daha önce öğrencisi olduğu, Nazi Almanyası'nın totaliter rejimine dair olası katkıları sebebiyle eleştirilen Heidegger'in felsefe

anlayışındaki “insanın ölümlülüğü” fikrine karşıt “insanın doğarlığını” merkeze alan bir felsefe anlayışı geliştirmiştir. Düşünsel bir konum olarak insanın yapabilirliğini, yani kapasitesini açıklayan eylem alanı olarak “doğuş” kavramı, insanın evrildiği yöne dair vurgunun nereye yapıldığına dair bir soruşturmada ortaya çıkar. Böylece Arendt uzun yıllardır ölümü, yalnızlığı yani şiddeti çağrıştıran felsefe geleneği yerine yeni başlangıçların olanaklılığının sesini açan bir felsefeyi başlatır. Arendt’e göre ölümün tek başınalığına olan ilgi, doğumun ortaklaştıran çoğulluğunu görmezden gelerek izole bir yaşamı önceler ve çoğulluğun merkezi olması gereken bir politika felsefesini olanaksız kılar (Fry, 2014: 24). Arendt aynı eleştiriyi Hobbes’un felsefesine de yöneltir. Ona göre Leviathan insan özgürlüğünün temeli olarak gördüğü doğuş kavrayışından çok ölümle ilgili olan politika felsefeleri zorunlu olarak ulus-devleti yaratan ırkçı ve emperyalist katmanların güçlendirdiği bir bakış açısının eserdir (Diprose ve Plonowska Ziarek, 2018: 23). Bu nedenle özgürlük, yani Arendt’e göre insanın her eylemiyle yeni bir başlangıç yapabilmesi; insnain herkesten farklı olarak kendine özgü eylemlerde bulunabilmesi ve herkes gibi bu dünyaya doğmuş olmasıyla dünya denen yere kendince ontolojik bir yanıt vermesidir (1958: 176-177). Doğum cinsiyetlendirilmiş, anneliğe özgü, doğalcı ve özcü bir şekilde anlaşılmamalıdır. Her insan eylemleriyle doğuş mefhumuna, dünyaya gözlerini ilk defa açma deneyimini yaşamış olmakla muktedirdir. (Diprose ve Plonowska Ziarek, 2018: 181-189). Arendt’in doğuş olgusuna ontolojik bir anlam vermesi her insanın doğması durumundan bu yana bütün bu doğmaların, yani kendine özgü yeni başlangıçlar yapabilme kapasitesinin insana içkin olması dolayısıyla insanın özgürce eylemde bulunmasına neden olmasıdır. Bu eylemler insanın dünyada olmaya dair verdiği kendine özgü ve eşsiz yanıtlardır (Arendt, 1970: 82). Bu kendine özgü ve eşsiz yanıtlar, yani eylemler Arendt’in “çoğulluk” adını verdiği insanlık durumunda potansiyellerini en iyi şekilde açığa çıkartır. Doğuşa, yeni bir eyleme, başlangıca içkin olan ürkütücü bir yan, tuhaflık, mucizelik, bir çeşit canavarlık bulunur:

“Yeni bir şeyin başlamakta oluşu, başlangıcın doğasından ileri gelir; öyle ki ondan, daha önce olmuş hiçbir şey beklenemez. Beklenilmez olanda bulunan bu ürkütücü yan, bütün başlangıçlara ve bütün ilkelere içkin bir niteliktir. Öyle ki yaşamın inorganik maddeden doğması; bütün bir evrendeki oluşumlar göz önüne alındığında, dünyanın ya da insanın hayvani yaşamdan evrilerek ortaya çıkışında olduğu gibi, inorganik süreçlerin sonsuz olasılıklarının bir ürünüdür. Yeni olan her zaman, pratik, gündelik hedeflerin nokta-i nazarından kesinlik arz eden istatistik yasalara ve olasılıklara hayret verici bir tuhaflık olarak görünür, o nedenle yeni, daima bir mucize kılığında ortaya çıkar. İnsanın eyleyebilir olması, ondan beklenmedik olanın beklenebilir olması, sonsuz olasılıklardan birini gerçekleştirebilir

olması demektir. Böyle bir şey her insanın benzersiz olmasından ötürü mümkündür, öyle ki her doğumla benzersiz biri dünyaya gelir.” (Arendt, 1994: 243)

Kesinlik arz eden şeylere nazaran tuhaf olan neredeyse mucizevi olan eylem, yani yepyeni bir şeyi başlatma kapasitesinden çıkan eylem, daha önce doğada bulunmayan insanın mucizevi bir durumu olan doğuşuna benzer olarak ortaya çıkan ama aynı zamanda şiddeti, iktidarı ve gücü de hayata getiren bir etkinliktir. Fakat şiddet ve iktidar Arendtçi anlamda doğal değildir, insanlar tarafından politik alana, deyim yerindeyse insanlık durumu denen insanların doğal eyleme kapasitelerinin azaldığı, ölümlülük fikrinin yüceltiği koşullarda oluşur (Arendt, 1970: 82). Arendtçi anlamda tuhaf ve mucizevi insan eyleminin bir sonucu olarak ortaya çıkan Leviathan, eylem kapasitelerinin azaldığı bir durumda yapabilirliği artırmak için yapay doğuma sebebiyet verilmiş bir canavar olarak gündeme gelir. Arendt için bu yapay doğum insanlık durumunun eylem alanını azaltan koşullarından çıkmak ve yeni potansiyelleri geliştirmek anlamında, insanların artık yeryüzünün koşullarına katlanmak durumunda olmadığı, yaşam için gerekirse yapay şeyleri de tedarik etme görevi olarak güçlü bir başlangıçtır (1994: 29). Her ne kadar Arendt politika felsefesinin merkezine ölümlülüğü yerleştirdiği için Heidegger gibi Hobbes’u da doğuma değil ölüme vurgu yapan bir düşünür olarak okusa da egemenliği icat ederken Hobbes aynı zamanda politik alan denilen insan ilişkileri ağının da başladığı, başlama potansiyellerinin ortaya atıldığı dünyayı doğuran düşünürdür. İnsanın yaratıcı ve başlatıcı eylemiyle yaratılan, umut veren, bir potansiyel olarak egemen, bir canavar makine olarak ortaya çıkan tuhaflık; Hobbes’un deyişiyle doğal insanı yani Arendt’in tüm umudunu bağladığı tuhaflık ve mucizenin bir tür insana özgü canavarlığın varlığının korunması ve savunulması için tasarlanmış ve hayata getirilmiştir. Arendt’e göre bedenlerin metaforik olarak Leviathan’ın bedenini oluşturmaları Hobbes’un düşünsel geleneğinden gelerek onu eleştirerek ortaya çıkan Locke felsefesindeki bedenin mülkiyetinin kutsanması mefhumundan daha güçlü bir potansiyele işaret eder. Bedenlerin birden fazla değişkenle ilişkiye sokularak birbirine eklenmesi; bedenlerin kendi kırılganlık ve yaralanabilirliklerine çakılı zorunluluğundan daha çok potansiyel barındırır, yeni başlangıçlar yapabilmeyi ve doğuş felsefesinin olanaklarını genişletir. (Yıldırım, 2017: 291). Çıkış noktası Arendt’e göre negatif bir ölüm korkusu zemininde cereyan etse de daha önce Said’in bakış açısından ele alındığı üzere Leviathan, Arendt’in felsefesinin niyetlerinden biri olan demokratik ve liberal toplumsallığın ve bu toplumsallığın daha iyiye doğru hayal edilmekte olunan potansiyellerinin başlangıç metnidir. Politik bir düzen içinde başlangıç yapabilen

insanların eylemleri, ontolojik olarak Leviathan'ın yapay doğumundan ve onun doğurduğu politika ve hukuk felsefesinin yaratıcı etkisiyle mümkün olur (Hobbes, 2020:17). Bu canavar yaratan başlangıç, çoğulluğun potansiyellerinin arttırılmasına olanak tanınması sebebiyle eylem alanında ortaya çıkan gerçek anlamda bir yenilik ve tuhaflık olarak Arendtçi anlamda doğustur.

## 1.2. Doğa Durumu: Özgürlük ve İstisna İnsanlar

“İnsanlar doğuştan eşittir. Doğa, insanları, bedensel ve zihinsel yetenekleri bakımından öyle eşit yaratmıştır ki, bazen bir başkasına göre bedence çok daha güçlü veya çabuk düşünebilen birisi bulunsa bile, her şey göz önüne alındığında, iki insan arasındaki fark, bunlardan birinin diğerinde bulunmayan bir üstünlüğe sahip olduğunu iddia etmesine yetecek kadar fazla değildir. Çünkü bedensel güç bakımından, en zayıf olan kişi, ya gizli bir düzenle ya da kendisi ile aynı tehlike altında olan başkalarıyla birleşerek, en güçlü kişiyi öldürmeye yetecek kadar güçlüdür.” (Hobbes, 2020: 99)

Arendt, Nazi Almanyası deneyiminden sonra asıl olarak totaliter devletin insanları konumlandığı koşulların oluştuğu, kendine has spesifik bir toplumsal durumla ilgilenirse de “insanlık durumu” olarak kavramsallaştırdığı, politikanın imkansızlaştığı koşullar evrenseldir, çoğulluğun, kamusal alanın ve insanın eylemsizliğinin krizine işaret eder. Çünkü çoğulluğun egemen olduğu insanlık durumu tüm insanların kendine özgü emek, iş ve eylemleriyle dünyaya getirdikleri tüm yenilikler ve başlangıçlar; yukarıda bahsedildiği gibi aynı zamanda şiddet ve tahakkümün de bir olanak olarak ortaya çıktığı alanda bulunmaktadır ve bu durum her yeni doğan insanın her bir bireyin dünyadaki varolma koşuludur (Arendt, 1958: 9).

Roberto Esposito'ya göre çoğulluk insanların birbirine armağan olduğu toplumsallık (communitas), Hobbes'un kavradığı gibi Leviathan'a ulaşmak uğruna yok edilebilir bir durum değildir. Çünkü bir aradalığımızın kendisi bir telos, amaç ya da nihai son durak değildir (2008: 36). Toplumsallık ya da Arendtçi anlamda doğuş etkinliğinin sürdürebilme olanağının koşulu olarak çoğulluk, tüm insanların paylaştığı alan, her şeye rağmen kendine has mucizevi eylemler yapabilme kabiliyetinin mekânı, Esposito'ya göre de bir koşuldur. Tam anlamıyla varoluş durumumuzdur, ancak bir varış noktası değil başlangıçtır. Giorgio Agamben'e göre ise bu koşul doğumun (nascere) etimolojik kökeninde de bulabileceğimiz doğmuş olmanın her zaman bir ulusa (nation) doğmuş olmak olması durumudur. İnsanın bir anda doğmakla çıktığı dünya sahnesi ya da içine düştüğü insanlık durumu her bir birey için kendi özgün koşullarıyla bir arada yeni bir koşul olarak açığa çıkar:

“19 Aralık 1910’da Paris’te doğdum. Sosyal yardım gözetiminde biri olarak ilk öğrendiğim şey devletin gözündeki medeni durumum oldu. Yirmi bir yaşına geldiğimde doğum belgemi ancak elde edebildim. Annemin adı Gabrielle Genetmiş. Babam ise hala bilinmiyor. Assas Caddesi 22 numarada dünyanın içine doğdum.” (Genet’den akt. Derrida, 1986: 182)

Doğum kelimesinin kökenindeki bu sınırlanma durumu Arendtçi anlamda başlangıçlar yapabilme kabiliyeti sebebiyle ontolojik olarak özgür olan insanın aslında ulus koşuluna göre özgürlüklerinin daha doğum itibarıyla başlamasının da sınırlanmasına işaret eder (Agamben, 2013: 153). Fakat Derrida ulus devletin yine de bir savunma hattı ihtiva ettiğini belirtir: Bireysel çıkarların hizmetindeki gerekçelendirmeleri olanaklı kılan liberalizm ve evrenselcilik adı altında geliştirilebilecek olası ideolojik, dini, kapitalist hatta dilsel hegemonyalara karşı ulus devlet insanın özgürlüğünü korumaya elverişli olanaklar ortaya çıkarabilir (2005: 158).

*Leviathan*’ın 21. Bölüm’ü olan “Uyrukların Özgürlüğü Üzerine” isimli bölümde özgürlük “hareketin önünde bir engelleme olmaması” şeklinde tanımlanır. Ama bu engel şeyin kendi yapısından kaynaklanmamalıdır. Hobbes hareketsiz duran bir kaya veya yatacak bir hastanın özgürlüğünden değil, hareket yeteneğinden yoksun olduğundan bahseder (Hobbes, 2020: 163). Yani Hobbes’a göre de koşullar mekanik bir mantıkla ele aldığı insan anlayışını eylemle yeni bir başlangıcı başlatma, doğum deneyimine özgü eylem yapabilme kabiliyetinden yoksun bırakabilir. Bu yoksunluk en çok insan hayatının; yalnız, yoksul, kötü, vahşi ve kısa olduğu doğa durumunda gözlemlenir. *Leviathan*’ın yaratılmadığı koşullar, herkesin herkesle savaşta olduğu, şiddetli ölüm korkusu dışında insanların kapasitelerini geliştiremediği doğa durumu halidir (Hobbes, 2020: 101). Hobbes’a göre koşulsuz özgürlük aslen yalnızca bu durumda, doğa durumu hareket kabiliyetini kısıtlamadıysa doğal bir hak olarak icra edilebilir. *Leviathan*’ın yaratımından sonra özgürlük insanın değil devletin bir sıfatı olarak ontolojik değil fakat hukuki ve politik bir mertebedir. İnsanların devleti kurdukları ve egemeni yetkilendirdikleri andan itibaren özgürlüğü doğumla elde ettikleri bir hak olarak görmemeleri gerekir (2020: 167). Modernitenin başlangıç aşamalarında insan artık bir toplumsal sözleşme ile egemene, topluma ya da ortak refah devletine (commonwealth) içerilmeye başlamaktadır. İnsanın uyruğa, daha sonra uyruktan yurttaşla dönüşmeye başladığı alanda, toplumsallığın ilerlemesiyle ironik olarak doğum kavramını da Arendtçi ontolojide kendine özgü başlatıcı eylemler yapma kabiliyetinden çıkıp çoğulluğun koşullarının yitirmeye başladığı ve Agamben’in dikkat çektiği yapabilme kabiliyetsizliğinin boy gösterdiği toplumsallık koşullarına dönüşme tehlikesi barındırır (2014: 78). Fakat Hobbesçu doğa durumundan çıkışta, şiddetli ölüm tehlikesi riskine karşı korunmak için oluşturulan

politik bedende insanlar çoğulluklarını yitirmezler, bireyselleşerek, birbirinden yalıtılarak politik beden oluştururlar (Esposito, 2023: 73). Hobbes'ta heterojen toplumsallık tek bir zihne ve sese sahiptir, fakat bu ses ve zihin her bir bireye indirgenir. Çünkü Hobbes homojen bir insanlık fikrini tehlikeli bulur, Leviathan Hobbes tarafından canavarca bir anarşiye benzetilen Behemoth'taki taraflara ayrılmış kalabalıklara karşı toplumsal düzeni savunurken, bireyselliği temel almıştır (Armstrong ve Tennenhouse, 2009: 162).

Agamben gibi Arendt'in de toplama kamplarında gördüğü, insanın eylem alanını daraltan ve insanı yalnızca imha etme değil, özgürlüğünden ve doğmuş olmasının getirdiği yenilikçi potansiyellerinden arındırıp yapabilme kabiliyetsizliği altında yeniden tanımlanmasıdır (Yıldırım, 2017: 289). Bu alanda artık başlangıcın mucizelerini (canavarın yaratılmış olması) değil, başlangıçta insana dair bir kuralmış gibi görülen ama her zaman başlangıca, başlangıç kuralına gizlenmiş istisnanın felaketini görmek gerekir (Agamben, 2006: 70). İstisna olarak insan hem kural ile dışlanarak meydana getirilen hukuki ve politik bir terim hem de hukuk dışı bir kuralın kendisi olarak insanın potansiyel olarak şiddet içermesindeki yani yapabilme kabiliyetsizliğinin başlangıcındaki ontolojik kırılganlığa atıf yapar. Bu durum henüz “muselman”a yani yürüyen ölüye, bir zombiye, bir canavara belki yalanlar belki şans sayesinde dönüşmemiş insanın, hayatta kalan olarak yalnızca nefes alıyor olmasının ontolojik durumudur (Agamben, 2014: 33). Yalan söylemek yani Ricoeur felsefesi anlamında hata, kırılganlık ve yaralanabilirlik alanında her zaman en büyük darbeyi almış hayatta kalan istisna insanların tek şanslarıdır. Bu nedenle istisna olarak insanlar ve kural olarak egemenler arasında ilişkisel fakat ontolojik bir ayrım yapılmalıdır. Kuralın en önemli özelliği neyi dışladığı ile sürekli bir ilişki içinde olması değil, kuralı kural yapan istisna haline getirdikleri de değildir; askıya alma, dışlama, yalnız bırakma ve yasaklama gücüyle istisna olarak belirlediği insanları, bir canavar olarak dışladıklarını, aynı zamanda içerebilme egemen gücüne canavarca sahip olmasıdır (Agamben, 1999: 161-162). İstisna halinin canavar yaratıcı gücü, yalnızca kural olarak egemenin değil, istisna olarak insanın da bir özelliğidir:

“Canavarca istisnayı düşünmenin en azından iki yolu vardır: bir yandan, canavar, totolojik bir tekilliği örneklediği için, kesinlikle okunamaz ve çözülemez, kökten başka ve öte dünyadan olmalıdır ama aynı zamanda, kendi kurallarını ortaya koymak için, verili tüm kuralları çiğnemesi anlamında bu dünya ile ilgilidir. Canavarca kurallar, canavarı okumak, anlamak için kullanabileceğimiz kurallardır; ister onunla alay etmek, onu kovmak, onu iyileştirmek, ona bakmak ya da ona acıyarak, belki de şefkatle bakmak için olsun... Ama sorun burada yatar, okunup gösterildiği anda, anlaşılıp sınıflandırıldığı anda canavar canavar olmaktan çıkar: sahiplenilir ve evcilleştirilir.” (Mercier, 2019: 16)

İstisna haline getirilen ve kuraldan dışlanan insanlar, yani canavarlaştırılanlar bu bağlamda, Agamben'in de belirttiği gibi kural olarak insana rağmen ya "ölümüne" içerilmek ya da şefkatle ve acımayla içerilmek suretiyle hem canavarlaştırılırlar hem de evcilleştirilirler. Fakat asıl canavarlık kural olarak egemene rağmen hayatta kalmış yapabilme kabiliyetsizliğinden çok daha şiddetli bir doğuş ve eylem kapasitesine sahip yeni başlangıç potansiyelleridir. Hayatta kalmaları yapabilme kabiliyetsizliğinin şiddetindeki canavarlıklar gibi bir canavarlıktır, fakat hayatta kalmak için uydurdukları yalan ve kurgularında dahi yenilikçi bir başlama kapasitesini ve kendilerine özgü bir egemenliği barındırırlar. İstisna insanların her birinde kural olarak egemenin canavarlığından farklı bir canavarlıktan bahsetmek gerekir. Çünkü canavar tekiliğinde anlaşılacak bir paradigmadır. Canavar önceden var olan tüm normları, kuralları, yargı yetkisini veya hukuk bilimini aşan ve ihlal eden mutlak bir farklılıktır (Mercier, 2019: 14).

Agamben istisna halini açıklarken bu durumun Schmitt'in tam yetki olarak adlandırdığı güçler ayrılığı yerine hukuka içkin bir güçler birliğinden ziyade, doğa durumundakine benzer bir hukuk boşluğu alanı olduğuna dikkat çeker (Agamben, 2005: 14). Hukuk alanına ait olmayan bu durum egemenlik alanından kaynaklanmaktadır, bu alanda doğa ile yasa ve istisna; içeri alınan ve dışarı atılan birbirinden ayrılmaz durumdadır (Agamben, 2013: 51). Doğa durumu her zaman canavarın şahsiyetinde yaşamaya devam eder öyle ki bu kişi, egemen, Leviathan, aynı zamanda canavarca istisnasıyla insanları doğal durumdan koruma olanağı olan tek kişidir (Agamben, 2013: 48). Strauss bunun sebebinin Hobbes'un politika felsefesinin her zaman aşırı vakıalara uygun olarak yaratıldığını asla olağan durumlarla ilgilenmediği şeklinde açıklar. Hobbes'a göre en önemli durumlar istisna durumlarıdır, ölüm korkusu yaratan durumlar, radikal bir ötekiyle bir canavarla karşılaşma alanları, eylem alanını kısıtlayan mücbir nedenlerin yol açtığı olağanüstü hallerdir (Strauss, 2023: 195). Oysa Locke tüm bu olağanüstü kudretli güçlerle ortaya çıkarılmış egemenlik anlayışının insanları doğa durumundan çıkarmaya yetmeyeceğini çok önceden haber vermiştir (Yağanak, 2017: 450). Fakat egemenliğin Locke felsefesindeki gibi tüm topluma devri de doğa durumunu egemenlerin, canavarların ve istisna insanların eylemleriyle biçimlendirdiği insanlık durumundan çıkaramaz.

Arendt'e göre insanlık durumu gibi, doğanın değiştirilemez yasalarının zorunluluğundan, otomatik belirleniminden çıkışımız eylem ve aynı zamanda sözlerle olur. Bu, kendinden başka hiçbir şeyi tanımayan doğanın döngüsel zamanına karşı bir aykırılık gibi

görünen, doğumla başlayıp ölümle biten çizgisel zaman boyunca sözler ve eylemlerin olağan durumu bozabilme ve denetim altına alabilme kabiliyetinden gelmektedir (Arendt, 1970: 336-337). Doğa durumunun sürdürülemezliğinden çıkış, her insanın bir diğerrinin kurdu olduğu korku durumundan başka bir olanak yaratabilmek için birbirinden uzaklaşan ve bu nedenle bir araya gelen, bir toplumsal örgütlenme olarak Leviathan'ı yaratan insanların mantıksal zorunluluğudur. İnsanın canavarlığına içkin mucizeviliği ile doğa durumunun canavar yaratma kapasitesinin bir araya geldiği alanda, yani insanın ontolojik yapabilirlik ve kırılabilirlik alanının istisnailiğinin politik yetkilendirme ile kişileştirildiği alanda canavarlığın maskelendiği ve aynı zamanda egemenliğini ilan ettiği yeni bir toplumsal örgütlenme ortaya çıkar. Bu toplumsal örgütlenme, doğa durumundan çıkış ile barışçıl bir ortam ile hayatta kalma şansını arttırmak için, her şeye hakkı olan canavarlık durumundan başkası pahasına, onun da bu halinden vazgeçeceğini umarak vazgeçerek temsilî bir kurgu ve performatif bir söz verme, bir akit anında gerçekleşir (Balanuye, 2021: 62) : “Sizlerin de haklarınızı ona bırakmanız ve aynı şekilde tüm eylemlerine yetki vermeniz koşuluyla kendimi yönetme hakkını şu insana veya insanlar meclisine bırakıyor ve eylemlerine yetki veriyorum.” (Hobbes, 2024: 179)

### 1.3. Egemenlik: Sözleşme, Kişileşme ve Canavarlaşma

“Leviathan bireyleri yutar ama onları yok etmez... kurbanlar yutulma sürecinden geçerler fakat imha edilmezler (Neocleaus, 2014: 13)”. Neocleaus, Leviathan'ın egemenlik anlatılarında bulunan beden politikalarında “canavarın midesi” metaforunun merkezi önemine vurgu yapar. Örneğin Bacon, Leviathan'ın egemenliğini sağlayamamasını ve olası isyanların ortaya çıkmasını bir sindirememe faaliyeti olarak görür olarak kapitalizmin yükselişiyle şirketler midedeki solucanlara, devletin teşkilatlanmasındaki yanlışlar bağırsak bozukluklarına ve hakimiyet sınırlarının genişlemesi ise Bulumia'ya benzetilir. Buna paralel olarak Hobbes'un çağdaşı ve felsefesinin sıkı eleştirmeni Psikopos Bramhall, İngiltere'nin Amerika'daki sömürge arayışları sürerken Hobbes'a toplumsal sözleşme ile kurguladığı egemenlik anlayışını Amerikan yerlilerine dikte etmesini ironik bir dille önerir. Bu sayede Hobbes, Batı'ya özgü ölümlü tanrısının yerliler tarafından nasıl “bağırsaklarına indirildiğini” görme olanağı bulabilir, canavarını yaratmak konusunda bu kadar cüretkâr davranmayabilirdi. (Neocleaus, 2014: 13). Beden politikasında mide, sindirme ve boşaltım faaliyetinin egemenlik anlatısındaki anlamı bir yana Psikopos Bramhall Leviathan'ın kolonyal şiddetinin boyutlarını

küçümsemekle geleceği yeterince iyi okuyamamıştır. Zira egemenliğin yapaylığına vurgu yapan kültürel antropolojist Yarimar Bonilla'ya göre Hobbes'un başını çektiği Aydınlanma çağının kavramlarının kökeni tamamen kolonyal arzulara dayanır. Coğrafi keşiflere kadar izi takip edilebilir olan egemenlik kavramının en başında sömürgelerde bulunan yerlilerin üzerinde faaliyet göstermek için yaratıldığını öne sürer. Batı medeniyeti, egemenlik kavramını “medenî olmayan” yerlilerin topraklarını işgal etmek ve üstlerinde doğal olarak hak iddia edemeyecekleri sömürgelerde şiddete meşru bir zemin yaratmak için işlevsel bir alet olarak icat etmiştir. Medeniyet, yurttaşlık, kişi olmak (personhood) ve hümanizm gibi kavramlar sömürgeleştirilmesi gereken yabancı yerli halk ile ana vatandaki uyruklar arasında politik ayrımı meşru kılan legal teknolojilerdir. Bu legal teknolojiler toprağın kime ait olduğu tartışmasını egemen bir hukuk öznesi olarak görmediği yabancı yerlilerden koparıp “medenî” Batı'ya hukuki olarak bağlama işlevi göstermiştir (Yarimar, 2017: 332).

Arendtçi doğuş deneyiminin potansiyeli artık Hobbes anlamında potansiyel (potentia) olarak, amaçların ve özgürlüğün olanaklı olduğu egemenlik alanı, fiziksel iktidarın, Leviathan'ın alanı iken; hakların bırakılması ve sözleşmeyle egemene tabi olunması ile yükümlülük (potestas), hukuki alan ise uyrukların alanı olarak kendini gösterir (Strauss, 2023: 194). Bu eylem hem yükümlülük hem de özgürlüğün, hem uyrukların hem egemenin ortaya çıktığı bir sözleşmede meydana gelir. Bu sözleşmeyle devletin kuruluş amacı, insanların özgürlüğünün egemen tarafından kullanılması ve bu güçle uyruklar arasındaki barışın sağlanması ve uyrukların ortak düşmana karşı savunulma güvencesindedir (Hobbes, 2020: 168). Hobbes insanların Leviathan'a tabi olmaları yani uyruklaştırılmaları sonucunda, insanların gücü ve bedenleriyle dirimleşen bir canavar gücün ve bedenin ortaya çıktığını düşünür. Zira Hobbes metinlerinde de sıkça Leviathan'ın gücü ve potansiyeli uyrukların yükümlülüğüyle aynı anlamda kullanılır (Strauss, 2023: 193). Gücün potansiyel ve yükümlülük olarak Hobbes'un monizmindeki bu ayrılmazlığı, insanların bir araya gelerek oluşturdukları Leviathan isimli canavarın midesinde hak ile olgunun belirsizliği olarak karşımıza çıkar (Agamben, 2013: 18). Beden politikası bakımından kimi canavar ilan edip kimi etmediğine karar veren yegâne kişi olarak egemen, sindirilen canavarlıklardan hangisinin geleneksel olarak boşaltım yoluyla hangisinin Bulumia gibi ağız yolu ile istisnai olarak dışarı atıldığına karar veren canavarca bir mide hareketidir. Tüm bedenlerin birleşiminden oluşan dev mide, karşılaştığı tüm bedenleri ayırt etmeksizin sindirme işlevini yerine getirmek üzere yaratılmıştır, bu nedenle içerideki canavar boşaltım yoluyla dışarı çıkan

canavardır. (Neocleous, 2014: 13). Fakat istisnai olarak sindirilemeyenler asıl canavarlar olarak uzun süre sömürgecilik ajandasına uygun olarak işaretlenmiştir. Sömürgelerdeki yabancı yerliler en başta kolonideki uyruklar olarak hukuki egemenlik sistemine dahil edilmeden önce işgal ile egemenliği meşrulaştırmak için insandışılaştırılarak kişi dispozitifine alınmamış, sindirim sistemine girmeden bir istisna olarak canavarlaştırılmışlardır.

Sözleşme ile uyruklaştırılanlar kişi dispozitifinde canavarlıklarını egemenlik maskesiyle gizlerken egemen, canavarlık konusunda yetkilendirilmiş Leviathan haline gelir. Leviathan'da egemenlik üç farklı temelle oluşan formsuz bir formdur. Bu temeller: sözleşmeyle kurulan egemenlik, ebeveynin çocuk üstündeki egemenliği ve işgalle kazanılan egemenliktir (Armstrong ve Tennenhouse: 157; Hobbes 2020: 155-156). Aynı zamanda Derrida'nın egemenlik kavrayışında bu anlayışa paralel gördüğü üç hukuk dışı figürü de ihtiva eder: egemen, suçlu ve canavar. (Derrida, 2009: 17) Sözleşmeyle kurulan egemenliği anlamak için Hobbes'un Leviathan'da "kişi" kavramını kullandığı ilk yeri çözümlemek gerekir. Kişi (person) kavramı Hobbes'a göre söz ve eylemleri kendisine ait olan "doğal kişi" veya gerçek yahut yalanla söz ve eylemlerin kendisine atfedildiği veya başkasının söz ve eylemlerini temsil eden "yapay kişi" olarak ikiye ayrılır (2020: 125). Kişi kelimesinin kökeninin Eski Yunanca'da "surat", Latince'de ise "yüz-surat" anlamı dışında bir de "maske" anlamına ve sahnede birini temsil eden "aktör" anlamına geldiğini ifade eder. (2020: 126) Hobbes kişi, fail, kişileştirmek, rol yapmak ve temsil kavramlarının etimolojik ilişkisine bir sonraki bölümde "Leviathan" adını verdiği egemenin, yani devletin yapay kişiliğine vurgu yapmak için açıklamaktadır. Kitabın bu bölümüne kadar insan (men) olarak anılan bugün anladığımız anlamda insana benzemeyen ya da onun gibi davranmayan doğa durumundaki varoluş bu noktadan sonra yapay ya da kurgusal hukuk alanında kişi olarak anılmaya başlanır. "Aktör" yapay kişi olarak fail, eylemi ve performansı sergileyen kişi; "author" ise performansı ve eylemi yaratan, vekalet veren, yetkilendiren anlamına vurgu yapar ve böylece "fail kişi" vekalet veren kişi tarafından yetkilendirilmiş hukuk alanında doğurulmuş, yaratılmış, başlatılmış canavar kişiliğe bürünür (Hobbes, 2020: 126). Fakat maskenin yüzle tam olarak örtüşmemesi gibi tüzel kişi olarak yaratılan egemen devlet de insanın bedeniyle örtüşmez ve böylece bedensele indiregenemeyen Ölümlü Tanrı'nın canavar kişiliğini yaratır. Kişi dispozitifi olarak tanımlanabilecek şey Ölümlü Tanrı ve baba statüsünden köle statüsüne doğru azalan kişilik basamakları yaratır. (Esposito, 2023: 9). Kişi dispozitifinde uyruklar azalmış, şeyleşmiş bir kişilik alanında bulunur. Yaratılan canavarın politik bedeninde kişi ve

şey, baş ve beden olarak ikiye ayrılır, ilahi ve manevi özellikleriyle ölümlü Tanrı akıl alanına dahil olarak gerçek bir kişidir, fakat uyruklar vekalet veren olarak failliklerinden vazgeçerek maddi beden alanında şeyleşirler. (Esposito, 2023: 14). Leviathan'ın 1651 yılındaki orijinal baskısında Abraham Rose'un çiziminde görülen canavarın başını temsil eden kral ve göğsü ve başın alt bölümünü oluşturan uyruklar bu kişi dispozitifindeki hiyerarşiyi temsil ederler (Çakmak, 2021: 174). Kişi aynı zamanda hukuk dispozitifinden farklı olmayan politik-teolojik canavar makina olarak Leviathan'ın tipik özelliği olan dışlayıcı içermeyi, bedeni başın egemenliğine alan kartezyen bölünmeyi işaret eder (Esposito, 2023: 29). Kişi dispozitifi modern düşüncede de faydacı bir anlayışla Roma hukuku ve Leviathan'dan gelen hiyerarşiyi genişletir ve yalnızca sağlıklı, şuurlu ve ancak kendi kaderini tayin edebilenlerin ulaştıkları bir egemenlik mertebesi haline gelir. Yaşlılar (yarı kişiler), bebekler (potansiyel kişiler), ölümcül hastalığa sahip olanlar (kişi olmayanlar) ve deliler (anti-kşi) olarak kişilikten mahrum edilip bedensellikleriyle yalnızca “şey” alanında var olurlar ve bu alandakiler üzerindeki kontrol “hakiki” kişilerin eline geçer (Esposito, 2023: 38). Toplum ve devlet insanı sınırlandırmak için bu nedenle Leviathan gibi hayvansal, hayvanla hibrit, insandan uzak, canavarca karakterlere ihtiyaç duyar (Deleuze, 2023: 254).

Yazar (author) olarak vekalet veren Hobbes ve sözleşmenin tarafları olarak vekalet veren insanlar (author) aynı anda kendi adına eyleyen (actor) olarak Leviathan'ı, kendi aralarında yaptıkları sözleşmeyle yapay bir bedenle dirimleşen bir irade olarak her bir bireyi temsil için yetkilendirirler (Skinner, 2007: 168). Hobbes'un mekanist ve vitalist anlayışına uygun olarak, maddeyi oluşturan atomlar, organları oluşturan hücreler gibi bu yetkilendirmeye kişi dispozitifi altında maskelenmiş olarak atomize canavarlar, kendilerini koruyacak protezi yaratan daha küçük makinalar halini almışlardır. Kişiler aynı zamanda canavarca öldürmenin de bedeni haline gelir, zira Behemoth'a karşı savaşında Leviathan canavarlığa karşı canavarlaşarak yok eder (Esgün, 2017: 114; 116; 118). Egemen kendine dahil ettiği canavarlara benzeşerek canavarlaşır. (Derrida, 2009: 33) Bu canavarlaştırma edimi aynı anda bir yazar olarak Leviathan'ı yaratma ve yine kendi statülerini bir yazar olarak fakat bu sefer haklarını bir istisna insan yaratmak için insanlıktan çıkmaları, kendi egemenliklerini bıraktıkları ve kendi bedenlerini ortaya koyarak oluşturdukları ve bu sayede daha büyük bir canavarın bedenine güç verdikleri, yetkilendirdikleri, egemen devleti, Nietzsche'nin soğuk canavarlarının en soğuğu olarak adlandırdığı, kendini oluşturan halkın ta kendisi olduğu yalanını söyleyen canavarı oluşturma işleminin kendisidir (Nietzsche, 2011: 43). Canavarlık,

sözleşme ediminde yasa üstü bir insanın, canavarca yetkileri olan egemenin yaratılmasında ortaya çıkar. Zira insanların birlikte güvenlik ve barış içinde yaşama olanağı için hükümdarın böyle bir canavarı canlandırmasına izin vermekten başka seçenek yoktur (Skinner, 2007: 175).

Daha önce de bahsedildiği gibi Derrida'nın Levinas'ın etik anlayışında başkasının yüzüyle karşılaşma anına yaptığı müdahaleye paralel olarak şiddet, yüz ve söz olarak her daim ontolojik alanda zaten çoktan sahnededir. Ancak sözleşmenin apaçık yapısında artık maskeli bir yüz olarak yazarın (author), sözleşmeyle haklarını egemene bırakan ve onu yetkilendiren uyruğun (author) eylemine güç verdiği egemeni (actor) yarattığı alanda bu şiddetin devlet alanına geçişini başlangıcı, tam da metnin canavarı yaratan hukuk alanının ortaya çıktığı bölümde görülmesi canavarlığın şiddetidir. İnsanın canavarlığını ve istisnailiğini gizleyen ve canavarlığı egemen güce devrederek kişi olarak (personhood) hukuki özneyi ve büyük Leviathan'ı yaratan aydınlanmanın legal teknolojileri Foucault yardımıyla açıklamak gerekirse en temel kökeninde dildeki egemenlik alanında var olur. Foucault'ya göre bireyler önce kendilerine bilinçli bir notasyon seçerler ve temsilleri bunlarla yeniden çağırırlar, birbirlerine bağlarlar, birbirinden koparırlar ve onlar üstünden bir gösterim yürütürler. Ne kadar kolektif üzerinde şiddet gösterebilirler de kelimelerin anlamı belirli değil belirlenmiş olarak kalır (1989: 90). Tüm bu legal teknolojilerin ve Hobbes'un nominalizminin ekseninde Schmitt'in felsefesinde gösterdiği Leviathan denen rasyonel olarak kurgulanmış bir beden gibi insanların kişileşmesiyle, yani hukuki bir sözleşmeyle yaratılırken canavar, Tanrı, insan, hayvan, makine bu zamana kadar yazılmış tüm fantastik kurgulara benzer şekilde sözleşmenin yaratıldığı performatif anda birbirlerinin yerine geçerek politik toplulukta birleşirler (Schmitt, 2008: 19).

Hobbes'un dünya yaratımı, *Kitab-ı Mukaddes*'in "Başlangıç" bölümünde Tanrı'nın buyurduğu "fiat" emrinin (insanı, dünyayı yaratalım) devamı ve uzantısıdır (Springborg, 1995: 355). Egemenlik fiat'tan gelen ilahi bir onayla davranan vücuda hayat ve hareket veren yapay ruhtur ve tüm devlet bir otomattır; yaylar, ipler, tekerlekler; kalp, sinir ve eklemlerle yaratılan protez bir canavardır. Tek kişide bir sözleşme vasıtasıyla birleşmiş kalabalık, ortak bir refah devletidir. Egemeni kişileştiren, ona hukuki bir kişilik katan politik canavar bedenin yaratımına neden olan insanların yaptığı bir toplum sözleşmesidir, fakat aynı anda Leviathan yalnızca bu politik beden değildir; ona ruhunu veren insanların iradelerinden oluşan ölümlü Tanrı'dır (Springborg, 1995: 355). Leviathan'ın ruhu iradelerin birliği olarak ölümlü Tanrı ve

bedeni ise insanların bedenlerinin çokluğundan oluşur. Ölümlü Tanrı, “Fiat’tan gelen ilahi onayla yaratılan canavar” metaforuyla Hobbes’un hem dilin hem de ilahi yaratıcı gücün taklidi olarak yarattığı canavar gibi Genet’nin Meryem Ana’nın karnından çıkacak olan kendine has ilahiyatı ve çirkinliği benzer bir seküler başlangıç ve canavar doğuştur. Okuyucu *Glas* metninde Hegel ve Genet’nin, Derrida’nın egemen gücüyle yan yana getirdiği anlatımlarından gelen zorlama bir aradalıkta, Genet’nin bir canavar olarak doğumuna tanık edilir. (Derrida: 1986: 164-165). Derrida’ya göre yazar olarak doğuşa sebebiyet veren yaratma eylemi tarihsel değil fakat yeniye dair “aydınlanmacı” olan canavarca bir doğuşu çağırıştır. Derrida anneliği yazma eylemine önsel olan bir okuma eylemi olarak ele alırken yazarlığı doğuma sebebiyet vermek ve enstest yasağını delmek olarak ele alır. Gelecek bir canavar doğum ile belirlenmemiş, sabitlenmemiş, ismi konulmamış bir canavarın getireceği mucizevi bir adalet imgelenir (Marder, 2018: 10). Gelecek canavar doğum ile gelecek olan, Hobbes’un Leviathan’ı yaratmasındaki sözleşmeyle yaratılan egemenin, hukukun üstüne çıkarılan egemenin canavarlığından farklı olarak okuma ve yazma eyleminde, gelecek canavarları yapay bir doğumla şekillendiren, Foucault’nun *Abnormal* (2003) metninde araştırmasına konu olan tüm figürlerin arasında dolanan ve anormale yine de kapsanamayacak şekilde musallat olan bir canavarlığın olduğunu itiraf ettiği tüm canavarların doğal olmayan doğumuna neden olan istisnanın temeli, hukuk dışılığın merkezî konumundaki canavardır (Mercier, 2019: 13). Hobbes’ta egemenliğin temellerinden biri olarak açıklanan işgalle egemenliğe daha yakın duran, önüne çıkıncı kendine dahil eden bir egemenliktir bu. Derrida egemenlik kelimesinin artikelinin Fransızcada maskülen, canavar kelimesinin ise feminen olduğunu, karşıt cinsiyetler olarak birbirlerine yöneldiklerini birbirleriyle duygusal ya da cinsel bir sahne oluşturdıklarını söyler. Fakat aynı zamanda ikili cinsiyet sisteminde bu kavramlar semantik olarak birbirlerinin sürekli yerine geçen, diğeri olmadan düşünülemeyen, birbirleriyle hibrit oluşumlar yaratan hayvan-insan ikiliğine benzeyen canavar-insan ve insan-canavar yaratan alanlardır. (Derrida, 2009: 2) Deleuze’un evlenmeyi reddeden bâkire ve kız kılığına giren savaşçı arasında gördüğü homolojiye benzer (Deleuze, 2023: 251). Zira Derrida’nın beklediği canavar doğuşa paralel olarak Deleuze’a göre de yazar büyücü gibi, tuhaflığı doğuran bir anne ise yazı yazar-oluş olmayan tuhaf oluşlarla katedilen bir canavar-oluştur (Deleuze, 2023: 254).

Fakat doğan canavar yazara, yani eyleyen olarak Leviathan’da sözleşmeyi yapan ve onu dünyaya getiren insana karşı yine de sadakatsizdir. Çünkü aynı zamanda egemenliğin bir

başka temeli babanın egemenliği aslında kökensel olarak babanın cinayetinin neden olduğu bir egemenliğin ihlalinin egemenliğidir. Freud egemenliğin toplumsal bir örgütlenme olarak kökeninde babanın yasakladığı arzulara ulaşmak için işlenen canavarca bir suçta temellendiğini açıklar. Bu suç ile ortaya çıkan egemenlik çocukların arzularının esiri olarak babaya karşı başkaldırısıyla babanın öldürülmesi ve fiziksel olarak babanın bedeninin çocukları tarafından yenmesinde böylece her kardeşe babanın egemenliğinden, canavarlığından ve kuvvetinden bir pay düşmesinde, toplumun kökeni olan yasayı yaratan ilk ihlal olarak paylaşılmaktadır (Esposito, 2018: 66). Suçluluk hissi ve vicdan azabıyla kendilerine babaları tarafından yasaklanmış enstesi yasaklar ve böylece babanın organizasyonunu ve egemenliğini işledikleri cinayetin bir hatırası olarak ilk yasa haline getirirler (Douzinas, 2022: 24). Daha önce açıklandığı üzere Derrida'nın egemenlik anlayışının görünümülerinden biri de hukuk dışılığın üç görünümünden biri olan "suçlu"dur. Suç, egemenliğin canavarlığı ve canavarlığın egemenliği olarak devletin kökenindeki ilk ihlalle kurulan yasadır. Aynı zamanda ikili cinsiyet sisteminin canavarca karşıtlığında, babanın egemenliğinin karşısında Butler'a göre başka bir kökensel egemenlik kuran yasa ya da yasa yaratan egemenlik *Antigone* tragedyasında bulunmaktadır. Antigone'nin hain olarak görülen ve egemen tarafından öldürülen erkek kardeşinin bedenini anaerik akrabalık sisteminin bastırılmış haklarını da temsil ederek gömmesi, ihlal ettiği toplumsal normlar ve yasalar (nomos) ile; toplumsala karşı işlenen suçun haklılık olarak ortaya çıktığı adalet alanı olarak, toplumsal cinsiyetin limiti ve Hegel'in bakış açısından cemaatin ebedi ironisidir (Direk, 2023: 42). Egemenler ve canavarlar, tehlikeli bir biçimsizlik olarak görülebilse de bu formsuz formda; ihlali kural gibi, hukuk dışılığı adalet olarak, ontolojik bir istisna halinde, köklerine ve babalarına karşı herhangi bir sorumluluk hissetmeden kendi ihlal yasalarını gerçekleştirerek yaşamın potansiyellerini ortaya çıkarırlar (Haraway, 2004: 10).

Canavarın hem hukuki anlamda Leviathan hem de edebi olarak Jean Genet olarak dünyaya getirilmesi ile ikinci bölümde edebi ve politik olarak canavarı genel bir kategori olarak ve kategorileri aşan bir sınır aşımı olarak kavramaya çalışırken canavarın yalnızca kendini açıklayan egemen yapısı bir yöntem olarak kullanılacaktır. Böylece Leviathan'ın kendisi hem bir canavar olarak, hem bir metafor olarak, hem de bir ideoloji olarak çeşitli düşünürler tarafından ortaya konan güncel Leviathan türlerini; Cerberus, Frankenstate ve Algoritmik Leviathan'ı açıklamakta paradigmatic bir örnek olarak kullanıma elverişli olacaktır. (Nirta ve Pavoni, 2021: xxiv)

## İKİNCİ BÖLÜM

### CANAVAR

“Ancak *sanat* doğanın rasyonel ve en mükemmel eserini yani *insanı* taklit ederek daha da ileri gider. Çünkü sanat vasıtasıyla adına DEVLET veya TOPLUM (Latince *CIVITAS*) denen ama yapay bir insandan farksız olan o büyük LEVIATHAN yaratılır; ne var ki doğal insandan çok daha büyük endama ve kuvvete sahiptir, ondan istenen koruma ve savunmadır, *egemenlik* tüm bedene yaşam ve hareket veren yapay bir *ruhtan* farksızdır.” (Hobbes, 2024: 15-16)

Leviathan'ın (düzen olarak egemen güç) Behemoth (iç savaşın egemen gücü) karşısında zafer kazanacağı müjdelenmiştir. Behemoth'un isyankâr anarşisi, Leviathan'ın dünya polisliğine yenilmiştir (Neoclause, 2014: 15). Artık bir hayal ürünü değildir. Leviathan'ın kapasitesine ulaşılmış, potansiyelleri gün yüzüne çıkarılmış, uyrukların güvenliği için doğa durumundaki kırılganlık insan aklının olanaklarıyla aşılmıştır. Leviathan ile insanı taklit etmeye kadar Tanrı'nın yaratıcılığı taklit edilmiş ve sonunda aciz yaratk, istisna insan, egemenlik adlı kendi yaratığını, makina gibi çalışan dev canavarı yaratmıştır (Hobbes, 2020: 17). İlerleyen bölümlerde daha detaylı açıklanacağı üzere Leviathan'ı insanların devlet adlı toplumsal düzeni kurması için hayata getiren Hobbes gibi çeşitli filozoflar ve yazarlar tarafından ele alınan Cerberus, Viktor Frankenstein'in canavarı, Frankenstate, Algoritmik Leviathan, Moby Dick, Siborg, The Thing, Dracula, Hydra, Chimera, Gulyabani ya da Blob ve benzeri sayısız mitolojik, teolojik ya da modern kurmaca canavar da aslında egemenlik kullanımları ve iktidarlara ilişkin legal teknolojileri bize ifşa etmeye, adaletin ve direnişin potansiyellerini gerçeğe dönüştürmeye çalışan kişileştirmeler, hikâyelerdir. Her kurgusal anlatı gibi ne kadar kurgu olurlarsa olsunlar gerçeği bir yönüyle yakalamışlardır ve Leviathan gibi bu dünyaya aittirler (Haraway, 2018: XIV). Kurguların gerçekliği şekillendirdiğini öne süren Donna J. Haraway'in metaforik realizm olarak tanımladığı felsefi yönelim, temsilleri somutlaştırıp aşılabilecek eşikler haline getirmek, kimlik ve yeniden üretim tarafından belirlenmiş bulunan söylem alanını bertaraf etmek için kullanışlı bir yöntem haline gelir (2000: 122-123). Bu nedenle metafor olarak kullanılan Leviathan'ın yarattığı anlamları yakalayabilmek için onu hem bir metafor hem de bir canavar olarak soruşturmaya katmak gerekir.

Kiliastik düşüncede kıyametin sonlanması ve kaosun bitiminde korkusuz bir canavar olarak betimlenen Leviathan, Tanrı'nın krallığının kurulmasında rol oynar. Hobbes hem eski

hem yeni ahit teolojisinden beslenen bu canavarı yalnızca devlete dair bir metafor olarak değil, aynı zamanda metnin tüm anlatımını teolojik bir alegoriyle desteklemek için seçmiştir (Springborg, 1990: 354). Öyle ki William Devenant’a yanıt verirken bir haritacının 300 mil büyüklüğünde bir gemi veya bir balınayı hayal edebileceği, yaratabileceği, çizebileceğini; fakat bir kişi bu büyüklükte bir fil resmetmeye kalksa bunu ancak cehaletle açıklayabileceğini, zira doğanın gerçekliği içerisinde bunun mümkün olmadığını dile getirmiştir (Springborg, 1990: 353). Hobbes gibi bir bilimsel aklı tüm felsefesinin merkezine alan biri yalnızca balınaların rasyonel aklın almayacağı büyüklükte olabilme olasılığına inanıyor fakat fillerinkine inanmıyor olmamalıdır. Agamben *Leviathan*’ın yazıldığı on yedinci yüzyılda hala birçok biliminsanın deniz kızı gibi mitolojik-teolojik varlıkları anatomik sınıflandırmalarının içine yerleştirdiğini hatırlatır; bu nedenle bugün hâlâ modern dünyada mitolojik canavarların insani olanın sınırlarını tehdit ettiğini belirtir (Agamben, 2012: 32). Aydınlanmanın mantığına ters akıl dışı inanç alanları insanın otoritesinin gözün hassas bakışına tercih edilmesinden ziyade Foucault’ya göre doğanın kendi içkinliğinde kelimeler, işaretler, anlatılar, karakterler ve mitolojiler gibi irrasyonellikler bulunmasından kaynaklanmaktaydı (2002: 44). Hobbes’un Sir Devenant’a cevabında irrasyonel derecede büyük olma olanağı olmayan fil, mitolojide file benzediği dile getirilen canavarın simgelediği ve Hobbes’un kaosla özdeşleştirdiği canavar metaforu, Behemoth’tur (Hobbes, 1990: 36). Behemoth’un büyüklüğünün doğa yasalarıyla çelişeceği buna karşın alegorik olarak düzenin koruyucusu balınaya ya da büyük bir gemiye benzetilen canavarın simgelediği *Leviathan*’ın o kadar büyük olma olanağının doğa yasalarıyla çelişmeyeceği kuşkusuz ironik ama aynı zamanda kendi felsefesini temellendirden politik bir yanıttır. Mitolojik ve teolojik inançlardan ziyade Hobbes, Haraway’in dile getirdiği metaforik realizme benzer bir sınırı eşik olarak anlamak ve onu aşmak peşindedir. Doğanın gerçeklerinin ötesinde şair, balina hakkında hayal olanağı bulabilirken fil hakkında bulamaz, çünkü Hobbes balınaya benzediği söylenen canavarı çoktan hayal etmiş ve *Leviathan* isimli metninde insanların yaratımına sunmuştur (Springborg, 1995: 353).

İşte Thomas Hobbes, *Leviathan*’ın başlangıç bölümünde tanımlamaya giriştiği ortak refah devletini (commonwealth) sade bir şekilde anlatmak yerine *Leviathan* denen mitolojik ve teolojik çağrışımlarla dolu canavar metaforuna, insanın aklının hayatın değişmez koşulu gibi görünen doğa durumundaki haline bir son vereceğine dair aydınlanmacı bir inançla başvurur. Hobbes’un kendi deyimiyle bu metaforun sebebi kısaca şöyle açıklamaktadır:

“...Eyüp Kitabı’nın 41. bölümünün son iki satırında, Tanrı’nın Leviathan’ın büyük gücünü ortaya koyup onu Gururlu Kralı diye çağırdığı yerden kıyaslama yaparak bu yönetici gücü Leviathan’la karşılaştırdım” (Hobbes, 2024: 319). Kendini ve insanları tanımakla ilgili kısa girizgahtan sonra, insanın doğasına ve daha sonra doğa durumundan çıkabilmek adına sözleşme yoluyla yaratılan egemene bırakılan devlet adlı örgütlenmenin, insanın kapasitesini artırmak için bir protez olarak yaratılmış canavarlığı, aslında hiçbir zaman kaybedilmeyen yalnızca aktarılan canavarlık olarak Leviathan isimli metaforla hatırlatılır. Bu metafor başlık hariç metinde yalnızca üç bölümde dört kez kullanılır. Bu ekonomik kullanımla tezat oluşturacak şekilde, devlet adlı politik yapının canavarlığı hakkında düşünölmeye başlandığında akla ilk gelen düşünür Hobbes ve eseri Leviathan’dır. Bunun sebebi Hobbes’un canavar devlet betimlemesinin kısıtlı fakat etkili gücündedir. Bu nedenle ilk önce Rönesans, Reform ve Aydınlanma çağının diğer düşünürleri gibi felsefi anlayışını bir bilim insanı disipliniyle ortaya koyan ve bunun için daha önce de açıklandığı gibi materyalizm, ampirizm ve mekanizm gibi çok çeşitli ve birbiri içine geçmiş aydınlanma deneni ethosu biçimlendiren akımların düşünürü olarak Hobbes’un devlet gibi tüm politik ve hukuki hayatı neden mitoloji ve teoloji gibi metaforun bol bol hüküm sürdüğü alanlara atıfla anlatmayı seçtiğini anlamak gerekir.

Aristoteles’e göre yabancı sözcükler, mecazlar, uzatılmış sözcükler ve gündelik dil dışında kalan anlatım sıradan bir anlatımdan daha yücedir (Aristoteles, 1987: 63). Bunun nedeni Hobbes gibi bilimselliğiyle böbürleneni yazarların dahi yarattığı dünyayı okuyucunun gözünde canlandırmak için metaforlara başvurması gerekmesidir. İronik olarak gerçek dünyada kanlı canlı bir karşılığı olmayan bir canavara başvurarak amaçlanan, okuyucunun farklı anlam düzeylerinde de olsa sezdiğini mitolojik ve teolojik bir metaforla somutlaştırmak ve aynı anda somut gerçekliği kurguyla dönüştürmektir.

Cohen’e göre canavar farklılığın somutlaşması, kategori kırıcı olması ve dirençli bir “Başka” olması sebebiyle parçalama, kesme, bölme yoluyla değil ancak süreç ve hareket yoluyla kendiliğinde anlaşılabilir bir kavramdır (Cohen, 1996: X). Canavarı somutlaştırmak; damgalanmış bir işaret olarak hareket eden, kendi kendini açıklayan bir uyarı veya bir mucize olarak görünmesine neden olan bu kavramı kendi kendinin yasası ve istisnası olan bir model olarak istisnai halini, görünüp kaybolduğunda yakalamaktan ve deneyimlemekten geçer. Deneyimlemenin zorluğu canavarın yapısındadır; ne içeride ne dışarıda, ne ben ne de bir öteki, ne iyi ne de kötü yalnızca derinden rahatsız edicidir. Her zaman eşiktir, yerinde

kalmayı reddeder, saldırgan ve dönüştürücüdür. Hem iç hem de dış düzeni bozar ve insan öznesinin sınırlarını belirleyen ayrımları altüst eder. (Shildrick, 2002: 4) Daha kesin olarak, canavar hem istisna hem de modeldir. Hem kuralın istisnası hem de kuralın reddettiği çokbiçimliliğe ve formsuzluğa dair bir model olarak hareket eder. Kural olarak kuralın kendisinin reddettiği çok biçimli maddiliğin taşıyıcısıdır. Bu nedenle de Agamben felsefesi anlamında bir paradigmadır. (Nirta ve Pavoni, 2021: xxiv) Paradigma yapısı Foucault'nun deyimiyle çifte ihlal olan varlığından ileri gelmektedir. İlk olarak toplum yasalarını ihlal eder, ikinci olarak doğa yasalarını ve judicio-bio ihlal olarak varlığını sürdürür. (Foucault, 2003: 55-56). Verili normları askıya alan ve kendi istisnalığını sergileyen, kendi şiddetine içkin olarak somutlaşan bir kuralla yaşamını sürdürür (Nirta ve Pavoni, 2021: xxvi):

“Tanımı gereği tanımlanamaz ve istikrarsız olan canavarlar, Batı düşüncesinin temel prensiplerini görünüşte rahatsız eden bir sınır niteliğine sahiptir. Görünür ve düşünülebilir, gerçeklik ve hayal, norm ve sapma arasında yer alırlar: melez nitelikleri, çelişmezlik ilkesini reddeder; çoklu yapıları, özdeşlik ilkesini çarpıtır. Akıl, dil, hukuk, bilim ve diğer kavramsal sistemler, sınır üreten mekanizmalarına diyalektik karşılıklar olarak kullanılmak üzere canavarların üretiminde yer alırlar. Ancak bunu yapmak için, canavarlarla suç ortaklığı içinde hareket etmeleri gerekir ve bu kolay bir iş değildir: canavarlar yılmaz ve belirsizdir. İğrenme ve tiksinti duygularını uyandırabilirler ve yine de bilinmeyen veya akıl almaz bir başkalık etrafında arzuyu toplayabilirler. Somut ihlallerine karşı merak yaratırlar.” (Nirta ve Pavoni, 2021: xiii-xiv)

Bir model olarak ele alınması ve somutlaştırma için suç ortaklığına davet etmesi, hareket ve süreçte kendini deneyime açması, varlığını bir metodoloji olarak ele alınmasını da mümkün kılar. Canavar metodolojiler gövdesi ve organizmalar gövdesi o kadar örtüşür ki, onları ayırmaya çalışmak ikisini de mahveder. Canavarın bedeni, hangi kısmının hayvan, hangi kısmının insan, hangi kısmının kurgu ve hangi kısmının gerçek olduğuna göre sınıflandırılmaya çalışıldığında, kaçınılmaz olarak kendi içine çöker ve daha da garip bir kılıkta başka bir yerde yeniden canlanır. Bir canavar metodolojisi, bir canavar çalışmasında anlam ifade edecek bir metodoloji yaratma girişimi olmaktan ziyade, bilgi üretimi, bedenlerin ve öznelliklerin disipline edilmesi ve yaratılması ile iç ve dış, benlik ve öteki, kahraman ve canavar arasında ayırım çizgisi çekilmeye çalışıldığında tehlikede olan hayatlar arasındaki karşılıklı bağlantılar hakkında farklı bir şekilde düşünme girişimi olarak anlaşılmalıdır. Dolayısıyla, bir “iyileştirme” metodolojisi yerine bir canavar metodolojisi uygulamak, belirli bir akademik disiplini veya kurumu tanınır kılan çerçeveleri ele aldığı için, kimliksizleşme ve belirsizlik deneyimlerine; sorgulama ve yüzleşme süreçlerine yol açar (The Monster Network,

2018: 154) “Metotlar olarak canavar” gibi sabitlemeyen ve canavarın potansiyeline vurgu yapan bir dilbilgisi hatasıyla yakalanmaya çalışılan, metodolojiyle farklı bir dünya yaratımı ile kendini metinde açıklama, canavarlığın anlaşılmasından kurtulma (de-monstrate) olanağıdır (The Monster Network: 143-144). Tutarlı olmak duyulmak için ön koşuldur, fakat “metotlar olarak canavar” ile potansiyel olarak anlaşılır olmak için yaratılan kuralları baltalamak gerekir ve tutarlılık bir norm olmaktan çıkar (The Monster Network: 150). Böylece Levitathan’ın farklı görünümünün içinde bir hayalet olarak yaşadığı dispozitiflerle nasıl bir ilişki içinde olduğu musallat bilimin de yardımıyla açıklanabilir. Bugün her bir canavar devlet ifşa edildiğinde adalet arayan, kendine has gizemli bir Leviathan prototipinin geçmişten gelen tikelliğinde bugüne nasıl musallat olduğu gözlemlenebilir (Derrida, 2007: 29; 134). Canavarlığa özgü çifte ihlal ve şimdi iki ihlalin üzerinde de dolanan Leviathan’ın hayaleti, Leviathan’ın aslında olduğu Cerberus isimli canavarı, Leviathan’ın yarattığı Frankenstate’leri ve Leviathan’ı yaratan insan denilen canavarı parçalayıp bir veri olarak uzay boşluğuna atan Algoritmik Leviathan’ı açıklamakta işe yarar. Hem kendileri olarak hem de hayaletini yaşattıkları Leviathan olarak doğalarını daha yakından inceleyebilmek için bir canavar gibi (metafor olarak canavar) ve bir canavar olarak (canavar olarak metafor) onlara musallat olmak gerekliliği ortaya çıkar.

## 2.1. Metafor olarak canavar

Canavar metaforu öncelikle kendini canavarca bir istisna olarak dayatır. Ortaçağ’ın skolastik felsefe geleneğinden insan aklından başka hiyerarşik üstü kabul etmeyen yalnızca insan aklını merkeze koyan bugün de içinde izlerini taşıdığımız erken moderniteden moderniteye geçişi başlatan Leviathan ve sırasıyla Rönesans, Reform ve Aydınlanma dönemlerini takip eden ve onu dönüştüren tüm modern dönemler (ne zaman başladığı ve bittiği belli olmayan aşağı yukarı 500 yıllık bir dönem olarak), temelde deneyimlerle ve akılla anlaşılabilen bilimsel bir dünya kurmayı amaçlar. Rasyonalistler bunu kendinden başka dayanak kabul etmeyen akıl yürütme ve mantıksal çözümlemelerle, materyalistler ve empiristler ise somut dünyada deney ve gözleme dayalı bulguları yorumlayarak yapmışlardır, fakat başlangıç yapan niyet aynıdır: Skolastik felsefenin tahakkümünün ortadan kaldırılması. Leonardo Da Vinci her ne kadar Hobbes’un hiçbir metninde kendisine atıf yapılmamış olsa da Hobbes’a çok benzer şekilde tüm çalışmalarını materyalizm ve ampirizm anlayışıyla ortaya koymuş çeşitli disiplinlerden eserleriyle Rönesans dönemine damga vuran bilimsani,

düşünür ve sanatçı olarak bilinir. Said'in P. Valery'e atıfla dile getirdiği gibi Da Vinci'nin yapmaya çalıştığı bilim dili kurabilmek için ortak bir konuşma zemini bulmak ve zihnin amansız kesinliği denen yapıyı anlaşılır şekilde sunmak çabasıdır. Da Vinci bu nedenle imgelerden, metaforlardan deyim yerindeyse şiirsel dilden uzaklaşmak peşindedir. Fakat bu ortak konuşmaya ulaşmak adına verilen çaba Said'e göre filozofun posasını çıkarır, aydınlanmacı bir başlangıçtır fakat çok karmaşıktır (Said, 2009: 76-77). Valery'nin Da Vinci'de keşfettiği en önemli özellik keyfi ve zorunlu olanlar arasında süregelen mübadeleyi gerçekleştirmeye yönelik iç tutumdur. Olağan ve olağanüstü kavramları tanıma ve bunları düzenleme gücü Da Vinci'dedir. Bunu yaparken düzenleme gücünü devreye sokan formel bir dil yaratır, kategorileri aşmalıdır ve en önemlisi bariyerler ve bölmelere aldırış etmeden düşünme yokluğunu erdem edinmelidir (Said, 2009: 75-76). Ortak konuşma ne kadar gerekli olursa olsun bulunabilir ve ortaya çıkarılabilir bir şey değildir. Bir şeyi net bir şekilde anlamak için onu icat etmek gerektiği Hobbes gibi Da Vinci tarafından da bilinmektedir. Çünkü anlayış kesintiye uğradığında zihin kendi ürünlerini devreye sokar. Bu yüzden Da Vinci'nin ne yaparsa yapsın olağandışı poetik bir dili vardır (Said, 2009: 75-77). İmgeler, metaforlar, şiirsel dil, mitoloji ya da teoloji; bir yazar ne kadar bilimsel bir anlatıma niyet etmiş olursa olsun bir anlayış başka birilerine açıklama gerekliliği olarak kendini dayattığında tüm bu dilsel araçlar bir canavar gibi aniden ortaya çıkar ve politik alan poetikleşir.

## 2.2. İdeoloji Olarak Canavar

Bir canavar gibi, yani hem metaforik hem de asıl anlamda canavar olarak varlığını mitoloji ve teoloji yoluyla, sistemli bir dünya yaratmak için yola çıkan filozofa ve yazara kendi anlamını dayatan diğer bir husus da ideolojidir. Aydınlanmanın kavramları daha önce de belirtildiği gibi ideolojik bir settir, bu setten az ya da çok hangi akımların kullanılacağı hangi niyetle yola çıkıldığına bağlı olarak yalnızca bir yöntem meselesidir. Hobbes ise tüm bu ideolojik setten işine yarayan malzemeleri bir egemen devlet felsefesi, bir canavar yaratabilmek için kullanmıştır ve Leviathan ideolojik bir araç olarak kullanılarak eğitim ve yasalar yoluyla bireylere dayatılmalıdır (Hobbes, 2020: 249). Hobbes bu yüzden egemen devlet ideolojisinin en önemli düşünürlerinden biridir, fakat bugün geriye dönüp bakıldığında siyasi mutlakiyetçiliğin bir temsilcisi mi yoksa liberal devletin bir savunucusu mu olduğu konusunda kesin bir ayrım yapılamamaktadır (Owen, 2005: 131-132). İngiltere iç savaşının çalkantılı yıllarına tanıklık etmiş bir düşünür olarak Hobbes'un ana motivasyonu

*Leviathan*'da herkesten üstün ve kudretli bir egemen güç olarak devleti tasarlamak, barış ve düzenin tahsisini sağlayacak temelleri bulmak, korku ve terör içinde yaşamayacağı bir topluma ulaşmaktı. Hobbes'un liberal haklar ya da mutlakiyetçilik arasında bir seçim yapmak gibi bugünden bakıldığında anlamlı olacak bir gündemi yoktu. Egemen devlete yalnızca kendi varlığını barış ve refah içinde devam ettirmesi için olanak verme taraftarıydı. Monist ve materyalist bakış açısıyla açıkladığı varlıklar, mekanizm ile varlıklar arasında açıkladığı ilişkiler, ampirizm ve mantıksal akıl yürütmelerle kurduğu sistemiyle politikanın tamamen egemenin iktidarında olduğu bir dünya kurmuştu ama bunu politik ontoloji denen bir itkiyle yapıyordu. Politik ontoloji Hobbes'a iç savaşın yıkımı ihtimalini ortadan kaldırmak için bir zorunluluk olarak görünmekteydi. Bu zorunluluk çağdaşı olan kendi gibi empirist, makinist, materyalist fizikçi Robert Boyle ile aralarında Latour'un mahkeme aklı ile laboratuvar aklının çatışması olarak izah ettiği bir tartışmaya neden olmuştur (2020: 33). Zira Hobbes her ne kadar bilimsel deneylerle ispatlanıyor olursa olsun Boyle'un deneylerle kanıtladığı "hava boşluğu"na karşı kendi felsefesinin boşluk tanımayan atomlarından, tam bir beden olarak yarattığı, cisimsiz varlıklara olanak vermeyen egemen devleti ortadan kaldırdığı endişesiyle bilim dışı bir tartışma başlatmıştır (Shapin & Schafer, 1985: 99). Shapin ve Schafer bu tartışmayı merkeze alan eserlerinde bilim dışı da olsa devlet gibi bilginin de insan eylemlerinin ürünü olduğu konusunda Hobbes'u haklı bulur (1985: 344). Fakat Latour ön acele ve baştan savma verilmiş bu kanaate bilgi ve iktidarın aynı şey olduğu monist toplumun yaratıcısı olan Hobbes'un ideolojisi yapıbozuma uğratılmadan haklı çıkarılmasının tutarsız olduğunu dile getirir (2020: 38). Hobbes'un gerçek bilgiyi dahi kendi iktidarını sağlamlaştırmak adına reddettiği ideolojisi, Esposito tarafından ironik olarak şu şekilde özetlenir: "Egemenlik son tahlilde her bireyin etrafını saran yapay bir hava boşluğundan başka bir şey değildir" (Esposito, 2008: 61). Barthes gibi Schmitt'e göre de mitolojik metafor ve motif ideolojiyi yaratmada zorunlu bir araçtır. Fakat *Leviathan*'ın mitolojik arka planı, büyük makinanın tekno-protez yapısı olarak devlet, ayrılıkların ve bireyseliğin hava boşluklarına sebebiyet verdiği kırılan bedeni temellendirmeye yetmez ve Hobbes tarafından kurgulandığı ilk andan itibaren parçalanmaya mahkûmdur (Schmitt, 2008: 74). Akılla temellenen, rasyonalist sapmaların alanındaki protez ve eklektik devlet ve bireysellik, politik alanda mitolojik bir politik birliğin yerine ikame edilecek birleştirici ve ikna edici bir etki yaratamamıştır çünkü canavar miti *Leviathan*'da politik birliğin sağlamlığında asli öge olarak rol oynayamamıştır (Kardeş, 2020: 77).

Schmitt'in yeterince güçlü bulmadığı, egemenliği dünyevi mekânda bulunduran fakat ilahi bir temelle kudretini sağlamlaştıran Leviathan miti kullanılarak okuyucuların aklına kazınmaya çalışılan konsept devletin başındaki egemen gücün "ölümlü Tanrı" olmasıdır (Hobbes, 2020: 136). Bu da şüphesiz İngiltere monarşisidir. Leviathan da dahil modernitenin yeniden canlandığı tüm mitler tarihsel bir niyet ve doğal bir meşru gerekçe gibi işleyerek keyfi ve rastlantısal olayları ve istisnaları sanki zorunlu ve ebedi yapılar olarak gösterme görevi görürler. İnsanlar arası iletişimde mitler ideolojik olarak doğal dünyaya karşıt anlayışları yapay ve taklit bir doğala çevirirler (Barthes, 1972: 141). Bu görüş *Leviathan*'daki nomos ile physis arasındaki ayırt edilemezlik mıntıkası olarak tanımlanır. Devlet her zaman devlet dışı ve sahte bir doğadır, fakat doğa da zaten egemenin mıntıkasında her zaman nomos olarak bir istisna durumudur (Agamben, 2013: 134). Doğa, doğal hukuk vasıtasıyla egemene devredilmiş bir güç olarak toplum hayatından çıkarılmıştır, fakat egemenin doğal hukuktan kaynaklanan gücü itibarıyla pozitif hukuk olarak icat ettiği yasalar, çıplak hayatın başının üstünde asılı duran bir kılıç gibi toplumsal hayatın merkezinde bir doğa durumu olarak durmaktadır. Agamben'e göre doğanın sahteleşmesi Leviathan ile, yani modern devletin icadıyla başlamıştır. (Agamben, 2013: 135) Fakat neyin yapay doğa olduğu Foucault'ya göre bu kadar kesin değildir ve erken modernitenin tohumlarının atıldığı on altıncı yüzyılda benzerliğe dayalı anlam ağı doğa bilimleri de dahil her alanda çok zengindir (2002: 20). Fakat bu tercihten çok doğanın dokusunun kelimeler, işaretler, anlatılar, karakterler ve mitolojilerle örülmüş olmasından kaynaklanır (Foucault, 2002: 44). Belki doğal dünyaya karşıt hiçbir şey olmadığını söylemenin tam zamanıdır, canavarlar ve ideolojiler de kurgusal olsa da diğer her kavram gibi insan bilinci ve anlatısının doğal yapıları oldukları için doğaldırlar. Foucault'ya göre on altıncı yüzyılda bilgi birbirinden ayrılmaz ve tersi yönde hareket eden iki form olarak görülür. Gözlem ile dil sonsuza kadar kesişir ve kesintisiz tek bir yüzey oluşturur. Aynı anda yorumlamanın artmasıyla, atanabilir terimler ortadan kaldırılır ve dil ayrışma içerisine girer (Foucault, 2002: 43). Aydınlanmayı başlatan dönemin semantik ağının zenginliği canavar metaforunun bir egemen olarak Hobbes'un devleti kurma, egemeni icat etme yolunda attığı epistemolojik adımda gözlemlenen doğa ve insanın, ilişkiye sokulan mitolojik ve teolojik metaforun kendi dilini yaratması bundan kaynaklanmaktadır.

Canavar aynı zamanda Schmitt örneğinde de görülebileceği gibi mitolojik ve teolojik yorumuyla her zaman muhafazakârlık ve faşizmin yarattığı ideolojilerin korku ve güvensizlik anlatılarını canlı tutmak için başvurdukları metaforik anlatımların nesnesi haline gelmiştir.

Tıpkı Leviathan'ın devleti, Behemoth'un devrimin üstünü örten bir metafor olması gibi hareket yasalarını maskeleyen sayısız korku unsuru canavar metaforuyla ayırmadan ve şiddetten beslenen ideolojilerin araçları haline gelmiş; komünist, sapık, haydut ve sistem karşıtı gibi toplum içinde yaratılan düşman kategorilerle güvensizlik politikasından kendilerine politik yarar devşirmiştir (Neocleaus, 2005: 6). Bu ideolojik arka planları örneklendirmek için Leviathan'ın mitolojik ve teolojik yapısını incelemek gerekir.

### **2.2.1. Leviathan'ın Mitolojik ve Teolojik Arka Planı**

Leviathan sözcüğünü günümüz dünyasına ve yakın tarihe devletin metaforu olarak kullanıma açan Hobbes için Leviathan yalnızca Kitab-ı Mukaddes'te Eyüp Kitabı'nın 41. Bölümünün son iki satırında geçen bir canavardır (Hobbes, 2024: 319). Leviathan, Eyüp Kitabı'nda şöhret kazanmışsa da ilk kez Babil yaratılış destanında ve daha sonra Fenike mitolojisinde adı geçmiştir (Şahin ve Doğan, 2017). Fakat benzer canavarlar özellikle Levanten bölgesi ve orta doğu coğrafyasında hüküm sürmüş diğer uygarlıklara ait çeşitli mitolojilerde de farklı adlarla ve çeşitli görünüşlerde (ejderha, balina, yılan gibi varlıkların daha kudretlisi olarak mitolojik bir hayvan veya şeytan gibi teolojiye ait bir iblis) tarih sahnesine çıkmıştır. Kuran-ı Kerim'de doğrudan bahsi geçirilmese de İslam düşünürlerinden el-Kazvî'nin Acâ'ibü'l-Mahlûkât eserinde geçmektedir (Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2019: 470). Leviathan, tüm bu anlam yükleriyle birlikte dönemin kutsal metinlerini yorumlarken her şeyi gerçek anlamıyla ele alan reform döneminden aydınlanmaya geçişin simgesidir; Hobbes'un alegorik yorumlamasıyla seküler bir başlangıç olarak skolastik düşünce anlayışından kopmasının ve tarihsel olarak yeni bir ideolojik tutumun habercisidir (Springborg, 1995: 356).

### **2.2.2. Leviathan'ın Ontoteolojik Yapısı**

Barthes'ı ve Foucault'yu aynı anda doğrularcasına aydınlanmanın medeniyet ve modernite ideolojisini itiraf eden siyaset bilimci Springborg'un yorumuyla Hoobbes felsefesinde tutarlılıkla sınırlandırılmış hayal etme eylemi (mitoloji ve teoloji; metafor ve alegori olarak) doğal bir medeniyet yaratımıdır. Batı medeniyetinin kurulmasında retorik ve şiirsel anlatım geleneği gerçek bir medeniyet olarak onu kaba Amerika kültürlerinden ayırır (Springborg, 1995: 353). Bir şey yaratma gücü kendi kendine ortaya çıkmaz, gücün kaynağına yönelmek gerekir. Bu yüzden Hobbes yaratıcıya ait yaratma kudretine yüzünü dönerek devleti

inşa etme sürecine girer. Hobbes hem Tanrı'nın kutsal metinlerdeki sözlerini hem de geometri gibi Tanrı'nın dünyadaki görünüş biçimi olarak görülen bilimlere devlet inşa etmeye araç yapacak, deyim yerindeyse bir yazar olarak devletin Tanrısı konumuna gelecektir.

Patton'a göre insan ve diğer yaratılanlar Tanrı'nın "yansıtıcı kendilik ifadeleridir" ve Tanrı yarattıklarında bulunur. Fakat Leviathan farklı bir varlık derecesi olarak Tanrı'nın "yaratıcı kendini gerçekleştirme"sinin bir ürünü olarak ortaya çıkar, Tanrı'nın oyun arkadaşıdır, Tanrı onun tarafından bilinir ve baskınlığını hisseder yalnızca onda bulunmaz onda görünür de (2000: 429-433). Bu ontoteolojik farkla, Hobbes Leviathan'ı ideolojik bir metafor olarak kullanarak hem kendi yararı hem de İngiliz toplumunun barışı için "Grurun Kralı" denen ölümlü Tanrı olarak adlandırdığı (Hobbes, 2024: 319), kendi Leviathan'ını yaratacak ve toplumdaki her bir bireye de bu gururlu canavardan yaratılan uyruklar olma şansını, canavara boyun eğmek koşuluyla olanaklı kılacaktır. Bu yaratım süreci, insanın Tanrı tarafından yaratılması imgesiyle insan tarafından tanrısal bir yaratım gücüyle yaratılan Leviathan'dır (Springborg, 1995: 355). Leviathan hem sözleşmenin getirdiği tekno-protez bir yapay doğayı hem de ontoteolojik ve dini referansları içinde barındırır. (Derrida, 2009: 47) Fakat aynı zamanda Leviathan'ın Tanrı nezdinde yaratılması yaratıcı kendini gerçekleştirme türü bir yaratım olduğundan insan da Leviathan'dır, egemendir, canavardır; oyun arkadaşıdır bu anlamda Tanrı da insanın baskınlığını hisseder ve onda görünür. Leviathan'ın teşkilatlanması insanın yani canavarın bir diğer anlamda egemenin sanatıdır (Hobbes, 2020: 17). Barthes'ın deyişiyle Hobbes ve Hobbes'un egemenliği, ideolojik niyetleri olan mitolojik metaforla yapay ve taklit bir doğal yaratarak ontolojik bir sahayı işgal etmeye doğru canavarca yol almaktadır. Aynı zamanda Leviathan metaforu şu halde Hobbes'un söylem alanının ötesine geçen bir referans alanını harekete geçirir ve bilinmeyen bir referans alanını; Patton'un teolojik yorumlarını dile getirmiş bulunur. Ricoeur'a göre bu, metafordaki semantik amacın ontolojik şiddetidir ve anlamı başlangıçtaki dayanağından keser, özgür bırakır; kendi figüratif nitelikleri aracılığıyla biçim verebileceği yeni bir alana aktarır. Bu durumda metafor şu an bir canavar olarak metaforun ikili anlamıyla hareket etmektedir. Bu hem metafor gibi davranan canavarın hem de canavar gibi davranan metaforun semantik amacına uygun olarak şiddetle anlamın ilk dayanağını kesen bir canavara, egemene uygun şekilde serbestçe dolaşır, yeni sınırlara dayanır ve Ricoeur'un deyişiyle kavramın gereklilikleriyle uzlaşması gereken düzensiz bir taslak haline gelir (2003: 354). Bu düzensiz taslağı kendi doğasında inceleyebilmek için kelimenin semantik ağına daha yakından bakmak gerekir.

### 2.3. Canavarın Semantik Ağı

Braidotti'nin işaret ettiği on sekizinci yüzyıl sonlarından kalan tanıma göre canavar; organlardaki fazlalık, eksiklik veya olması gereken yerde olmama şeklinde karşılanır (Braidotti, 1996: 138). Oxford Sözlük'e göre İngilizce'de ise canavar (monster) kelimesi doğaya dair varlıklar ya da insan öznelinin fiziksel ya da ahlaki bozukluğu veya çok büyük boyutu olarak nitelik kombinasyonlarıyla anlam alanı bulur (Waterhouse, 1996: 27). Fiziksel veya ahlaki bozukluğun anlam ağı içerisinde “çirkin”, “yabani” ve “anormal” anlamları ve bunun tam aksi yörengede sözcük içi kısmi semantik karşıtlık (enantiosemy) olarak semantik çokluğun (polisemy) içinde bulunan yan anlamlar olarak “harika” ve “olağanüstü” ve “dikkat çekici şekilde başarılı” anlamları bulunur. Deniz canavarı kelimesi ise Oxford Sözlük'te direkt olarak Leviathan kelimesiyle karşılanmaktadır (Oxford University Press, 2025). Leviathan kelimesi ise “balina”, “timsah”, “şeytan”, “büyük yaratık”, “güçlü ve büyük organizasyon”, “araç”, ve Hobbes'un bugüne getirdiği metafor sebebiyle “otokrat devlet” kelimelerini içeren anlam ağıyla karşılanmaktadır. Canavar'ın İngilizce etimolojisi ise Latince uyarmak (moneo) kökünden gelen göstermek (monstrare) kelimesini işaret eder. Bu, canavarın (monster) Tanrı'nın iradesini açıklaması (demonstrate) anlamına paraleldir ve pozitif bir mucize olabileceği gibi negatif bir uyarı da olabilir (Braidotti, 1996: 136).

Kelimenin Türkçe etimolojisinde de canavarlara özgü bir gariplik bulunur. “Can ve “-aver” ekinin birleşiminden meydana gelen kelime tam çevirisiyle “can-alan” şeklinde karşılanır (Eyuboğlu, 1988: 53) ama aynı zamanda “-aver” eki Farsçada “getirmek, sahip olmak” anlamına da gelir (Nişanyan, 2024). İngilizce ve Latince'de olduğu gibi kelimenin Türkçe ve Farsça etimolojisinde de zıtlık (antinomi) bulunur ve bu haliyle canavar etimolojik olarak hem can alan hem de can getiren bir canlıdır. Türk Dil Kurumuna göre sözcüğün anlam ağı “masallarda geçen yabani havyan”, “köpekbaliğı”, “yaramaz çocuk”, “zalimlik”, “domuz”, “kurt”, “herhangi bir şeye aşırı düşkünlük” gibi bir yelpazede gösterilmiştir (Türk Dil Kurumu, t.y.). Kelimenin ana ve yan olmak üzere birden çok anlamı olması ve hatta ironik bir şekilde karşıt anlamını kendi içerisinde bulundurması insanların bilişsel sistemlerinin çelişkili inançları aynı anda bulundurması, sözcüklerin bilişsel sistemlerin zorlama bölmelerinde tutulmaya çalışılması ve insanların değıştirme, hatalı hatırlama ve bağlamsallaştırma kapasiteleri ile açıklanır (Givon'dan akt. Klegr 2013: 18). Çünkü sözcükler bilişsel deneyim olarak kendi anlam alanında (kelime içi) ve kendi dışındaki dünya ile

(kelime dışı) ilişkiye girer ve aynı anda dilin evrensel bir zorunluluğu olarak bu deneyim bir koordinasyon içerisine dahil edilir (Klegr, 2013: 21).

### 2.3.1. Canavar Olarak Metafor

Metafor; taşımak, yer değiştirmek anlamına gelir ve “mecaz” kelimesi de köprü ve geçit gibi anlamlar taşır. (Kara, 2018: 232) Metafor ve mecaz söylem alanında alıcıyı başka olanaklarla tanıştırmamanın, alıcı ile kavram arasında bağ oluşturmanın bir olanağıdır. Bu metin bağlamında “canavar olarak metafor”, amacı anlaşılacak veya anlatmak olan öznenin genel geçer dil kurallarına bağlılığını anlam bağı için kesmesi anlamında radikalliğini ifade eder. Hobbes’un toplumsal hayatı inşa sürecinde “Leviathan”ın metafor olarak konumu yani yeni bir dünya kurma eylemi aynı anda Haraway’in metaforlar hakkında dile getirdiği yönü de gündeme getirir: Metaforlar okuyucuları fantastik ve kurgusal canavarların yaşadığı “başka yerlere” götürürler. (2004: 1-2)

Metaforlar Said’e göre dilin bir özelliği olarak yapısı gereği niyet ne olursa olsun kendi gücünü, poetikliğini anlatıma dayatır, Barthes’a göre ise mitolojik metaforlar devreye özellikle konarak anlatıda ideolojik bir araç olarak kullanılır. Ricoeur’a göreyse Said’in açıklamasına ek olarak (2005: 75) metaforlar yoluyla icra edilen anlatım en nihayetinde bir bilgidir (2003: 24). Metafor sadece etkilediği kelimeyi değil canavarca ilişki kurma özelliğiyle tüm kelimeler ağını rahatsız eder. Kategorik sınır aşımı, sınıflandırılanların düzenini bozma yoluyla yeni anlamları yaratır. O halde metafor yalnızca estetik bir süs değil, gerçeği sınırlarına kadar zorlayarak gerçeği yeniden tanımlamadır. Bir kategori hatası olarak betimleme ve yeniden betimlemenin yapıbozumcu ara evresidir. Ama metaforun anlamı eserin söylemsel düzeni içerisindeki yeri gün yüzüne çıkarılmadan gün yüzüne çıkarılamaz (Ricoeur, 2003: 25).

Metafor aynı anda söylemsel düzendeki sapmanın azaltılmasıdır. Sapma yalnızca asıl anlamların olduğu dilde vardır. Retorik geleneğinin bir işlevi olarak sözcüklerden birinin anlamı değiştirildiğinde yani metafora başvurulduğunda söylemsel düzendeki sapma azalır. Konuşmanın dil üzerindeki hâkimiyeti sebebiyle dil konuşma yararına değişmeyi kabul eder. Metafor bu değişim sonucu söylemsel anlamdaki küstahlıkla oluşan sapmayı azaltma rolü üstlenir (Ricoeur, 2003: 179). Said’in Valery’den aktararak belirttiği “sapkın varoluş tarzı” olarak yorumladığı işte bu metaforlardır. Esasen ortak dil için, uzmanlaşmamış zihinlere bilginin aktarılabilirdiği bir bilim dili için yola çıkan bilim insanı, gayri Arşimetçi dünyaların

ve kuralsız canavarların dünyasına adım adım yaklaşmaktadır (Said, 2005: 76). Zira Valery'e göre "Şaşılacak olan şey, şeylerin olması değil, şeylerin oldukları şey olmalarıdır." (Valery, 1972'den akt. Said, 2005: 76) *Leviathan*'da da canavarın eylemi tam olarak Ricoeur'un bahsettiği gibi insanların bir sözleşme yoluyla haklarını bıraktıkları kudretli egemen güç kurgusunu politika ve hukuk bilimleri adına tüm doğa bilimlerini seferber ederek anlatmak için gücü her şeyin üzerinde olan, Tanrı'ya bile baskınlığını hissettiren mitolojik ve teolojik referansları bol bir canavara dönüştürülerek bu dönüşümle sapmayı azaltmak ve Said'in dikkat çektiği gibi söylemini bilim denen konsepte daha da yaklaştırmak için canavarların dünyasına adım atmadır. Bir devlet sistemi kurmak isteyen Hobbes'un kategori hatasına bile isteye düşerek yeni bir kurguyla gerçeği yaratmak dışında başka bir seçeneği yoktur. Ancak gerçeklik yaratımı sadece Hobbes'un egemenliğinde olan bir kapasite değildir. Metafor nesnesinden uzaklaşarak sınırları zorlamaya devam eden bir canavar gibidir. Nitekim bu yüzden Hobbes'un kendisi gibi kitabı da şekilsiz ve biçimsiz bir canavar olarak metaforun canavar şiddetine maruz kalmıştır (Martinich, 2013: 308; 408). Erken modernitede Hobbes'a ve kitabına yöneltilen hakaretler yalnızca yeni bir başlangıç ya da dünya potansiyeline götüren ilk adımı atmanın küstahlığına duyulan negatif hisler ya da canavar metaforunu kullanan kişinin canavarca sınır aşımına dair duyulan korku değildir. Bu aynı zamanda seküler ve bilimsel bir başlangıcın ideolojik gücünün ekseriyetle dönemin din insanları tarafından teolojik olarak canavarlaştırılmasıdır (Martinich, 2013: 377).

Günümüzde ise *Leviathan* denince insanların aklına gelen Kitab-ı Mukaddes'te bahsedilen, orta doğu uygarlıklarının mitolojisinde de benzerleri bulunan canavar değil, devlet ve egemen güçtür. Hobbes'un metaforu metinde de başlığı saymazsak yalnızca üç kere (hangi sayfalar) geçmesine rağmen metaforun sözcükleştirme (lexicalization) gücü o kadar büyüktür ki *Leviathan* tüm semantik yoğunluğuna rağmen günümüzde akla ilk olarak bahsi geçen mitolojik ve teolojik canavarı değil, canavarca bir güç ihtiva eden devlet ve egemeni akla getirir. Hatta gündelik hayatta ve akademik metinlerde de *Leviathan* kelimesi özellikle canavarlar hakkında değilse çoğunlukla devlet ve egemen güç kelimelerini çağırıştırır. Hobbes'un tarihi değiştiren metaforu o kadar güçlüdür ki sözcükleştirme edimi kelimenin asıl anlamı ve semantik yoğunluğu neredeyse kesintiye uğratmıştır. Bu temsilin gücüne örnek olarak Andrey Zvyagintsev yönetmenliğinde çekilmiş olan Hobbes'un *Leviathan*'ı ile aynı adı taşıyan 2014 yapımı "Leviathan" filmi gösterilebilir. Filmde yozlaşmış bir bürokrasi içinde Kafkaesk bir çıkış arayan karakterlerin kaderlerini takip eden ilahi ve dünyevi adaletsizlik

işlenir. Filmde sert bir gerçek hayat projeksiyonu dışında fantastik dünyaya ait mitolojik ve teolojik bir canavar imgesi bulunmamaktadır. Filmin sadece bir anında *Leviathan* metnindeki canavar, film boyunca hissedilen devletin ve aygıtlarının kudret ve gücü anlamlarında direkt sahnelenmiştir. Bu sahnede canavara dair birçok semantik anlam sezilir hale gelir. Kelimenin Hobbes'un metninde yalnızca üç kez kullanılmasına paralel bir şekilde, hatta bu durumu özellikle ima eder şekilde, filmin ortasında tüm temponun başladığı serim bölümünde denizin çekildiği sahilde büyük bir kayanın üstünde oturan ana karakter büyük bir balinanın iskeletine bakar (Rodnyanski, 2014). Büyük balina iskeleti şüphesiz ki dünyaya direnememiştir. *Leviathan*'ın Tanrı'dan sonra en güçlü varlık olmasına karşın ölümlü bir Tanrı olduğuna vurgu yapan, Eyüp kitabına vurgu yapan Hobbes'a yeniden vurgu yapılmış bir devlet portresidir. Filmin kendi içindeki anlatımıyla birlikte semantik anlam genişlemiş metaforun metaforunun metaforu olması anlamında *Leviathan*'da yeni anlamlar ortaya çıkarmıştır. Filmin bu sahnesi Ricoeur'un Le Guern alıntısıyla belirttiği açıklamayı daha da gün yüzüne çıkarır. Sözcükleşme ile yalnızca bazı özel durumlarda asıl anlamın tamamen kaybolur. Genelde sözcükleşmeye rağmen imge zayıflamış, yoğunluğunu kaybetmiş, fakat hala algılanabilir düzeydedir. Bu yüzden zamanla sözcükleşmiş tüm metaforlar eski ihtişamını kazanabilir (Ricoeur, 2003: 344). Bu nedenle *Leviathan* türleri olarak yeni devlet metaforları Cerberus, Frankenstate ve Algoritmik *Leviathan*'ı incelerken ilk devlet metaforu olarak *Leviathan* her zaman tüm canavarlığı ile eski ihtişamını kazanmaktadır.

#### 2.4. *Leviathan* Türleri

Rosi Braidotti canavarların on sekizinci yüzyıldan bu yana tanımın bedensel olarak aşırılık (excess), eksiklik (lack), olmaması gereken yerde olma (displacement) ekseninde organize edildiğini belirtir (Braidotti, 1996: 138). Aslında canavarlar bu şekilde sınıflandırıldığı anda canavarlıktan çıkar, evcilleşir. Yeni bir teratoloji olarak güncel *Leviathan* türleri olarak canavar devletleri Braidotti'nin taksonomisi ekseninde, tipolojilerine göre sınıflandırıp canavarlıklarından öğrenilenlerle adalet olanaklarını yorumlamak için onları canavar canavarlıklarından çıkarıp "normal" alana indirgemek; bilgi-iktidar dispozitifinde canavar devletlerin çıplak hayatları dönüştürdüğü gibi nesneleştirme hamlesine girişmek canavar metodoloji açısından potansiyel başlatıcı yeni bir politikaya adım atmak için elzem görünmektedir (Mercier, 2018: 16). Canavarları anlaşılır alana indirgemek canavarca bir güç istencidir ve canavarları anlamak için yönelinmesi gereken bir zorunluluk haline gelir fakat

unutulmamalıdır: “Canavarlarla savaşan kişi, kendisinin de bir canavara dönüşmemesine dikkat etmelidir. Uzun süre uçuruma baktığınızda, uçurum da size bakar.” (Nietzsche, 2002: 69)

Deleuze’a göre de sıradışı bireyde, istisnada, benzersizde, Moby Dick ile, Leviathanla canavarca bir ittifakta canavarların takip edilebileceği bir yöntem daha açığa çıkabilir. Anomal olanla, çoklukla ilişkide fark yaratanla girilen ittifak canavara dönüşmeye dikkat etmek gerekliliğini rafa kaldırıp, canavarı normal alana indirgeme endişesini barındırmadan ilişkisel eylemde canavarla birlikte dönüşmeyi, onu anlamak ve deneyimlemek için canavar-oluşa geçmeyi gerektirir. (Deleuze, 2023: 258) Böylece canavarı anlamak için onu anlaşılır alana indirmeye bir örnek olarak yasaları dikte etmek durumunda kalmadan Moby Dick ile ilişkilenen Ahab gösterilebilir. Ahab’a göre yalnızca Moby Dick yakalandığında kendisi ve bir öteki olarak balina ile ilişkisi anlaşılır hale gelecektir; hayvan ve canavar oluş yakalanabilecektir. Çünkü Moby Dick bir sınır çizgisidir, bütünü anlamak, çokluğa erişmek ve ötesine geçmek için oluşunu takip etmek gerekir. (Deleuze, 2023: 260)

Zorunlu gibi görünen bu istikamette Leviathan’ın canavarlığının olanaklarını daha yakından inceleyebilmek için Cerberus, neoliberalizm, kapitalizm ve sömürgecilik bağlamında bir aşırılık olarak sınırın sınırının bekçiliğini yapan bir metafor; Frankenstate, liberal egemenliğin eksilmesi ve hukukun pozitif hukuk tarafından azaltılması olarak bir eksiklik ve sınırın metalaşması; Algoritmik Leviathan ise kişi kavramını ortadan kaldıran ve bireylerin öznel tüm oluşunun parçalanıp veri olarak yerinden edildiği, sınır ötesi bir meta-metafor olarak soruşturmaya katılır.

### 2.4.1 Cerberus

“Korkunç görünüşlü azgın Kerberos<sup>6</sup> hayvanı,  
köpek gibi havlıyordu üç ağzının üçüyle,  
sulara gömülü ölülere.  
Gözleri kırmızı, sakalı yağlı, karaydı,  
karnı kocaman, elleri tırnaklıydı;  
ruhları tırmalıyor, derilerini yüzüyor, parçalıyordu.” (Alighieri, 2011: 69)  
“*Halkın faydasının sağlanması*. Egemenin GÖREVİ (ister hükümdar ister meclis olsun)  
neticede, egemen gücün kendisine verilme nedenine yani *halkın güvenliğini* tedarik

<sup>6</sup> Cerberus’un bahsi geçen çevirideki Türkçe karşılığı. “Kerberos, antik mitolojide Cehennem bekçiliği yapan üç başlı köpek; kuyruğu kocaman bir yılan olup, sırtında kara yılanlar oturur; havlayarak ölü ruhlara korku saçar.” (Alighieri, 2011: 69)

etmesine bağlıdır; buna doğa yasaları gereği mecburdur ve hesabını bu yasanın yaratıcı olan Tanrı'dan başka kimseye vermez. Fakat burada güvenlikle kastedilen şey salt koruma değil aynı zamanda herkesin yasalara uygun çabalarıyla tehlikeye düşmeden veya devlete zarar vermeden kendileri için elde edebilecekleri diğer yaşamsal memnuniyetlerdir.” (Hobbes, 2024: 332)

Bu durumda egemenin görevi, doğa yasaları gereği gücün kendisinde toplanma sebebi olan faydanın sağlanmasıdır. Güvenlik (geniş anlamda bir iyilik hali) yalnızca fiziksel koruma değil, her insanın meşru eylemleriyle devlete tehlike veya zarar vermediği sürece elde edeceği hayatın tüm konforlarıdır (Hobbes, 2021: 249). Yani ortak refah devleti (commonwealth) olarak teşkilatlandırılan yapının yaratılmasındaki sebebe uygun olarak, ortak refah için, egemenin tebaasının yararına olacak olumlu politikaları takip etmesi doğa yasalarıyla egemene mecbur edilmiştir. Egemenin ortak (common) refah (wealth) olarak adlandırılan devleti korumasındaki amaç tebaanın ekonomik gücünü, konforunu korumasındaki doğa yasası kendi gücünü koruması anlamına geldiğinden zorunludur.

Bu doğa yasası *Leviathan*'ın 10. Bölümü'nde temellendirilmiştir. Hobbes insanın sahip olduğu güçlerden bahsederken gelecekte belirgin bir faydayı elde etmek için o an elinde bulundurduğu araçları açıklar. Doğal güç olarak belirttiği bedensel ya da bilişsel yüceliklerken araçsal güç olarak bahsettiği zenginlikler, saygınlık, arkadaşlar ve iyi şanstır (2024: 94). Bu açıklamaya istinaden Hobbes 11. Bölüm'de “Bütün insanlarda evrensel olarak bulunan doymak bilmez bir güç olarak arzudan bahseder. Bunun evrensel bir arzu olduğundan ve ancak ölümle son bulacağından ve sebebinin daha fazla araçsal güce sahip olmadan kişinin kendini güvende hissedememesinden kaynaklandığını dile getirir (2024: 106). Graeber Hobbes zamanında İngiltere'de yaygınlaşmaya başlayan Makyavelci kişisel menfaat fikrinin teolojide Tanrı'yı sevmek fikrinin yerine sekülerleşen insanın lanetli bir konumu olarak kendini sevmeye dönüşmesini tatmin edilemez arzular anlamında kişisel menfaat olarak Hobbesçu anlamda bencilikle (self-interest) hisse ve faizin aynı şekilde “interest” kelimesiyle karşılanmasını hiç durmadan artan arzuların objesi olan para ile rekabet ve güvencenin politika felsefesine girmesiyle açıklar (Graeber, 2011: 275-276).

İnsanlar doğa yasasındaki eylem kapasitesi, yapabilirlik (capability) olarak doğal güçler veya zenginlik gibi araçsal güçlerin yardımıyla (özellikle para) ve ontolojik kırılganlık sebebiyle doymak bilmez arzular, hatalarla çok sayıda insanın bir araya gelip güçlerini birleştirmesiyle ortak refah devletinin de nedeni olan ve onun gücüne benzeyen toplu bir güce yönelirler (Hobbes, 2024: 94). Bunlar canavar bedeninin içinde yaratılmış diğer küçük canavar

bedenler gibidir, fakat egemenlikleri sınırlı olup güçleri gerçek egemen olan ölümlü Tanrı'nın gücüne dayanır. Ayrıca bu güçle teşkilatlandırılmış ortak refah devletinin egemeni, canavar bedeninin canavarı; ülke içinde yasalar, ülke dışında savaşlarla gücünü teminat altına almaya yönelir ve bunun sonucunda hep yeni bir güç arzusuyla karşılaşır (Hobbes, 2024:106). Ortak refah devletinin canavar bedeni neoliberal emperyalist bir canavar olmaya giden yolda araçsal güç olarak para ve devlete benzer küçük canavarlar olarak tanımlayabileceğimiz şirketler yoluyla kendini gerçekleştirir. Hobbes'un ortak refah devleti anlayışı araçsal gücün yapısal konumu itibarıyla eninde sonunda yayılmacı bir agresyon alanıdır. Bu gidişatın neden olduğu şiddet sebebiyle Arendt Hobbes'u ırkçılık ve emperyalizmin baş sorumlusu olarak görür (Malcolm, 2005: 122-123). Hobbes'un güç olarak teorize ettiği doğa yasasından gelen birikim süreci hiçbir zaman bitmeyecek bir mülkiyet ve zenginleşme sürecine ön ayak olur (Arendt, 2014: 43). Bu gücün sınırlanmadığı siyasi yapı doğası gereği teritoryal sınırları aşacak ve bu zenginlik edinimi ancak devlet egemenliğinin burjuva sınıfı tarafından ele geçirilmesiyle garanti altına alınabilecektir (Arendt, 2014: 48).

1648 Westphalia (Vestfalya) Barışı ile Avrupa'da yalnızca Orta Avrupa nüfusunun neredeyse dörtte birinin hayatını kaybettiği Otuz Yıl Savaşı son bulmamış aynı zamanda Avrupa genelinde dinî gerilimler sebebiyle uzun yıllardır süren tüm huzursuzluklar imparatorlukların parçalı gücünü devlet egemenliğine bırakmalarıyla egemen devletlerin eşitliği fikrinin ön plana çıktığı modern uluslararası hukukun gelişimini başlatan günümüz uluslararası ilişkiler düzeni kurulmuştur (Özcan 2019: 54). Westphalia düzeni olarak adlandırılan dönemin mimarı olarak Grotius adlı hukukçunun fikirleri temel alınırken (Barreto, 2017: 152) düzenin kurucu felsefesinde Hobbesçu anlamda kendi toplumunun çıkar ve güvenliğini koruyan egemen devletlerine benzer bir anlatı ve bu egemen devletlerin rekabetinin ortaya koyduğu bir dengenin kurulması arzusu vardır (Keyman, 2006: 4). Hobbes'un egemen devlet fikrinin temelini aldığı doğa yasası ve toplum sözleşmesi felsefesinin egemen güce verdiği sınırsız meşruiyet kendi gibi diğer egemen devletlerle karşılaştığında devletler arası bir egemenlik krizine yol açar. Daha sonra bu kriz kendi dengesi içerisinde egemenliğini savaşlarla ve şiddetle üreterek kendi çözülmesine de bir anlamda yol açacaktır. Bu anlamda hâlâ içinde yaşadığımız “post-Westphalia” denen çağda Hobbes'un çok büyük izlerinin bulunduğunu söylemek gerekir. Zira Wendy Brown'ın da dikkat çektiği gibi, geçmiş geçmişte kaldıysa neden yeni bir ad vermek yerine “Westphalia” kelimesini kullanmak durumunda kalınır? Çünkü kelimelerin önüne eklenen “post” eklendiği

kavramın üstüne değil, zamansal olarak sonrasına atıfta bulunur. Fakat bu özel bir sonradır geçmiş geride kalmamış sürekli şimdiki zamanı koşullandırmaya ve ele geçirmeye devam etmektedir (Brown, 2010: 21). Daha önce Birinci Bölüm’de bahsettiğimiz gibi içinde yaşadığımız dünyayı belirleyen dönemlerin nerede başlayıp nerede bittiği belli olmadığı gibi henüz başladıkları veya bittikleri de net değildir.

Diğer yandan Barreto uluslararası ilişkiler sistemini başlatan ve bugün hâlâ güncelliğini koruyan Westphalia sistemini icat eden döneminin ünlü hukukçu Grotius’un “modern egemen devletlerin barış içerisinde yaşadığı normlar sistemi” olarak mitleştirilmesini tarihi bir çarpıtma olarak ele alır (2017: 149-175). Her ne kadar Seksen Yıl Savaşı’nda Hollanda Devleti’nin temsilcisi olarak ateşkes görüşmelerine katılmış ve Otuz Yıl Savaşı’nı sonuçlandıran anlaşmanın legal altyapısı onun doktrinleri ve çalışmalarına atıf yapılmış olsa da Barreto modern uluslararası hukukun babası olarak anılan Grotius’un ana hedefinin barış olmadığını belirtir. Grotius, Hollanda İmparatorluğu’nun emperyalist hedeflerini gerçekleştiren VOC şirketinin kolonilerde yaşanan korsanlık, emperyal şiddet ve savaş çıkarma eylemlerini meşrulaştırma işini vekaleten yürüten bir avukattır (Barreto, 2017: 154). Daha önce hiç cüret edilmemiş uluslararası hukuk doktrinine egemen devletlerin egemen güçlerini kullanarak birbirine karşı başlattıkları savaşı “kamu savaşı” olarak adlandırarak “özel savaş” olarak adlandırdığı bir istisnai savaş durumunu Hollanda emperyalizminin hizmetine sunmuştur. Bu şekilde Batı sömürgeciliğinin kamu/özel ikiliğinde yapılanmasını bir legal teknoloji olarak sağlamasının teorisini inşa etmiştir (Barreto, 2017: 156). Özel adil savaş olarak kavramsallaştırılan hukuki terim ile VOC gibi tüzel kişilerin şirket olarak egemen bir güç gibi savaş açma hakları olduğu bir hukuk sistemi yaratmıştır (Barreto, 2017: 157). Bu haklar serbestçe gezinme ve ticaret yapma haklarının bir sonucu olarak şirketin ihlal edilen bir hakkı varsa, zorla da olsa hakkını tesis etmek amacıyla adaletli bir savaşa meşruiyet veren casus belli<sup>7</sup> olarak iş görsün diye Grotius tarafından teorize edilmiş olup mürettebatın zararlarının tazmini, ganimet ele geçirme, yağma ve her türlü kolonyal şiddeti adil bir savunma sayılarak “özel savaş” terimine dahil edilerek hukukileştirilmiştir (Barreto, 2017: 157).

Grotius’un Hollanda İmparatorluğu’nu ve VOC adlı kolonilerdeki ekonomik sömürüyü imparatorluk adına yürüten anonim şirketi egemenlik yetkisiyle uluslararası hukuk metinlerine yani emperyalist ideolojinin ve modern uluslararası hukukunun başlangıç düzlemi

<sup>7</sup> Lat. Savaş nedeni (Merriam-Webster, 2025)

olan Westphalia düzeninde egemen devletlerin yanına görünmez bir şekilde dahil etmesi ile bugün yaşadığımız neo-liberal kapitalist sistem başlamıştır. Bugün uluslararası hukukta Leviathan'dan çok gücünü Grotius'tan alan Hobbes'un egemenlik anlatısının emperyalist ve kapitalist temellerini oluşturan Cerberus'lar yaşamaktadır (Barreto, 2017: 172). Hardt ve Negri yeryüzünde yaşam ve ölüm üstünde hüküm veren egemenin motifinin, tebaanın haklarını ona bıraktıktan sonra meydana gelen Ölümlü Tanrı unvanının ortaya çıkışının akabinde unvanın transferinin “yeryüzündeki tanrısal güç” olarak, ulusüstü askerî güç olarak gerçekleştiğini ve bunun uluslararası alanda egemen devletler arasındaki anarşiye son verecek kudrette bir aşkın güç oluşturma amacıyla olduğunu, yani uluslararası şiddetin daha en başından egemenlik felsefelerinde bulunduğunu belirtir. (Hardt ve Negri, 2001: 7). Aynı zamanda Neumann için Hobbes'un politika felsefesindeki konumuna bakılırsa Leviathan'ın ekonomik liberalizmden gelen gücünün egemenin ticari temsilci olarak başarısına bağlı olduğu açıktır, Leviathan'ın tüm gücü Cerberus'a paralel olarak emperyalizm tarafından yaratılmış bir kapitalizmle anlam kazanır (Neumann, 1957: 155).

Westphalia Barışı anlaşması yapılırken egemen bir devlet olarak Hollanda Cumhuriyeti imzacı olurken denizaşırı sömürgelerinde emperyal gücünü hala devam ettiren ve amacı sürekli genişlemek olan imparatorluk yapısı ve bu yapıya kapital sağlayan ve deniz ticaretinde monopol haline gelmiş VOC ve WIC görünmezdirler. İmparatorluk ve Özel Şirketlerden oluşan üç başlı egemenlik yapısı Westphalia'yı oluşturan egemen devletler sisteminin tam merkezinde yapılanmış olsa da Antlaşma'nın tarafları ve hukuk öznelere olarak kağıt üstünde bulunmaz oluşları ile yaptıklarının yanına kar kalarak sorumluluklardan kaçabilmelerine olanak sağlar. Devlet ile birlikte egemenlik araçlarına sahip olan İmparatorluk ve Özel Şirket yapısı bugün dahi hem emperyalizme hem de Hollanda Cumhuriyeti'nin bağımsızlık kazanmasına vesile olduğu gibi kendi kaderini tayin hakkına meşruluk kazandırmakta ve uluslararası hukuk sistemini kendi yararına dönüştürmektedir (Barreto, 2017: 170).

Hobbes da benzer pragmatik ve egoist tutumu *Leviathan*'ın 22. Bölümünde açıklar. VOC gibi monopolist şirketlerin tebaa üzerinde güçlerini arttırmasına şiddetle karşı çıkmıştır. Hobbes'a göre tek bir satıcının olduğu yerlerde mal daha pahalı ve tek bir alıcının olduğu yerlerde mal daha ucuzdur ve ticari hayatta egemenliğini seçeneksiz olarak arttıran bu yapılara devlet sınırları içerisinde tekelleşme imkânı verilmemelidir. Fakat ihracat yapan şirketler yabancı pazarda kazançlı çıkmak için tek bir yapı içinde birleşip tekel olursa

şirketlerin kazancı ve buna bağlı olarak da ortak refah devletinin gücü artar (2024: 237). Hobbes'un yarı serbest piyasa anlayışı egemen gücün tahsis edildiği anavatanında özgürlükken, şirketlerin anavatan dışında deniz aşırı ticaretlerinde hep birlikte tekel gibi yapılanmasının yararlı olduğu görüşüdür.

Hobbes'un şirketler ve özellikle deniz ticaretine bağlılığı, Amerika'nın doğu kıyısını kolonileştiren Virginia Company ve Bermuda'da bir koloni şirketi kuran Somer Isles Company adlı şirkette bir dönem pay sahibi olmasıyla da açıklanabilir (Malcolm, 2005: 125, 1981: 298). Stern, Hobbes'un vatani İngiltere'de (daha sonra Britanya menşeli) VOC gibi Hint Okyanusu ve Güney Asya'da egemen bir güç olarak hareket eden ve emperyal sömürüyle zenginlik sağlayan, egemen bir devlet gibi yapılanmış ve ticaret hattında uzun süre monopol olmuş bir anonim şirket olarak British East India Company'nin de her ne kadar VOC'dan şöhretli olsa da büyüklük ve ciro bakımından çok geçmeden VOC'un gerisinde kaldığından bahseder (Barreto, 2017: 158). Hobbes belki bu nedenle kolonileri egemen devletin çocukları olarak görür. Kendi egemen gücünü tahsis etseler dahi onlardan saygı beklenir (Hobbes, 2024: 256). Hobbes, *Leviathan*'da bir doğa yasası olan araçsal güce, en önemlisi ticaretle kolonilerden ve emperyal sömürüden gelen refah (wealth) olarak 24. Bölüm'de paranın ortak refah devleti için ne anlama geldiğini şöyle açıklar: “Para bir devletin kanıdır.” (Hobbes, 2024: 255) Hobbes paranın dolaşımının insandan insana geçtikçe ortak refah devletinin damarlarında dolaşan kan dolaşımı gibi güç verdiğini belirtir. Foucault, *Leviathan*'ın kalbine yani devletin kasalarına giden gücün Hobbes'un kan dediği paranın dolaşım sistemine ortak refah devletinin kestiği vergi ve harçlar yoluyla olduğunu yorumlarken metalin yaşamsallığına vurgu yapar. Sikke bazı durumlarda eritilebilir ve ekonomin zorunluluklarıyla egemenin politikasına bağlı olarak yön verilebilir bir maddedir. Fakat yalnızca egemen ona değer verebilir. Devlet sonunda satın aldığı metalar için ve kamuda çalışan tebaanın maaşlarıyla elindeki parayı piyasaya sürer ve piyasanın dengesini korur (Foucault, 2002: 194).

Barreto'nun üç başlı Cerberus metaforuyla açıkladığı en önemli husus şudur: Uluslararası hukuk yapısı, günümüzde küreselleşmenin yol açtığı düzenin son dönüşümleri, devlet egemenliğinin zayıflamasıyla ekonomik ve politik gücün günümüzde ulusötesi şirketlerde birikmesine neden olmuştur. Bu sermaye birikimi yeni değildir, erken moderniteden bu yana egemenlik aslında üç uluslararası hukuk öznesiyle sürdürülmüştür. Bunlar devlet, imparatorluk ve şirkettir. İmparatorluk ve imparatorluğun kapitalini yaratan ve

imparatorluk gibi davranan şirketlerin güncel uluslararası hukuk teorisi ve tarihinde ikincil roldelermiş, mevcut durumu açıklamak için yalnızca bir ekleme ya da bir hayaletmiş gibi davranılması Grotius'un yarattığı neoliberal bir uluslararası hukuk sistemi yaratmıştır. Barreto'nun açıkladığı Cerberu modeli devletin sahneye çıkışıyla birlikte modernitenin bir legal teknolojisi olan egemen devletin uluslararası hukuk denen yapının içerisinde imparatorluğun ve şirketin her zaman tüm hatlarıyla bir özne olarak sahnede olduğudur (Barreto, 2017: 151). Bu nedenle Westphalia sisteminin devlet merkezci (state-centric) icadı uluslararası hukuk sistmine meydan okuyarak, devlet dışı aktörlere sahne vererek, ulusötesi hukuk (transnational law) teorisiyle mevcut uluslararası hukuku dönüştürmeye, sömürgecilikten kurtarmaya ve geçersiz kılmaya çalışılmalıdır. Bunun için uluslararası hukukun her zaman devlet yanında faillikleri apaçık ortada olan imparatorluklar ve şirketlerin sorumluluğuna yanıt vermek ve faillerin insan hakları hukuku, insancıl hukuk, uluslararası ekonomik hukuk, uluslararası ceza hukuku ve çevre hukukundan kaynaklanan sorumluluklara sahip olabilmesi için güncel adalet sorunlarını kapsayan yeni bir uluslararası hukuk teorisinin geliştirilmesi gereklidir (Barreto, 2017: 171).

Cerebrus mitolojide hem bir canavar olarak ve hem de önünde bekçiliğini yaptığı cehennemin sınırır. Bu durumu Cohen'in canavarların her zaman olasılıkların sınırında bekçilik yaptığı iddiasıyla örtüşmektedir: canavar bir uyarı hali gibi bilinebilirin sınırında mesken tutar (Cohen, 1996: 12). Bekçiliğini yaptığı dünyaya refah getirmek için egemen devlet olarak belirlenmiş olduğu alandan kolonilere doğru taşar. Şirket, imparatorluk ve devletin üç başlı metaforundan yalnızca bir tanesi Leviathan'ı simgeler. Barreto böylece erken modernitenin en önemli canavar metaforu olan Leviathan'ın aslında sanılandan daha büyük bir canavar olduğunu ve bu canavarın öteki iki başının gizlendiğini ifşa etmiştir. (2017: 172). Arendt'e göre bireysel çıkarları (self-interest ve private-interest olarak) devletin çıkarları olarak gören yegâne politika anlayışı Hobbes'un Leviathan'ındadır (2014: 35). Fakat Grotius'un yarattığı Barreto'nun ifşa ettiği Cerberus Leviathan'dan önce politik alanda bireysel çıkarları devletin çıkarlarıyla özdeşleştirmiştir. Canavarların ayrımı dikkat çektikleri ideolojiler ve kavramların vurgusu için yalnızca taksonomik bir önem taşır. Kolaylıkla söylenebilir ki başlangıçtan itibaren Leviathan tüm ortak refah devleti iddiaları ve amaçlarıyla zaten bir Cerberus'tur.

### 2.4.2. Frankenstate

“İğrenç canavar! Şeytanın ta kendisisin sen! Cehennem ateşi yetmez senin günahlarına. Aşağılık iblis! Demek yaradılışını öne sürerek yaklaşıyorsun bana, düşüncesizce bahsettiğim o kıvılcımı söndüreyim de gör gününü!” (Shelly, 2023: 124)

“ *İyi ve kötüye kişilerin karar vermesi.* İkinci olarak bir devletin, müsfir fikirlerin zehrinden kaynaklanan hastalıklarını görüyorum ki bu fikirlerden biri şudur: *her özel kişi, iyi ve kötü hareketlerin ne olduğuna kendisi karar verir.* Bu toplum yasalarının olmadığı basit doğa durumunda ve ayrıca devlet yönetimi altında yasaların belirlenmemiş olduğu durumlarda doğrudur. Fakat diğer durumlarda, iyi ve kötü eylemlerin ölçüsünün toplum yasası olduğu ve iyinin ve kötünün yargıcının, her zaman için devleti temsil eden yasa koyucu olduğu açıktır.” (Hobbes, 2020: 241)

Küreselleşmenin güçlendirdiği neoliberalizmle birlikte günümüze kadar neredeyse kesintisiz olarak imparatorluklar ve şirketlerle el altından her zaman işbirliğine devam etmiş egemen devletler, Hobbes’tan bu yana artan emperyalizmin büyüttüğü kapitalizmle birlikte ekonomik olarak; daha sonra büyük imparatorlukların dağılması, dekolonizasyon süreçleri ve dünya savaşlarından sonra evrensel insan hakları hukukuna duyulan ihtiyacın artmasına istinaden her ülkede yaşanan hak temelli hukuki düzenlemelerle siyasal olarak Hobbes’un hayalinin de ötesine geçecek şekilde liberalleşmek durumunda kalmıştır. Strauss için döneminin geleneksel politika felsefesinden farklı olarak insanların ödevlerinden çok haklarına ve bu hakların devlet tarafından korunmasına dair yarattığı egemenlik teorisiyle Hobbes liberalizmin kurucusu olarak ele alınır (2023: 181). Fakat Hobbes’un egemen devleti yaratan felsefesi liberalizmin katettiği yol düşünüldüğünde ancak proto-liberal diyebileceğimiz daha sonra Locke ile otantik kimliğine kavuşacak bir başlangıç aşamasıdır (Kraynak, 1990: 132).

Strauss’dan farklı olarak Owen’a göre Hobbes hem liberalizmin hem de mutlakiyetçiliğin bir paradoks olarak ön plana çıktığı politika anlayışının temsilcisidir (2005: 130). Malcolm da Leviathan’da Hobbes’un liberal düşünce ağı ile liberal olmayan (illiberal) düşünce ağını ifşa eder. Bu ağa göre mutlakiyetçilik, otoriterlik, anayasacılık karşıtlığı ve demokrasi düşmanlığıyla ilişkilendirilebilecek liberal karşıtı aks ile sözleşme, doğal haklar, eşitlikçilik, bireyleri baskıdan koruyan bir araç olarak devlet, tüm hukuki otoritenin homojenleşmesi olarak devlet, devletin kamusal alan oluşu ve egemenin kamu adına hareket etmesi olarak tarihsel anlamda liberal geleneğe uygun düşen aks bir aradadır (Malcolm, 2016: 113-132). Bu birbirine karşıt anlayışların bir arada bulunduğu politika felsefesinden çıkan en önemli argüman şudur: Sözleşmenin yapılmasından sonra Ölümlü Tanrı olarak kurgulanan

egemene tanınan abartılı gücün bir sonucu olarak doğal hak, rıza ve bireysel çıkar gibi liberal-bireyci öncüllerden mutlakiyetçi bir sonuç çıkmıştır (Owen, 2005: 132). Bunun bir sebebi daha önce de bahsedildiği gibi insanın tüm haklarını onu güçlendirmek için bıraktığı sınırsız bir otoriteyle donatılan despot egemenin canavarlığının sirayetine Hobbes tarafından mecburi olarak izin verilmesidir, diğer sebebi ekonomik liberalizm ile politik mutlakiyetçiliği kaynaştırmadaki yapısal zorluktur (Neumann, 1964: 260). Leviathan'ında bulunan boğucu mutlakiyetçi güç Hobbes tarafından okuyucuya edebi olarak da hissettirilir. Metinde ikna etme gayesinden çok bilimselciliğin politik bir zorlama halini gelmesi ve ampirizmden gelen mekanik anlayış, devlet ve egemenin kuruluşunun mantığına temel olması için okuyucuyu baskıcı retoriklerden oluşan bir insan anlayışı, fiziksel doğa ve vitalist düşünme biçimine hapseder. Wolin'e göre Hobbes liberalizmin değil olsa olsa modern despotik zihniyetin ilk temsilcisidir ve devlet teorisi despotik kültürü güçlendirmek üzere kurulmuştur (1990: 19). Arendt'e göre Hobbesçu egemen devlet felsefesinden çıkan en kapsamlı sonuç proto-liberal değil proto-totaliter olması durumudur (Jean, 2019: 343). Daha önce Batı felsefesinde yapılmamış şekilde tiranlığı devlet adına haklılaştırma eğilimi Hobbes ile doruk noktasına ulaşmıştır; hatta öyle ki Hobbes'a göre tirana duyulan nefrete hoşgörüyle yaklaşılması gerekir, çünkü bu devlete yönelik nefrete de hoşgörüyle bakılması anlamına gelir (Arendt, 2014: 46). Arendt'e paralel olarak Adorno ve Horkheimer'da, Hobbes'un doğa durumu insanın kendini ve gücünü (aynı zamanda çıkarlarını ve araçsal gücünü) korumak için yarattığı ekonomik olarak liberal devlette son bulurken benliğin egoizmi kendini yıkıma dönüştürür (2014: 126). Hobbes'un araçsal gücü ekonomik liberalizmin bir getirisi olarak araçsal akla dönüşmüştür. Egemene tabi bireyler Hobbesçu araçsal aklın kendini koruma ilkesiyle her türlü politik rejime adapte olurken egemenler kendini koruma ilkesiyle ekonomik çıkarlarını genişletip kitleler üstünde daha fazla iktidar ve güç için baskılarını artırır. Bu nedenle Hobbesçu kendini koruma ilkesi yalnızca liberalizmin değil faşizmin de kurucu unsurudur. Adorno ve Horkheimer'a göre Hobbes'un bilimi bir tahakküm tekniği olarak işlemiş, totaliter egemenlerin meşruiyeti liberalizmle birlikte mülksüzleşmeye neden olmuştur. Sonuç olarak Adorno ve Horkheimer, Leviathan'da faşizme de içkin olan Aydınlanma ruhuna özgü bir tahakküm iradesi algılarlar (Jean, 2019: 346-347). Fakat Neumann, Hobbes'un mutlakiyetçi devlet teorisi ile faşizmin özdeşleştirilmesine karşı çıkar. Leviathan onu yaratan bireylerin rasyonelliğine dayanan doğa yasalarına ve bu doğa yasalarının bir sonucu olarak ortaya çıkan egemenin buyruklarından ibaret olan toplum

yasalarına dayanması bakımından faşizmden farklıdır (Jean, 2019: 352). Faşizm anti-demokratik, anti-liberal ve en önemlisi irrasyonel bir dünya görüşüdür. Hobbes'un egemen devletinde bu düşünce aksı bazı yönlerden güçlü bir şekilde alan bulur fakat Neumann'a göre faşizmden farklı olarak insanların doğa durumundaki korku ortamından kendilerini korumak arzusuyla çıkmak için bireylerin birlikte sözleşme yapmasıyla egemeni yetkilendirdikleri egemen devlet buluşu rasyonel bir akıl yürütme ve bireyselci bir mantık işidir (Jean, 2019: 352; 354). Leviathan'da egemenin buyruklarıyla oluşan toplum yasaları insanların akılları yoluyla buldukları doğa yasalarından çıkar. Faşizm ise insanların akıl yoluyla doğa yasalarına göre sözleşme yapamadıkları kaostan hüküm sürdüğü Hobbes'un felsefesinde Leviathan isimli canavarın antagonisti olarak metaforlaştırılmış devlet dışı Behemoth isimli canavara benzer (Jean, 2019: 352). Adorno ve Horkheimer'in argümanlarını takip eder ve insan aklının yalnızca araçsal doğasına vurgu yapılırsa, her türlü devletin otokratik olduğu ve her zaman faşizme dönüşme potansiyeli olduğu sonucuna varılır. Fakat insan Hobbes'un altını çizdiği şekilde nesnel ve evrensel olarak hayatta kalmayı arzulamak anlamında rasyonelse onun yarattığı canavarın halka hizmet edecek bir canavar olması da her zaman olanaklıdır. Devlet rasyonel aklın tarafındaysa onun yardımıyla insanın ontolojik kırılganlığının etkisinin azaltılması ve eylem kapasitesinin artırılması bakımından yani insanın özgürleşmesi bakımından olumlu potansiyellere öncülük edebilir (Jean, 2019: 355).

Hardin'e göre Hobbes'un üzerinde durulması gereken asıl meselesi toplumsal sözleşme felsefesini ortaya koyması değil doğru şekilde çalışan bir rejimdeki koordinasyonu önemsemesiydi (Hardin, 1999:149). Hobbes felsefesi politika alanını ekonomik liberalizm adına sermaye olarak büyümekte ve kolonilere doğru genişlemekte olan ticari kapitallerle birlikte egemen gücünü artırsın diye "ortak refah devleti" olarak geliştirilmiştir. Bu nedenle Hobbes'un hükümeti aynı zamanda koordinasyonun etkinliğini vurgulayan bir politik yapıdır (Hardin, 1999: 47). Fakat rejimin sürdürülmesi için ekonomi yine de bir gerekçedir. Hobbes için devletin teşkilatlanma biçimi ekonomiyle kolayca meşrulaştırılır fakat rejimin nasıl davranacağı yani hukuki anlayışıyla ilgili konular yalnızca koordinasyonla da açıklanamazlar. Çünkü bu alandaki hakkaniyetsiz durumlar ekonomik gruplar arasında çatışmaya neden olur ve gerekçenin anlamını ortadan kaldırabilir dolayısıyla mutlakiyetçilik zorunlu politik anlayış olarak liberalizmin önünde konumlanmalıdır (Hardin, 1999: 57). Bu nedenle en güçlü hak teorileri Hobbes'un anlayışında olduğu gibi liberal olmaktan çok otoriter olabilmektedir (Loughlin: 2022: 69). Hobbes'un varlığını sürdürmek ve hayatta kalmakla ilişkili maddi

kaygılar sorununa getirdiği çözüm, siyasal liberalizmin tümüyle ihlalini içerir. Bu nedenle kamusal alanda da egemen tarafından siyasi faaliyetlerin düzenli bir şekilde bastırılması Hobbes'un ulaşmak istediği barış ve huzur ortamı için tek çözüm olarak belirdi (Hardin, 1999: 54-55).

*Leviathan*'da doğal haklardan akıl yoluyla gerektirilen sözleşmeyle ortaya çıkan egemenin buyrukları olarak toplum yasaları doğa yasasının bir gereği olarak yalnızca egemen tarafından yorumlanır (2024: 276). Hobbes'a göre egemen dünyevi olarak sınırlanması mümkün olmayan bir doğa yasasıdır, Tanrı dışında kimseye hesap vermez (2020: 249). Bu nedenle sınırlı monarşi veya mutlak bir otoriteyi belirgin kılmayan karma yapılar düzeni bozar. Spinoza'nın içkin felsefesindeki gücü etkin kılma anlayışına paralel olarak egemen güç ile geride kalanlar arasındaki ilişki, egemen gücün kim olacağından ve nasıl belirleneceğinden daha önemlidir. Uyrukların korunması anlamında Hobbes gibi Spinoza'nın politika felsefesinde de eğer gerekli akılcılık sağlanabilirse egemenliğin kullanım biçimleri olan monarşi kadar aristokrasi ve demokrasi de geleneksel formlar içerisinde tanınır (Malcolm, 2016 : 118; Balanuye, 2021: 268;). *De Cive* metninde demokrasiyle teşkilatlandırılmış egemen bir grubun da monark gibi egemenliğinin mümkün olduğu Hobbes tarafından açıkça kabul edilir (1987: 106). Fakat egemen kişi ya da grup bazı minör güçler için başka kişileri yetkilendirebilse de egemenliğin anlamını belirleyen yasa yapımı, adalet, ordu gibi güçlerin egemen dışında bir güce devredilmesi, günümüz anayasal devletlerindeki güçler ayrılığına benzer görevlerle egemenliğin dağıtılması mümkün değildir (Malcolm, 2016: 132). Hobbes günümüz anayasal devletlerindeki denge-fren mekanizmalarına benzer yapılara yani egemenden daha yüksek niteliklere sahip anayasal yaratımlara müsaade etmez (Malcolm, 2016: 133). Hardin burada Hobbes'un egemenliğin son ve en önemli çıkarım olduğunu düşünen finalist akıl yürütmesinin paradoksuna işaret eder: Egemen eğer sınırlanmamış mutlak bir güçse o zaman kendisini kendi inisiyatifleriyle bir anayasaya tabi kılabilmelidir, fakat kendinden başka bir güce tabi olan egemen artık egemen olamayacaktır (Hardin, 1999: 162).

Hobbes'un ekonomik liberalizmi bir egemenlik nedeni olarak gören otokratik devlet geleneği zamanla egemenin buyruklarıyla yönetilen despotik devlet anlayışı yerine güncel dünyada siyasi liberalizm ekonomik liberalizmin tamamlayıcılığını üstlenmiş ve bunun sonucunda demokratik, liberal anayasal devletler gelişmiştir. Hobbes'un ekonomik liberalizme dayanan despotik politika felsefesiyle başlayan siyasal liberalizm çağı Rousseau'nun Fransız İhtilali'nin de politik zeminini hazırlayan halk egemenliği anlayışı

(Loughlin, 2022: 43), Locke'un bireysel haklar vurgusu ve monarşi karşıtlığı (Cevizci, 2009: 602), Montesquieu'nun merkezî otoriteyi sınırlandıran güçler ayrılığı anlayışı (Ingram, 2023: 22), Mill'in çoğulcu demokrasi anlayışı (Bayram, 2021: 38) bugüne kadar liberalizmin ilerlemeci doğasında bir arada zamanla birikerek bugüne gelmiştir. Liberalizm on sekizinci yüzyıl Amerikan ve Fransız devrimleriyle bir atılım gerçekleştirmiş, monarşileri devirmek amacıyla yapılan birçok başarısız deneme sonucunda İkinci Dünya Savaşı, Sovyetler Birliği'nin dağılması, Asya, Afrika, Güney ve Orta Amerika'da yaşanan bağımsızlaşma süreçleriyle bugün içinde yaşadığımız liberal ve demokratik anayasalarla yönetilen devlet sistemleri neredeyse bir norm halini almıştır (Scheppele, 2017: 558).

Yirmi birinci yüzyıla gelindiğinde demokratik liberal anayasal devletlerde On altıncı yüzyılda İngiltere iç savaşından gelen, Neumann'ın nevrotik anksiyete olarak gerçek anksiyeteden ayırdığı (Neumann, 1964: 274) korkuyu merkeze alan Leviathan'ın insan doğasından gelen rasyonel mantıksal çıkarımlar ve mekanik argümanlar yardımıyla doğal hukuktan gelen sınırsız güçle donatılmış, Tanrı dışında kimseye hesap verme yükümlülüğü olmayan egemeninin yetkilerini talep edermişçesine otoriterleşen otokratlar trendi başlamıştır. Hobbes hayvanlardan farklı olarak insanlara özgü bulduğu bu korku temelli yaşamı insanın dil, akıl ve hayal gücü yeteneği sebebiyle geliştirdiği soyut bir gelecek olasılığından korkma durumu olarak açıklar (Esgün, 2017: 111). Otokratlar Hobbes'a göre bu yüzden de doğal ve meşru egemenlerdir, kaotik bir gelecek korkusundan daha çok güven verirler. Ama *Leviathan*'da asıl kurmak istediği doğa yasalarına uygun olarak kurulan egemenlik; adaletli şekilde, hâkim iyiliği görev edinen basiret (*prudentia*) sahibi bir egemenle taçlandırılır ve bu egemen bugünün otokratlarından çok daha liberaldir (Kraynak, 1990: 176-177). Hobbes'un egemeni doğal hukukun bir ürünü olan akıl yoluyla ortaya çıktığından pozitif yasaları doğa yasaların ölçüsüne başvurarak, halkın iyiliği için elzem ve sarih yasalar yaparak uyrukların adalet duygusunu güçlendirmelidir, aksi halde egemenliğin kaynağı olan tebaa güçsüzleşir bu durumda yaratılan Leviathan da güçsüz olacaktır (2024: 344). Fakat yine de egemenliğin doğal hukuktan türetilmesi sebebiyle egemenin çıkardığı pozitif yasalar doğal hukuk sebebiyle doğa yasasının üzerinde bir hiyerarşide durur. İyi ve kötünün tek belirleyicisi egemendir çünkü egemen kendi yasası dışında bir yasaya uyuyorsa egemenlik vasfını yitirir (Hobbes, 2020: 241). Akıl yoluyla kurulan egemenin Hobbes'a göre kendi çıkarına olmadığından uyruklarını ve dolayısıyla kendisini yıkıma uğratmayı istemesi için hiçbir rasyonel neden yoktur. (Hobbes'tan akt. Esgün, 2017: 97) Fakat Adorno ve Horkheimer'ın

açıkladığı araçsal akıl, akla yatkın olmasa dahi benliği egoizme sıkıştırarak kendiliği bir yıkım olarak ortaya koyabilmektedir. İşte bu mınıkada insanlığı yıkıma götüren canavarlardan biri de Scheppele'in otokratik legalizm (Scheppele, 2017: 548) olarak kavramsallaştırdığı daha önce Friedrich'in (1965: 118) metninde de geçen, Corrales'in Venezuela'nın Chavez dönemiyle özdeşleştirdiği hukuku istismar eden yönetim biçimidir. Corrales'in yürütme erkinin hukuku kullanma, istismar etme ve yok sayma pratikleriyle araçsallaştırması olarak ifade ettiği otokratik legalizm son zamanlarda küresel çapta bir trend haline gelen demokrasi karşıtı figürlerin anayasa üzerinde iktidar kurmak amacıyla hukuk devletinin egemenlik gücünü zayıflatan çeşitli oyun ve teknolojilerle yürürlüğe soktukları pozitif yasalarla gerçekleştirdikleri eylemleri tanımlar (Corrales, 2015: 38; Scheppele, 2017: 545). Liberal ülkelerde seçimle başa gelen yürütme erkleri, Hobbes'un egemeninin mutlak konumuna ulaşmak için Leviathan'ın kendilerine verdikleri tüm canavar yetkileri demokratik anayasalarla sınırlanmış olsalar dahi en ilkel haliyle kullanmak istiyor gibi görünmektedirler. Leviathan'ın hayaletini yaşatmak isteyen otokratlar demokratik seçimler sonucu ulaştıkları gücü anayasal ve yasal değişiklikler ile kendilerinin seçilmesine olanak sağlayan demokrasi ve liberalizm karşıtı bir gündemin hizmetine sunduğunda buna otokratik legalizm denir (Scheppele, 2017: 548).

Legalist otokrat, anayasal düzen içerisinde kendisini denetleyen ya da sorumlu tutan kurumlara karşı koordineli ve sürekli bir savaş başlatır. Bu savaşta otokratik legalizmden şüphelenmek için iktidarı elinde tutan figürlerin halkın desteği ile başa geldikleri söylemiyle anayasaya aykırı eylemlerini hukuka aykırı pragmatik düzenlemelerle meşru bir görünüme getirmesi ve bunu da kendilerini kuran demokrasi ile gerekçelendirmesi gerekir. Yani otokratikleşme süreci otokratın devraldığı yürütme erki üzerindeki anayasal kısıtlamaları yasal düzenlemelerle gevşetmeye girişmeye başladığında başlar (Scheppele, 2017: 549). Örneğin legalist otokrat kendi egemenliğini sürdürmek ya da gücünü artırmak için onu anayasal olarak sorumlu tutacak Anayasa Mahkemesini parlamentoda yapılan demokratik düzenlemeler sonucu gerçekleşen atamalarla kurumu güçlendirir gibi gözükürken, aslında kendi iktidarı lehine hukuka aykırı olarak yetkiszileştirir. Bu sırada topluma bireysel başvuru mekanizmasıyla Anayasa Mahkemesinde hak arama özgürlüğü yönünde iyileştirmeler yaptığını söylerken aynı zamanda kurumun iş yükünü artırıp sorumlulukları dahilinde yargılanma olanağını zorlaştırır veya ortadan kaldırabilir (Scheppele, 2017: 551-552). Otokratik legalizm anlayışı liberal dünyada değil hukuk alanında faaliyet gösterir. Fakat bu

hukuk anlayışı yalnızca biçimseldir, içerikten yani değerlerden bağımsız teknik bir pratik olarak yalnızca pozitif hukuk standartlarını karşılar. Yasallık testini geçen yasalar pozitif hukuka göre gerekçelendirilir, fakat anayasallık testi yasalara liberal hukuk düzeni anlayışı dayatır (Scheppele, 2017: 562-563). Otokratların pozitif yasaları Hobbes'un doğal hukuk anlayışındaki rasyonel akıl yürütmelerle geliştirilmiş halkın doğal haklarını egemenin lehine bırakmasıyla yaratılan ve yetkilendirilen mutlak güç ile ortaya çıkan pozitif hukukun doğası gereği dayandığı doğal hukukun üstünde bir güç olarak konumlanışına benzemeyi arzular. Ancak otokratları anayasanın üzerinde egemen konumuna yerleştiren meşru bir mutlakiyetçi yetkilendirme bulunmamaktadır, yürürlükteki liberal anayasa sözleşmenin temelidir ve egemenliği demokrasi ve liberal hukukun üstünlüğü ile açıklar; bu da otokratların anayasayı geçersiz kılmayı amaçlayan mutlakiyetçi egemenliklerini kuran biçimsel düzenlemelerini esasen hukuka aykırı kılar. Otokratların teknik hukuka uygun yasalarının egemenliğin liberal bir demokraside nasıl kullanılacağı ve yükümlülüklerini düzenleyen anayasaları bu kullanım şartları ve yükümlülüklerden kaçmak için ihlal eden düzenlemeler yapması halinde anayasal denetimin ilgili düzenlemeleri geçersiz kılması beklenir. Bu nedenle legalist otokratlar politika sahnesine çıktıklarında öncelikle anayasayı koruyan Anayasa Mahkemesi gibi kurumları etkisiz hale getirerek işe başlarlar. Legalist otokratlar için yasaları biçimsel olarak uygun bir şekilde yapmak politik meşruiyetleri için önemlidir, yoksa legalist olmak yerine asıl arzuları olan Hobbes'un ölümlü Tanrısı gibi eyleme geçebilirler, fakat eylemlerinin meşruiyetlerini sağlayabilmek için sürekli baltalamaya çalıştıkları liberal anayasaların hukuki prosedürlerinin normatif gücünden yararlanmak durumundadırlar (Scheppele, 2017: 563).

Demokratik liberal anaysal devletleri otokratik devletlere dönüştüren otokratik legalistler birbirleriyle sürekli fikir alışverişi içindediler ve birbirlerinden pozitif hukuka dair yasa yapma şekilleri ve yasanın esas ve usulüne ilişkin öneri alışverişinde bulunurlar (Scheppele, 2017: 551). Birbirlerine demokratik liberal anayasaları işe yaramaz metinlere dönüştürmek için temkinli ve kurnaz taktikler verirler (Scheppele, 2017: 545). Ulusal bir kurum "liberal endişelerle" kendilerine düzenlemelerinin meşruiyetiyle ilgili hesap sorarsa ilgili düzenlemenin "azınlık hakları"nı iyileştirmekle ilgili olduğu yalanını kolayca söylemekten (Scheppele, 2017: 565), ya da uluslararası bir kurum "hukukun üstünlüğü" hakkında endişelerini dile getirirse aynı uluslararası toplulukta bulunan başka bir devletin onun kendi tarihselliğine ve tikelliğine uygun sebebi olan yasalarından bir örnek göstererek kendi fiili durumuyla alakasız olsa dahi eşit davranma yükümlülüğü talep etmekten yani

deyim yerindeyse denetimden kaçmak için sürekli dışarıdan örnekler bulmaktan ve bu örnekleri araştıran bir hukuk ekibiyle çalışmaktan kaçınmazlar (Scheppelle: 2013a, 561) (Scheppelle: 2017: 566). Fukuyama'nın iyi niyetle yaptığı, toplumların geçmişte takılı kalmadıkları, birbirlerinden özgürce fikir ve kurum aldıkları böylece medeniyetin geliştiği analizi kötü niyetli otokrat legalistlerin sıklıkla başvurdukları bir yöntem haline getirilir (Fukuyama, 2011: 26:). Scheppelle'e göre bu örneklerdeki gibi Leviathan'a öykünen fakat onun gibi bir meşruiyet alanı bulamayan otokratik bir düzen sürdürülmek istenmiyorsa oyunun kurallarını oyundan ayırmak ve anayasayı politikanın oyun alanından uzaklaştırmak gerekir. Buna örnek olarak anayasa değişikliğini yüksek oranlı değişim şartlarına bağlamak iyi bir çözüm olarak gösterilebilir (Scheppelle, 2017: 563).

Otokratik legalizmin pençesindeki ülkeler totalliter rejim altındaki ülkelerden çok daha sıradan ve liberal bir görüntü çizerler. (Scheppelle, 2017: 575) Aşırı ideoloji ve doğrudan baskı yerine kendilerini sorumlu tutacak kurumları ve kendilerine meydan okuyacak muhalefeti umutsuz ve çıkışsız bir hukuk sistemine hapsederler fakat anayasanın uygulanmadığı ülkelere benzer bir görüntü çizmezler (Scheppelle, 2013b: 5). Çünkü totaliter rejimler Friedrich'e göre hukuk nosyonunun "hareket yasaları" yoluyla çarpıtılmasıyla hareket ederler. Bunlar doğa yasaları ve tarih yasaları olarak rejimin meşrulaştırdığı normatif değil varoluşsal yargılarıdır. Totaliter rejim normatif alanı varoluşsal alanda eritip tüm yasaları doğa yasası ve tarih yasası olarak görme eğilimindedir. Bu varoluşsal yargılar tüm pozitif yasaları değiştirmek ve bozmak için standart sağlar. Bu sayede tüm yasalar akışkan hale getirilir, her ihlal yöneticiler tarafından bir üst hareket yasasına uyum olarak savunulabilmesi sebebiyle hukuka uygun davranış standartlarını imkânsız hale getirir (Friedrich, 1965: 118-119). Freidrich'in analizini Hobbes, Leviathan'da çok önceden sezmiştir. Leviathan'da doğal hukukun pozitif yasaların uyması gereken normlar olduğu, egemen tarafından pozitif yasa olarak yürürlüğe sokulacak yasaların doğa yasaları tarafından gerekçelendirilmesi gerektiği bunun "iyi yasa" yapmanın tek yolu olduğu belirtilir (Hobbes, 2020: 202) Bu tür bir hukuk sistemi adaletli bir egemen sayesinde güçlü bir tebaa ve bu güçlü uyruklar sayesinde güçlü bir egemen devlete olanak tanır ve egemen devletin olmadığı yerde adalete aykırı hiçbir şey yoktur (Hobbes, 2020:114). Fakat yine Leviathan'da doğal haklarını bırakarak egemen halinden uyruk durumuna geçen insanların sözleşmeyle doğal haklarından egemene bıraktıkları güçle, adaletli ya da adaletsiz de olsa egemenin pozitif yasaları mutlak güç olarak doğal hukuktan üstün bir doğa yasası haline gelir (Hobbes, 2024: 322). Hobbes iyi

yasanın belirleyicisinin egemen olduğunu söyleyerek egemene sadece birtakım ilkeler verir, bu ilkeler basiret (prudencia) alanında olup kesinlik alanında olmayan önerilerdir yalnızca. Bu önerilere uyup uymamak ölümlü Tanrı'nın bileceği iştir, zira güç (power, potentia ve potestas anlamında) tümüyle onundur. (Strauss, 2023: 194)

Otokratik rejimlerde de hareket yasası olarak “devlet aklı” bir gerekçelendirme aracı işlevi görerek anayasa ihlal edildiğinde anayasadan hiyerarşik olarak daha üst bir doğa yasası varmış gibi politik alanda kullanıma sunulur. Hobbes'un benci ve güvenliğini ihtiyaçların en üstünde tutan insan anlatısı, barış ve refah ortamı yani ekonomik liberalizm uğruna siyasi liberalizmden gelen belirleyici olanaklarını kaybetmiş ve sonucunda Hobbes bir legalist otokratın danışmanı olarak Leviathan'da egemene yalnızca sınırsız bir güç vermekle kalmamış sınırsız bir hukuka uygunluk tekniği ve gerekçelendirme aracı da sunmuştur. Öyle ki totaliter rejimlerin kullandığı hareket yasalarındaki ideolojik gerekçelendirmeler otokratik legalistlerde çoğunlukla Hobbes'un insan doğasına atfettiği bencilikten (Strauss, 1984: 10; Yağanak 2017: 449) ve acımasızlıktan (2024: 67) olsa gerek çoğunlukla rasyonel gerekçelere başvurmaya dahi gerek duymaz. Egemenliklerini Leviathan'da olduğu gibi tam bir egemen olarak sürdürmek veya gücünü bir egemene yakışır şekilde artırmak amacıyla pozitif hukuku teknik bir oyun alanına çevirerek anayasal suçlular olarak canavarca egemenliklerini hukukun ihlali ile hukuk dışında gerçekleştirme eğilimdedirler. Arendt'in deyiimiyle makinaların arzu edilen nesneleri yaratmaları değil, nesnelerin makinaların arzularına göre yaratılmaları ile araç-amaç ilişkisi otokratların nezdinde, Victor Frankenstein'in canavarının bedeninde tersine dönmüştür. Marxçı bir anlayışla kullanım değeri meta fetişizmine dönüşmüş, hukuk devletinin unsurları Frankenstein'in -yoksulların ve kimsesizlerin yani ölü bedeni değersiz olanların parçalarından oluşan- bedeninde olduğu gibi bir değişim değeri halini almıştır (Arendt, 1994: 207; Göçmen, 2022: 143, Shelly, 2023: 70). Artık yasaların halkın ihtiyaçları amacıyla yürürlüğe girdiği bir ortamdan ziyade yasaların hiçbir zaman kendinde amacı olmayan yalnızca egemenliğin aracı olan sürekli değiştirilebilir bir meta haline gelmesi süreci otokratların politik anlayışlarıyla daha açık bir şekilde gündeme gelmiştir. Burada Hobbes'un hukuku yalnızca işlevsellikte gören, etik tarafını umursamayan egemenlik felsefesinin rolü büyüktür. Hume, Hobbes konusunda haklıdır. Onun felsefesi yalnızca tiranlığa teşvik etmez aynı zamanda hukuki ve politik alana ahlaksızlığı da dayatır (Hume, 2011: 103).

Legalist otokratlar hukuk teknikeri avukatların reçeteleri ve demokrat görünümlü bir kampanya ekibiyle egemenliklerini halkın egemenliğinin hukuki zeminini oluşturan anayasayı

yıpratarak artırır ve sonunda demokratik olarak seçildikleri iktidardan yine seçimle indirilme olanakları tamamen yok olduğunda otokratikleşme süreçlerini başarıyla tamamlamış olurlar; çünkü anayasanın liberal hakları ve halk egemenliğini koruyacak içeriği kalmamıştır. Bu sürecin sonunda anayasa yalnızca otokratın kendini liberal ve demokratik bir devletin yetkilisi olarak göstermesini sağlayacak bir kabuk olarak işlev görür. Toplumun ahlaki özü boşaltılmıştır (Scheppele, 2017: 581-582). Scheppele'e göre bu özün kaybedilmemesi için liberal devletlerde yaşayan insanların anayasanın kendi kendini koruyacağı, sistemin her daim güvenli olduğu ve kurumların kendini koruyacağı şeklindeki hatalı düşünme biçimlerinden uzaklaşmaları gerekir (Scheppele, 2017: 583).

İşte Frankenstate (Franken-devlet) olarak tarif edilen canavar, Mary Shelly'nin romanında Victor Frankenstein'in makul bedenlerin parçalarını eklektik bir şekilde bir araya getirmesiyle dünyaya getirdiği canavara benzer şekilde, tamamen yasal ve makul görünen anayasal bileşenlerin, birbirine eklenmesiyle ortaya çıkan canavar yapısıdır (Scheppele, 2013a: 560). Frankenstein'in canavarı makul parçalardan oluşur, fakat bu onun canavar gibi görünmesi ve davranması durumunu değiştirmez. Scheppele'in ifşa ettiği canavar, Frankenstate'de tamamen makul ve yasal bileşenlerden oluşmaktadır fakat ortaya çıkan bütün eninde sonunda bir canavardır. Canavarlığın sebebi tek tek makul görünen parçaların etkileşim halinde yarattığı korkunçluktur (Scheppele, 2013a: 560). Scheppele Frankenstate'in hukukun üstünlüğüyle ilgili kontrol listeleri ve istatistiki verilerde gözden kaçırılabilirdiğini çünkü görünürdeki makul parçalarla ilgilenen bu analizlerin aslında hukukun üstünlüğünü sağlayan nosyonların birbirleriyle etkileşiminden çıkan sonucu analiz edemediklerini belirtir. Çünkü istatistiki verilerde hukukun üstünlüğü ancak biçimsel kriterler (düzenlilik, öngörülebilirlik), dar kurumlar (adalet sarayı kurmak), hukuki programlar (hâkim yetiştirmek) ve belirsiz idealler (kanunilik, eşitlik) olarak verileştirilir (Scheppele, 2013a: 559). Scheppele'in incelediği Macaristan örneğinde politik sorunlar hukuka uygunluğun olmaması sebebiyle değil, hukukun üstünlüğünü sağlayan yasal ve anayasal düzenlemelerin birbirleriyle etkileşime sokularak aynı anda etkisiz hale getirilmesiyle, egemenliği kullanan iktidarı sorumlu tutacak veya yargılayacak tüm olanak ve kurumların (muhalafet, anayasal yargı, medya, parlamento) güçlerinin ortadan kaldırılmasıyla mümkün hale gelmiştir (Scheppele, 2013a: 560-561). Anayasal olarak tek başına liberal bir bakış açısı sunan düzenlemeler aynı anda yürürlüğe girince bir krize yol açmıştır. Bu, iki veya daha çok ilacın etkileşime girip zehirlmesine benzer (Tushnet & Bogaric, 2021: 110). Bu durum popülist rejimlerde de sıkça

görülür, fakat popülist rejimlerin yalnızca bir kısmı Frankenstate yaratacak kadar otokratiktir. (Tushnet & Bogaric, 2021: 3).

Politik geleceği düşünürken en güvenli zamanlarda bile legalist otokratların ya da bazen popülistlerin Frankenstate yaratma ihtimallerine karşı hukukun üstünlüğü ölçeklerinde kullanılması için Scheppele'in orataya attığı "adli hukuk analizi"<sup>8</sup> spekülatif bir soru kalıbı önerir: "Ya... olursa?" Bu soru kullanılarak anayasal inceleme yaparken birbiriyle alakasız gibi görünen tüm düzenlemelerin etkileşim etkilerini spekülatif olarak masaya yatırmak mümkün hale gelir (Scheppele, 2013a: 562). Yasaların usuli özellikleriyle ilgilenmek yerine maddi etkilerini anlayabilmek için dahil edildikleri yasal ve sosyal çevre içerisinde nasıl işleyecekleri hakkında daha esasa dayalı bir analizde bulunulması gerekmektedir (Tushnet & Bogaric, 2021: 110). Fakat kurumların karmaşası içerisinde daha etkileşime girmeden önce nasıl çalıştıklarını bu şekilde analiz etmek zordur, tahminler hata verebilir ve bazen hatalar geri dönülmez felaketlere yol açabilir (Tushnet & Bogaric, 2021: 114). Bu nedenle asıl politikacıların kötücül motivasyonlarını gösteren sinyalleri hesaba katmak gerekir (Tushnet & Bogaric, 2021: 120). Scheppele'in önerdiği adli hukuk analizi ya da benzer stres analizleri liberal sistemlerin stres altında çöküşlerinin kaçınılmaz olduğunu, bunun ancak gerçekleştikten sonra düzeltme olanağı varsa düzeltilebileceğini ve etkileşime girme ihtimali olan hukuki düzenlemelerin etkilerinin anayasal okuryazarlıkla en aza indirgenmesinin mümkün olmadığını, çünkü politik yargının kaçınılmaz olarak liberal ve demokratik hukuk devletlerinde yaşayan bireylere içkin olduğunu, anayasal düzenlemelerin bireylerin kötü bir seçeneği seçmesi konusunda bir engel teşkil edemeyeceğini belirtmek gerekir (Tushnet & Bogaric, 2021: 121-124). Popülistler veya daha kendini gerçekleştirmemiş otokratların kötü motivasyonlarının sinyallerini hesaba katmak ve bu motivasyonların kötü politikalara yol açtığını dile getirmek politik bir yargıdır. Anayasal olarak yapmak istedikleri ya da yöntemleri önemsizleşir, çünkü önemli olan haklara ilişkin geliştirdikleri tehditlerdir. Scheppele'in etkileşim etkisini analiz edebilmek için geliştirdiği yöntem Frankenstate'i mekanik olarak açıklar, ancak Viktor Frankenstein'in canavarı neden yarattığı hakkında hiçbir yorum yapmaz veya yapmamızı gereksizleştirir (Tushnet ve Bogaric, 2021: 120). Ortada bir canavar varsa kötü giden her şeyin sebebini onunla ilişkilendirmek çok kolay görünür fakat bu kolaylık kötü gidişin asıl nedenlerinin hasır altı edilmesine yol açar. Romadaki haliyle

---

<sup>8</sup>Ing. Forensic legal anlyse: tam çeviri budur fakat "forensic" kelimesinin tartışma, münazara, konuşma ve retoriğe ilişkin anlamları da var. (Merriam-Webster, 2025)

Viktor Frankenstein'in onu kimliklendiren aydınlanma ve sanayi devrimine uygun ilerlemeci ve bilimselci kafa yapısı göz önünde bulundurulduğunda hakkında ahlaki yargıda bulunmak kolay değildir. Fakat Victor Frankenstein'in kendi yaratımı olan, romanın sonunda "İblis" olarak nitelendirdiği canavarının fırlatıldığı dünyada kendisini anlamlandırmak, kimliklendirmek ihtiyacı bakımından dünyaya verdiği şiddetli yanıtların iyiliği veya kötülüğü hakkında ahlaki yargıya varmak roman ilerledikçe ciddi biçimde zor hale gelir. Scheppele'in yaptığı canavarı bulduğu an sorumluluğu ona atma kolaylığını etrafı saran dispozitif yasaları ve bu yasalarla ortaya çıkan Frankensteinleri ifşa etmenin zorluğuna tercih etmesidir.

Scheppele'in adli hukuk analizi yöntemi hükümetlerin programlarının iyi ve kötülüğü hakkında yargılarda bulunulmasını değil, Frankenstate her zaman yaratılabilir olduğundan sürekli endişe hali ile liberalizmin özüne aykırı denetim mekanizmaları ile önyargılarda bulunulmamasını talep eder. Bu önyargı liberal hakları korumaktan çok Leviathan'ın yaratılmasına neden olan doğa durumundaki nevrotik korkuyu ya da Judith Shklar'ın Soğuk Savaş döneminin şartları sebebiyle geliştirdiği korku liberalizmi gibi anlayışları anımsatır (Benhabib, 1994: 477). Aşağı yönlü riskleri bertaraf etmek adına yukarı yönlü potansiyellerden vazgeçme davranışını liberal alana yerleştirir (Tushnet & Bogaric, 2021: 124). İnsanların yaşama kastedilen egemene karşı direniş olanaklarını doğal hakları itibarıyla ima etmesine rağmen çok özel durumlar hariç yok sayan ve direniş hakkına haiz özel durumlarda da direniş araçlarını ellerinden alan, Hobbes'un geliştirdiği her daim toplum içerisindeki anlaşmazlık ihtimalinden uzaklaşma gayesinde olan politika felsefesine benzer (Sreedhar, 2010: 170). Bu durum Hobbes felsefesine içkin Epikürcülüğün bir yansımasıdır. Epikürcü okul olarak bilinen Hobbes'un da aralarında anıldığı ekol siyasi katılımı insan doğasına aykırı bulur. İnsanın mutluluğu siyasi sistemin dışında bulunur, siyasi sistem insanı yalnızca dışarıya karşı koruyan bir yapıdır. Bu nedenle egemen eğer despotsa dahi ona karşı direnmek değil, onun sınırları içerisinde refahını artırarak haz ve tatminleri yaşamak bireysel tefekkürle ilgilenmek gerekir (Neuman: 1964: 185; Strauss, 2023: 169). Bu direniş alanı eksikliğinin sebebi, Hobbes'un insanın fizik yasalarına zorunlu olduğu gibi egemenin yasalarına yükümlü olduğunu düşünen mekanist düşünce yapısından ileri gelmektedir. Hobbes egemene itaat alanında olan uyrukların çıkarları ile zorunluluklarını ahlaken yükümlü olduklarından ayırır. Doğa yasasının tam bir genişlemesi olarak egemen, Hobbes için itaat edilmesi zorunlu bir güçtür, fakat insanın ahlaken itaate yükümlü olduğuna dair kişisel çıkarlar dışında herhangi bir argüman geliştirmez (Hardin, 1999: 20). İnsanların toplumsal

düzen için ahlaki yükümlülükleri hakkında ufuklarını sınırlaması ile iktidarın amaçları değil bizzat kendisi politik düzenin merkez konusu haline gelmiştir. Hobbes’a göre: “Hak onurlu olanı değil, izin verilmiş olanı ilan eder.” (Strauss, 2023: 195)

Hobbesçu despotik Leviathan’lar görünürde prangalanmış olduğu halde liberal demokratik hukuk devletlerinde yine de aslına rücu edip despotlaşabilirler. Tıpkı Hobbes tarafından tasarlandığı klasik Leviathan halinde olduğu gibi prangalanmış Leviathan’ın da kuruluşunda baskı ve hâkimiyet vardır. Liberal egemenliğin en ilkel biçimi olarak Leviathan’ın liberalizmi günlük hayatta hukukun üstünlüğü ve toplumsal katılım olarak sürekli pratik edilmedikçe demokratik hukuk devleti rejimleri otokratik rejimlere evrilecektir; prangalanmış Leviathan’ın bir Frankenstate’e evrilmesi çok kolaydır (Acemoğlu ve Robinson, 2020: 48; 62). Çünkü prangalanmış Leviathan güncele ayak uydurarak prangalarından kurtulmaya kendinde olduğunu unuttuğu Frankenstate’in kapasitelerini kullanarak girişir. Bu eklektik canavarın egemenlik anlayışı Leviathan’dan gelmektedir, fakat yönetim şekli bir dönüşüm sürecinde olduğundan otokratik legalizmle açığa çıkan bir Frankenstate halidir. Fakat Leviathan’ın prangalarından kurtulup Frankenstate’in yerine tekrar klasik haliyle oturacağı kesin değildir. Araçsal hukuk bir kere yöntem olarak benimsendikten sonra yalnızca çıkarları olan kişiler arasında yönetsel bir oyun halini alır. Leviathan’ın egemenlik anlayışının bu çıkar ilişkilerini yeniden bozmasına Frankenstate müsaade etmez. Bu tıpkı romanda Frankenstein’in canavarının dünyada kendi başına geçirdiği deneyimlere istinaden isimsiz bir canavar olarak kimlik kazanması ve yaşamak için nedenler bularak kendine ait bir hayatı talep ederek artık Frankenstein’in egemenliğini değil kendi egemenliğini yaratması gibidir. (Shelly, 2023: 48). Wendy Brown’a göre Foucault’nun taktik nedenlerle ortaya koyduğu klasik egemenlik ve modern yönetsellik arasında yaptığı kronolojik belirleme, hukuksal-söylemsel iktidar ile biyopolitik iktidar, idari işleyiş ve hukukun üstünlüğü çiftlerinin birbirinden ayırmış gibi görülmesine neden olmakta ve neoliberal devletin içine işlemiş Frankenstate yaratımına neden olan klasik egemenliğin yani Leviathan’ın şiddeti karşısında işlevsiz kalmaktadır (Butler, 2013: 72). Agamben’e göre ise çağdaş egemenlik biçimleri zaten hukukun üstünlüğüyle yapısal olarak ters orantılıdır. Hukukun üstünlüğü en Leviathan’da olduğu gibi egemenliğin canavarca icrası ile yani istisna halleri ile istisna insanların yaratımı anlarında ve Frankenstate’de olduğu gibi yönetsellikle hukukun askıya alınışında geri çekilir. (Butler, 2013: 73).

### 2.4.3. Algoritmik Leviathan

“Peki biyolojik ve tıbbi beden, hiyerarşik iş bölümüyle örgütlenmiş, son derece yerleşmiş sinirsel ve üreme işlevleri arasındaki ayrıcalıklı bir diyalektikle düzenlenmiş bir iş sistemi olarak değil de akışkan ve dağıtılmış bir komuta-kontrol-istihbarat ağıyla düzenlenmiş, tasarlanmış bir iletişim sistemi olarak örgütlenmiş kodlanmış bir metin olarak sembolize edilip çalıştırıldığında, normal ve patolojik olanın anlatıları nasıl işler?” (Haraway, 1991: 211)

Foucault’ya göre Hobbes felsefesinde egemen, “yaşatma” iktidarı olarak adlandırılan, günümüz biyoiktidarından farklı olarak mutlak ve karanlık bir iktidar modeli yaratmıştı. Bu iktidar şu an içinde yaşadığımız biyopolitik yaşatmak ve ölüme bırakmak özellikleriyle karşımıza çıkan ayarlama iktidarı değildir, egemenliğini en kaba haliyle öldürme ya da hayatta bırakma gücü üzerinden kurmaktaydı (Foucault: 2015, 252). Hobbes, Foucault’ya göre hukuksal-söylemsel iktidar modeli olarak tanımladığı, bireylerin sözleşmeyle yetkilendirdiği egemen gücün buyruklarda ve devlet mekanizması altında icra edilmesi şeklindeki modern öncesi egemenliğin kurucusudur (Esgün, 2017: 109). Fakat Agamben’e göre Foucault biyoiktidarı getiren politik dönüşümün Antik Yunan’dan modern döneme kadar izini sürerken hastaneler ve hapishanelerle sürdürdüğü “büyük kapatılma” ifadesiyle malumu ilan ettiği araştırmasında totaliter devletlerin yaşam ve ölüme karar verdiği toplama kamplarını arkeolojisine dahil etmemiştir (Agamben, 2013: 143-144). Dahil edilmeyen bu alan Hobbes’un geliştirdiği politik düzenin, yani istisna halini yaratma gücünü tekelinde bulunduran egemenliğin daima bugün dahi modern devletlere içkin olmasıdır. Biyoiktidar olarak yaşamına veya ölümüne karar verilen “çıplak hayat” olgusunu yaratan ilk egemen güç toplama kamplarından önce moderniteye kimliğini veren Leviathan’ın egemenliğidir. Hobbes’un Leviathan’da tahayyül ettiği haliyle egemenin yasaları uyrukların yaşamlarına müdahale eder, egemenin kendi geleceği ve uyrukların güvenliği aynı anda uyrukların geleceği ve kendi güvenliği anlamına geldiğinden kendi standartlarını ve bilgilerini dayatır. Düşüncelerine, eğitimlerine, üretimlerine, ailelerine kadar yaşamlarını günümüzdeki iktidarlara benzer şekilde belirler (Hobbes, 2021: 140-143; 172 -182; 188-193).

Foucault iktidamların bireyleri kendi anlayışlarına uygun olarak belirleme sistemlerine “dispozitif” adını verir ve bunu “...söylemler, kurumlar, mimari biçimler, düzenleyici kararlar, yasalar, idari önlemler, bilimsel ifadeler, felsefi, ahlaki ve hayırsever öneriler gibi tamamen heterojen bir bileşim.” olarak tanımlar ve bu öğeler sayılanlarla sınırlı değildir. (Foucault, 1980: 194) Bu bileşim, bilgi ile iktidarın bir arada organizasyonu, biyoiktidar

teknîği ve krizlere stratejik yanıt verme mekanizması işlevi görür. Veri sağlamayı amaçlayan teknolojik araçlar da bu anlamda bilgi-iktidar dispozitifî ağı içerisinde biyoiktidarın uygulanmasına hizmet eden araçlardır. Fakat Foucault yönetimsellik bağlamında istatistiğe sıkça değinmişse de insan yaşamı üzerinde pozitif bilgi üreten ve müdahale eden diğer araçlar kadar teknoloji ve iletişim araçları üzerinde durmamıştır (Kara, 2021: 170; 176). İstatistik günümüz biyoiktidarlarına veri sağlayan bilgi-iktidar dispozitifindeki en önemli araçlardan biridir ve kökenindeki “devlet bilimi” anlamından da anlaşılacağı üzere devlet yönetimselliğine doğrudan hizmet eder (Kara, 2021: 175). Fakat bunun dışında istatistiğin diğer bir biyopolitik işlevi sayısal analizine konu olan nicelleri niteliksel kategorilere yerleştirilmek ve yönetimsel anlam kazandırmaktır. Bu nedenle insanları her talebe göre kategorilere ayırmış ve bu kategorileri elinden geldiğince çoğaltmak için Hacking’in “insan uydurma” faaliyeti olarak adlandırdığı bir nüfus dispozitifî aracı olmuştur. Bu faaliyetlerinin bir sonucu olarak istatistik On dokuzuncu yüzyıldan önce gelen insan doğası kavramının yerine norm ve normali koymuştur (Kara, 2021: 176-178). İstatistiğin kendisi bu anlamda istatistiksel bilginin geleneksel yapısından ayrışır:

“İstatistiksel bilgi, önceden var olan bir gerçekliğin saf bir yansıması gibi gökten düşmez. Tam tersine, birden fazla koordine olmayan gücün sürekli olarak farklılaştırmaya ve ayırmaya çalıştığı varlıklar arasındaki bir dizi eşdeğerlik sözleşmesinin geçici ve kırılğan bir şekilde kutsanması olarak görülebilir.” (Desrosières, 1992’den akt. Rouvroy § Berns: 2013: IV)

Canguilhem “anomali”nin, “anormal” kelimesinin etimolojik ağı içerisinde olmadığını, “nomos”tan, “normal” kelimesinden gelen “anormal” kelimesinden farklı olarak “anomali”nin “an-omalas” etimolojik kökünden gelen “aykırı” anlamındaki coğrafyaya özgü sert, engebeli, düz olmayan araziler için kullanılan bir kelime olduğunu belirtir. (Androu & Blake, 2017: 6) Günümüzde ise istatistik eskiden ortalamanın bilgisine ulaşmak uğruna yok saydığı anomalilieri, istatistiğin makine öğrenmesi (ML) entegrasyonu ile güvenlik dispozitifî içerisinde algoritmik yönetimselliğin bir gereği olarak gündeminin esas meselesi haline getirdi (Aradou ve Blanke, 2017: 3). “Anomali”, güvenlik birimlerinin gözetim alanında bulunan algoritmik öznenin geçirdiği değişimler sonucu anormallik ve düşmanlıktan başka, bilgisayar çağında üçüncü bir ek kategori olarak türedi. Bu kategori dost/düşman, özdeş/farklı, ve normal/anormal dikotomileri arasına aşına olan/aşına olmayan dikotomisini ekledi (Aradou ve Blanke, 2017: 3-4). Algoritmik güvenlik uygulamalarının kamuya açık olmayışı, opaklığı ve okunaksızlığı Büyük Veri’nin aşına olmadıklarına karşı ayrımcılığını

gizlemektedir. Bu duruma paralel olarak damgalanan kişilerin güvenlik dispozitifi alanına yeni bir kategori olarak “bilinmeyen bilinmeyenler” olarak eklediğini ortaya çıkarmaktadır (Aradou ve Blanke, 2017: 3). Ayrıca güvenlik dispozitifi içinde insanlara dair veriler, analog bedenlerin dijital çevirisi olarak güvenlik dispozitifinde veri ikizleri olarak, gerçek kimliğe veri düzeyinde alternatif bir kimlik halini alır, bu şekilde anomalinin aynası olarak teknolojik bir başkalık yaratılır (Aradou & Blanke, 2017: 6). Veri ikizindeki onto-teknolojik canavarlık, Foucault’nun On altıncı yüzyıl sonu ve On yedinci yüzyıl başındaki siyam ikizlerinin bedenlerinde başlayan toplumsal kriz bulgularına benzer. Bir kişinin iki kişi olması, kartezyen düalizmden bu yana bir kriz alanıdır ve her zaman hukuk, tıp ve din alanında aşılması güç sorunlara neden olur (2003: 65). Siyam ikizleri hukuki, tıbbi ve dini olarak açıklanabilir hale gelince başka bir canavarlık On sekizinci yüzyıl sonlarında tekrar hermafroditlerin bedenlerinde hortlar. Düzenleme ve kontrol altına alma isteği, döneme göre güvenlik dispozitifi olarak karmaşık insan doğasını bedenlerinde taşıyanlara musallat olur (Foucault, 2003: 66). Güvenlik dispozitifi içerisinde Büyük Veri, istatistiğin başlattığı uydurma hareketine devam ederek kendi aşına olmadığı, bilmediği kişileri on altıncı yüzyılda olduğu gibi canavar olarak damgalar. Özdeşlik ve farklılık yetmediğinde egemene özgü yöntemlerle bu sefer aşına olmadığı her fiziksel veya ontolojik oluş hakkında ne yapacağını bilmemenin verdiği panikle Leviathan benzeri istisnalar yoluyla yanıt verir fakat bu sefer verileştirerek egemenlik alanında içerir ve kayıt altına alır. Uydurma hareketi aynı zamanda bir canavarla karşılaştığında yapılan Foucault’nun siyam ikizi krizinde gördüğü hipotetik sorularla karmaşayı aşma çabasıdır. Siyam ikizlerinden biri suç işlese diğerine ne olacağı ya da biri vaftiz edilmediğinde diğerinin cennete nasıl gireceği gibi sorularla karmaşaya düzen vererek rahatlama sağlanmaya çalışılır.

Teknolojik gelişmelerin hızlanması ile istatistikle başlayan verileştirme faaliyeti donanım ve yazılımlarla devam etmiş ve insanların dijital veriyi depolayan şirketlerin biyoiktidarının verileri haline dönüşmesine neden olmuştur (Kara, 2021: 180-190). Son zamanlarda sıklıkla gündeme gelen dijital veri işleme şirketlerinin sistemlerinin çalışma prensipleri konusunda kendi kişisel bilgileri işlenen, depolanan ve en sonunda kendi bilgileri kendilerine bir yönetimsellik olarak dönen bireylerin kendilerinden sağlanan bu bilgilerin nasıl kullanıldıkları hakkında söz hakları oldukça sınırlıdır (Kara, 2021: 183). Algoritmik yönetimsellik çeşitli teknolojik şirketlerin işlediği büyük veri içindeki bilgileri geleneksel istatistiksel veriden uzaklaştırarak toplumsal gerçekliği doğrudan ve içkin biçimde yakalar.

Bu sistemlerin, toplumun yapısına içkin bilgi-iktidar dispozitiflerinin normatif aynası haline geldiği ve geleneksel norm ve değerlendirmelerin yerine geçerek kendi sosyal epistemolojik dinamiklerini üretmeye başladıkları belirtilmelidir. Algoritmik yönetimsellik, geleneksel yönetimsellik çeşitlerinden farklı olarak yeni bir toplumsal yönlendirme türüdür. (König, 2019: 467) Fakat mutlak ve merkezî otoritesiyle yine de Hobbes'un Leviathan kavramı, algoritmik yönetimselliği anlamak için bir olanak olarak karşımıza çıkmaktadır. Literatürde algoritmik yönetimsellik merkezileşmemiş koordinasyon, merkezi bilgi işlem ve tasarıma göre düzenleme özellikleri ile kendi bilgi-iktidar dispozitifini inşa eder. (König, 2019: 470) Bu sistemler toplumdaki normatif yapıları ve sosyal ilişkileri şekillendiren, belirli politik ve etik değerleri içselleştiren bir biçimde, Hobbes'un egemen anlayışına uygun olarak toplumsal düzeni ve uyumu sağlamak adına, belirli bir otorite ve kontrol mekanizması olarak ortaya çıkar, toplumsal ilişkileri koordine eder. İtirazlar ve çekişmeler Leviathan'da Hobbes'un mutlak otoriteyi güçlendirmek için yaptığı gibi sistemden çıkarılır ve apolitik bir düzen yaratılır. (König, 2019: 468). Algoritmik yönetimsellik çok farklı türde verinin koordinasyonu ile çeşitliliği düzen altında birleştirdiğinden demokratik bir yönetim vaat ediyor gibi gözükse de toplumsal meselelerin Leviathan'da olduğu gibi apolitik çözümü ön plandadır (König, 2019: 478). Bu apolitiklik Rancier'in sorgulanmayan yönetim ve buyrukları açıklayan "polis" kavramına benzerliğiyle aslında fazlasıyla politiktir. (König, 2019: 476) Politik olmasının nedeni şeffaflık, tartışabilirlik ve hesapverebilirlik gibi mefhumları sistemin iktidar yapılarını kuran bilgi-iktidar dispozitifi altında kendi terminolojisi içerisindeki matematiksel dili nedeni ile bireylerin bilgi edinmesine olanak vermemesinden kaynaklanır (König, 2019: 482). Leviathan'a paralel olarak Algoritmik Leviathan da algoritmik koordinasyonun gönüllü olarak kendi aralarında bazı bireysel özerkliklerden vazgeçmesiyle kurulur. Bireyler karar alma gücünü ve sorumluluğunu algoritmik sisteme devrederler, böylece sistem kısmen bireylerin arzularını ve tercihlerini tahmin etmeye ve buna göre müdahale etmeye dayalı koordinasyon rolünü yerine getirir (König, 2019: 475). Bireylerin sorgulamasını teşvik etmez, aksine bireylerin algoritmik yönlendirmelere itaat etmesini bekler. Bu nedenle algoritmik sistemler demokratik katılımdan çok Leviathan'a benzer şekilde teknolojik bir toplumsal sözleşmeyle yaratılan Leviathan'a benzer bir itaat düzeni kurar (König, 2019: 473). König'in vurguladığı bir başka önemli husus, algoritmik yönetimselliğin bireysel davranışları mikro düzeyde düzenleyebilmesidir. Yani herkes için tek tip bir kural koymaz, her bireyin davranış örüntüsüne uygun özel yönlendirmeler ve müdahaleler yapabilir (König, 2019: 470). König'e

göre giderek artan veri ağının bilgi-iktidar dispozitifi ve algoritmik karar alma sistemlerinin yönetimselliği bir örtü gibi bireyleri sarar, fakat mikro kurallar dokusu arttıkça örtü katılaşıp ve içinde hareket edilemez bir Algoritmik Leviathan egemenliği yaratır (2019: 471).

Algoritmik yönetimselliğin despotluğu altında liberal hukuk ve demokratik anlayışa uygun bir güncellenmenin mümkün olup olmadığı ve itiraz mekanizmasını sağlayacak bir toplumsallığın algoritmik yönetimselliğe dahil edilip edilemeyeceğine dair olanaklar König'den önce de gündeme getirilmiştir (Rahwan, 2018: 5). Rahwan toplumsal sözleşmenin hayata geçmesinin zorlukları ve olanakları hakkında değerlendirmeler sonucunda kontrolsüz ve sorgulanamayan veri bombardımanı alanının da toplum tarafından en azından bir şekilde önünün alınması için bir "Techno-Leviathan" yaratılmasının mümkün olup olmadığı üzerinde durmuştur (Rahwan, 2018:10-13). Bu modelde bilgi iktidarının doğrudan etkisinde kalan insan grupları veri olarak bilgiyi toplumsala yayan "kontrolcü" arasında yapılan sözleşmeye taraf olur. Halihazırda kendi devletleri altında toplumsal sözleşme içinde yaşayan küçük gruplar asgari müşterekte aralarında anlaşarak daha büyük bir yapı olarak, toplumsal sözleşme kapsamında veri bolluğundan ve şiddetinden etkilenen daha büyük bir veri toplumu olarak birleşirler. Bu sayede "kontrolcü" tarafından kontrolsüzce kendilerine yayılacak verilerin temel haklara, etik değerlere, tercihlere, ekonomik faydalara uygun olacağına dair güçleri çerçevesinde pazarlık yapabilecekler; kendilerine uygulanacak algoritmik yönetimselliği kontrol edebilecekler, egemenin keyfiyetine tabi olmaktan kurtulacaklardır. Toplum ve teknoloji bu sayede birbirlerine bağlı bir şekilde evrimleşme olanağı bulabilecektir (Rahwan, 2018: 9). Fakat König algoritmik yönetimselliği Algoritmik Leviathan olarak adlandırmakta haklıdır, zira ortada Büyük Veri'nin açıklanan özellikleri sebebiyle pazarlığa veya müzakereye bağlı Rahwan'ın iyimser bir şekilde yaklaştığı demokratik süreçlerle gelişen bir toplumsal sözleşme alanı olanağı yoktur. En ilkel haliyle Leviathan'a tabi uyrukların egemeni güçlendirmek için feragat ettikleri doğal hakları özgürce el çektikleri hakları değildir, zorunlu olarak bıraktıkları haklarıdır. Bu şiddet egemenin çıplak hayatı dışlayarak içermesi anlamına gelir (Aamben, 2013: 131).

Bu durum artık makine olduğu aşikâr olan canavar egemenlik karşısında Foucault'nun özneleşmesinden ziyade Agamben'in Leviathan'da açıkça gördüğü "çıplak hayat" durumuna benzer. Ne yaşama ne de ölüme ait, yalnızca istisnaya sunulmuş bir şekilde hukuken uyruklaştırma ve kişileştirmeye değil, büyük veride kişisel bilgileri kategorileştirilip bireyselliğin bütünlüğünden alıkoymayla çıplaklaştırılmış büyük veri için büyük resimdeki

hem en önemli istatistiksel farkı ortaya koyan hem de ortalamanın şiddetinde en önemsiz bilgiyi içinde taşıyan insana benzer bir canavarlık durumu olarak ortaya çıkan durum güvencesiz bir veri olma halidir. Zira algoritmik yönetsellik bir öznelleşme üretmez, özneli baypas ederek onların dijital verileriyle beslenir. Bireylerin katılımı olmaksızın onlar hakkında birey-üstü davranış modelleri veya profiller oluşturur. Öznel kararlara dayanan normatif bir çerçeveden ziyade korelasyona dayalı davranış kalıplarını önceden modelleyen canavarca bir sistem kurar (Rouvory & Berns, 2013: V-X). Kodlar; mantığı, kuralları ve açık işleyişi kullanıcıların yaşamlarının yeni olasılık koşullarını belirlemek için çalışan bir sosyal sistem içinde gömülü ve entegre edilmiş kültürel nesnelerdir. O halde X gibi bir değişkenin nasıl tanımlandığı, nesnel bir gerçeğin sonucu değil, istatistik ve bilgisayar biliminin teknolojik olarak belirlediği kültürel olarak konumlandırılmış bir sonuçtur (Cheney-Lippold, 2011: 167).

Bu durumda bireylerin teknolojik gözetim içerisinde, bilgi-iktidar dispozitifinin altında, algoritmik biyopolitikanın özneli olarak hayatlarını sürdürdüklerini ifade etmek gerekir. Yazılımların ürettiği algoritmaların belirleniminde yaşanan siber hayatın yasası yazılımı başlatan en küçük yapı taşı olan kod (Lessig, 2006: 5), yasa düzenlendiği anda otomatik olarak icraata geçen ihlal edilemeyecek sıradan hukuktan fazla neredeyse sihribazlık yani mucizevi bir canavarlık, hukuku askıya alan bir yasa koyma hali, bir istisna olarak egemenliğe dair yaptırım gücü olarak, iktidarını polis ve hukuki fonksiyonlara genişletmeyen özelliklere sahiptir (Chun, 2011: 27). İnsanın Aristoteles'in bios ve zoē'yi ayırmasından bu yana birbirinden ayrı olan doğa ve politik hayat dikatomisinin yanına üçüncü bir alan olarak teknolojik hayat da katılmıştır. Bütün istisnaların kural olmasıyla sonuçlanan süreç bios ile zoē'yi yani hak ile olgu alanını belirsizlik mantığı içerisine çekmiştir (Agamben: 2013: 18). Bios ve zoēnin alanlarının belirsizleşmesinin ek olarak Haraway genetik kod olarak DNA'nın yaşamın yasası olarak pazarlanmasını anlayışını meta fetişizmi üzerinden ele alır ona göre bu söylemle genetik üretim saklanır fakat mübadele alanı tartışma konusu yapılır. (Haraway, 2018: 143) DNA kodu, siber hafıza ve yazılım kodları tekno-biyopolitikanın yasaları bir araya geldiğinde istisnayı doğuran belirsizlik mantığı yeniden çıplak hayata dahil olur ve artık bir veri olarak kodlanması da mümkündür (Haraway, 2004: 23). Bundan böyle beden enformasyonu değil, enformasyon bedeni taşır haldedir. (Hayles, 2001: 70). Dünya artık yalnızca bir kodlama sorunudur, fakat tüm istisnallığı ve canavarlığıyla bütün hayatın depolanması Haraway'e göre henüz çok kolay değildir. (Haraway, 1991: 185) Kategorileri

ortadan kaldıran bu orta alan, yumuşak biyoiktidarın yaşadığı, kategorik kimliğin modülasyonunun birincil kodlarının kendisine emrettiği ampirik düzenlerden fark edilmeyecek şekilde sapan bir “kültüre” göre değiştiği yerdir, bu düzenlerin belki de tek olası düzen olmadığını ya da en iyi düzen olmadığını keşfedecek kadar kendini özgürleştirir. (Cheney-Lippold, 2011: 174) Algoritmaların yönetimselliğinde ortaya çıkan kimlikler kategoriler arası geçişleri dinamikleştirdiği; toplumsal cinsiyet, ırk, sınıf, yaş ve politik ideoloji gibi sabit kimlikleri dönüştürebildiği ölçüde, ontolojik oluş sahasını güçlendirmek konusunda bir potansiyele sahip olabilir. (Cheney-Lippold, 2011: 170)

Üçüncü bölümde Leviathan türlerinin şiddet mekanizmaları altında baskılanan bedenlerin adalet olanakları soruşturulurken teknolojinin insanın sabitlendirilmiş doğasına kattığı olanaklar arasında olasılıksal kimliğin ve kurguların potansiyelleri ele alınır. Böylece insanın şeyler düzenindeki kategorileri aşmasına olanak tanıyan sonsuz siber alandan kendine devşirdiği olasılıksal kimlikler ona yeni bir canavarlık ve akabinde egemenlik ve direniş alanı sağlarken küresel boyutta yaşanan adalet krizlerini aşmak bakımından yeni potansiyelleri ortaya çıkarabilir.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### ADALET

“Hiç kimse sadece sözlerle kendini veya bir başkasını öldürme borcu altında değildir, ve dolayısıyla herhangi bir tehlikeli veya onursuz görevin yerine getirilmesi için egemenin verdiği buyruk üzerinde bir insanın sahip olabileceği yükümlülük boyun eğişimizin ifade edildiği sözlerde değil, bunun amacıyla anlaşılması gereken niyete bağlıdır. Dolayısıyla itaat etmeyi reddedişimiz egemenliğin kuruluş amacına ters düşüyorsa reddetme özgürlüğü yoktur; ters düşmüyorsa vardır.” (Hobbes, 2020: 169)

“*Uyruklar hangi durumda egemene itaat borcundan kurtulurlar. Uyrukların egemene olan yükümlülüğü egemenin uyrukları onunla koruyabildiği güç devam ettikçe devam eder.*” (Hobbes, 2020: 171)

Leviathan’da direnme hakkı açıkça bulunur. İnsanlar hangi Leviathan rejimi altında yaşıyor olurlarsa olsunlar sözleşmeyi güvenlik ve barış içinde varlıklarını sürdürmek koşulu ile akdetmiş olduklarından güvenlik ve barış koşulunun sağlanmadığı tüm durumlarda, uyrukların Leviathan’a karşı direnme hakkı doğa yasasından gelen ve her zaman ellerinde bulundurdukları bir haktır. (Yağanak, 2016: 163). Yurttaş olunan demokratik ve liberal hukuk devletleri olarak prangalanmış Leviathanların günümüzde birer birer dönüştüğü Cerberus, Frankenstate ve Algortimik Leviathanlar bakımından düşünülürse, sözleşmenin koşullarının bireyler bakımından yerine getirildiğini söylemek gittikçe zorlaşmakta, sözleşmenin feshi ya da dönüşümü hakkında mücadelenin alanı daralmakta ve sivil bir itaatsizliği olanaklı kılacak direniş araçları bireylerin elinden alınmış bulunmaktadır. Kendine tabi olan yurttaşların direniş hakkına karşı Leviathan’ların uyguladığı güç, güç kullanma yetkisini aşıyor; yani şiddete varıyorsa ortaya çıkan bu durum pozitif hukuka uygun olarak gerekçelendirilebilir ya da haklılaştırılabilir olsa dahi hiçbir zaman meşruiyet kazanmaz ve onu kuran doğa yasasından gelen gücü yitirir. Meşruiyet zemini ortadan kalkan sözleşmesel (hukuki) egemenlik ortadan kalktığında doğa durumuna geri dönülür (Yağanak, 2016: 166).

Daha önce belirtildiği gibi prangalanmış da olsa Leviathan’ın sınır aşan gücü her zaman şiddete dönüşme ihtimalini, insanın egemen canavarlığını Leviathan’ın gücüne tabi olmak için bıraktığı andan itibaren egemen canavarlığa içkin bir şekilde devlet otoritesinde bulundurmaktadır. Hatta gücün şiddete dönüşmesi daha önce açıklandığı üzere Leviathan’da, uyrukların kendilerini savunmalarının aksine kolaylaştırılmıştır. Direnme hakkı Hobbes’un klasik Leviathan yorumunda her ne kadar açıkça kabul edilmiş olsa da fazlasıyla istisnai durumlarda ve bu durumlarda dahi mücadele araçlarının çoktan uyrukların ellerinden alınmış

olduğu bir düzen içerisinde kullanılamayacak haldedir. Hobbes'un kurucusu olduğu "iktidar amacıyla bilgi" ideolojisi ile yaratılan Leviathan, tüm direnme hakkı söylemlerine rağmen politik eylemliliği sağlayacak çoğulluk alanını güç uğruna pratikte yok etmiş durumdadır. Eğer uyruklar bu gücü kullanamayacak haldelerse yine de doğa durumunun istisna insanları olarak güvenlikleri için tabi oldukları sözleşme ile başka bir canavar uğruna, koşullu olarak bıraktıkları canavarlıklarını sözleşmenin yerine getirilmediğinden bahisle tekrar gündeme getirmek durumundadırlar. Zira Agamben'in de vurguladığı gibi egemenin uyrukları doğa durumuna geri döndürme gücü, her zaman urukların üzerinde bir kılıç gibi sallanır durumda ve uyrukların istisnallığını belirsizlik mıntıkasında tuttuğu ölçüde bir canavarlık olarak uyruklar bakımından her zaman gündemdedir. Böylece Leviathan'ın çizdiği sınırlar içerisinde güvenliklerini sağlayacak araçlardan uzaklaştırılmış uyruklar yeniden doğa durumunda olduklarını hatırlayıp Arendt'in doğuş kavrayışına uygun yeni başlangıçlar yaparak eylem kapasitelerini arttıracak çoğulluğu yaratabilirler.

Politik alanda sözleşmenin kurulması yani toplumsallık ve bunun devam etmesi ya da sonlanması egemen gücün sözleşmeye riayet edip etmemesinin yanında insanın ontolojik eylem kapasitesine içkin kırılgenlikle yani insanlık durumunun elverişli olup olmamasıyla ve insanların hataya yönelik doğasıyla yakından ilişkilidir. Birinci bölümde açıklandığı üzere ilişkiler ağında, çoğulluğun yaşandığı ya da yitirildiği yerde, eylem ve özgürlük olarak sahneye çıkan insan eylemi bir başlangıç olarak her zaman bu nedenle yalnızca gücü ve ulaşacağı potansiyel alanı değil kimi zaman gücü kazanabilmek uğruna başlayan kendini tanıma eyleminin şiddetiyle hatalar silsilesini de daha en başından başlatmış bulunmaktadır. Bu şiddet potansiyeli Levinas felsefesinde etik ilişkinin bir başkasıyla karşılaşıldığında başladığı "yüz yüze" olma durumunda, sahneye üçüncü tarafla birlikte çıkan hukuktan önce bir çekişme olarak adaletin olanaksızlığını açığa çıkarır. Hukuk ise paradoksal biçimde adaletsizliği ortadan kaldırmak değil; başkasına olan sınırsız sorumluluğun, diğer bir anlamda adalet sorumluluğunun, adaletin tikelliği ile yasanın evrenselliği arasındaki çatışmanın pay edilmesini sağlamanın olanağıdır (Kartal, 2021: 232). Başkası, radikal olarak başka, bir canavar; başlangıç noktası olmaya uygun bir terime göre başkaysa mümkündür (Kartal, 2021: 192). "Ben" burada terim olarak başlangıç olandır, fakat bitimsizdir, asimetriktir ve geri dönülemezdir: "başka" veya "öteki" başlangıca bir canavar gibi musallat olur (Calin ve Sebbah, 2011: 141). Canavar ve istisna insan, adaletin otantik başlangıcında, tikelliğinde ortaya çıkan "bağışlanamaz olan"ın, "telafisi imkansız olan"ın, "canavarca olan"ın "her

zaman adil olmak için ihanet eden ve tam da bunu bağışlayan” yüz yüzelik ağının ayrılmaz bir parçasıdır. Özgür, adil, bağışlanabilir ve bağışlayabilir olmak adına hataya, yapabilme kabiliyetsizliğine, bu kabiliyetsizliğin canavarca üretimine yani Leviathan’a, güce ve bazen kendinden başlayarak şiddete, yalan yere söz vermeye, “muselman” olarak hayatta kalmak için yalan söylemeye dair insanlık durumu, insanın ontolojisindeki paradoksal durumdan kaynaklanır: bu durum hataya dair kırılabilirlik ve bağışlayabilir olmaya dair ontolojik kapasite ve bu durumda şiddete rağmen potansiyellerini arttırmak olanağıdır (Derrida, 2015: 87). Bu paradoksal yapı bir canavarı hem bağışlanabilir hem de bağışlayabilir kılar. Hataya dair ontolojik kırılabilirliği azaltacağını düşündüğümüz Cerberus, Frankenstate ve Algoritmik Leviathanlar çağında dahi çan eğrisi sistemlerinin yanlış ölçümleri sebebiyle “hata yasası” olarak adlandırılan geleneksel istatistik ve daha sonra karmaşık dijital teknolojilerde de görülen aslında tüm yaşama sızan bir “normal kaza” teorisi bulunmaktadır. İnsanın gerçek zamanlılığı bu tür insanı aşan canavar sistemlerin dahi teknolojik hızı ile hataların tespit edilip düzeltilmesine olanak tanımaz. Çünkü bilgisayarlar hesap yapan insanlara benzeyen, insan yapımı olan şeyler olduklarından canavarlıklarının merkezindeki insan-oluşları dolayısıyla hataya en az insanların teknoloji-oluş olduğu kadar muktedirlerdir (Kara, 2021: 175; 178; 186). Bu nedenle sözleşmeler, politik düzenler, çoğulluk ve çokluk daha en başından hatayla kodlanmış, mücbir nedenleri her zaman kendileri olan “birlikte canavarlıklar”dır. Hem ihlal edeni hem de adil olanı yaratabilen dünyanın tüm olanaklarını içinde barındıran çoğulluk artık yalnızca insan çoğulluğu değil yeni materyalistlerin de açıkladığı şekilde tüm şeylerin ilişkisel ağı olarak çokluk, tüm etkileşimlerin aynı zamanda kırılabilirlikle iç içe geçtiği riskli bir alandır. Bu zorunlu gibi görünen ilişkisel eylemlerin ortaya çıkışında şiddetten kurtuluş bulunamıyorsa en az şiddete, eylem alanının gücünü en az şekilde etkileyecek olan şiddete olanak verecek bir hukuk ve politika felsefesinin olanaklılığını aramak çabası da çokluğun gücünü etkinleştirmek adına her daim kendini bir gereklilik olarak gösterir.

Adalet; Leviathan’ın, Cerberus’un, Frankenstate’in, Algoritmik Leviathan’ın insan olmasa da bir canavarın metaforik yüzüyle karşılaşıldığındaki radikal başkalık anında kendini dayatır. Derrida’nın hukuk ve adalet arasındaki karar verilemezliği açıkladığı “Yasanın Gücü” metninde Levinasçı adaletin olanaksızlığı miti, hukuk ve adaletin gerilimi içerisinde Levinas’ın aşkın adalet sorumluluğunu paylaşmak işlevi açısından yeni bir başlangıçla, canavarca doğuşun istisnailiğiyle yaratılan toplumsal örgütlenmede kendine olanak alanı bulur. Hukuk adaletli olanın kararını verdiğinde kanunun gerektirdiği teknik rasyonel akılla

getirdiği hesaplanabilir alandan düzen olarak adalet fikrini yakalar; fakat adalet her zaman bir karar verilemezlik, bir fark olarak, “just” kelimesinin eş anlamlısı ama kökeni bakımından “adalet” anlamıyla hiçbir ortaklığı bulunmayan “sadece”, “neredeyse”, “tam olarak”, “tek bir farkla” anlamına gelmesi gibi, tesadüfî semantik ağda bir mucize, tuhaflık ya da bir tür canavarlık gibi ortaya çıkar. Somut olayla tam olarak özdeşleşmeyen, özdeşleşemeyen ve tam olarak totoloji yerine getiremeyen bir eksiklik, fazlalık, olmaması gereken yerde oluş olarak canavar gibi bir düzensizlik hali olan adalet, benzer olmayanların özdeşleştirilmesindeki “başlangıç” hareketi gibi hukuki karar anında mantıksız bir görünümüdür. Fakat bu tür bir adalet anlayışında esas olarak karar herhangi bir otoriteye bırakılmaz, adalet toplumsalın agonistik seçilimine bağlı olarak her daim ertelenecek bir hüküm olarak geleceğe doğru serbest bırakılır (Balanuye, 2022: 92). Her zaman bütün içindeki tekilliği, azınlığı, bir fazlayı ve bir eksikliği, anomaliyi, “just”ı gözeten adalet, norm ve evrensel zorunluluklar karşısında yasala başvurmak zorunda kalan hukuki kararlarla birlikte kendisi bir anomali olarak ertelenir, fakat hukuka kaydedilmiş olarak somut dünyada aşına hale gelir. Çünkü adil karar tek bir kurala indirgenemediği gibi adalet de tek bir karara indirgenemez (Derrida, 1992: 12-17). Bu nedenle adil karar bir egemenlik durumudur, canavarca bir istisnadır, şiddetli canavarların eylemlerindeki gibi kesme ve bölme olmadan etkinliğini göstermez. Düzenlerken, uyumlandırırken, komut ve engellemeleriyle acı verici bir güç uygular ve bu güç sanki ontolojik kırılmalık bir daha hiçbir zaman şiddet sayılmasın diye, bu sefer “neredeyse” değil “tam olarak” etkinliğini göstermeye girişmektedir (Grosz, 2023: 140).

Leviathan, birinci bölümde açıklandığı gibi kendini tanıyan ve yeniden tanımlayan insanların iradesi ve bedenlerinin toplamı olarak varlığını sürdürme kapasitesini arttırmak için yaratılmıştır. Ne var ki her zaman kendini hatırlatan kendini tanımaktan gelen istisnai varoluş: varlığını kaybetme korkusu yasalarıyla çevrelenmiştir. Bu varoluşsal korku, hangi üstün yasa gelirse gelsin insanı belirleyecek olan kırılmalıklıdır. Bu ontolojik kırılmalık sözleşme içi ya da dışı, Leviathanlarla ya da onlarsız ama her daim canavarla ve radikal Başkallıkla ontolojik kırılmalık sebebiyle bağımlılık içindedir. Tanınma yasal şiddete dayanıyorsa öldürme ve ölüme terk etme hakkını elinde tutuyorsa, Leviathanların liberal mntıkasında tanınma normları refah, demokrasi, büyük veri adı altında prekaryalaşmaya ya da varoluşsal bir tehlike olarak toplama kamplarındaki istisna insanların deneyimlediği gibi ölüm kalım mücadelesine dönüşüyorsa, tanınma normları yaşayanları tehlikeye atıyor demektir (Butler ve Athanasiou, 2013: 109). Fakat hukukun üstünlüğü çağdaş egemenlik şiddetleriyle mücadelede toplumsal

adaletin sağlanması bakımından yine de çok önemli bir ilkedir. Leviathan'da kavramsallaşan en ilkel halinden bu yana liberal ulus devletler arzularımızla öyle hemhal olmuş haldedir ki, direniş araçları hiçbir zaman el altında, kolay ulaşılabilen bir yerde değildir. Fakat bu liberal bir aradalığın, toplumsallığın araçları bulunmaksızın arzusuz, kendini tanımayan bir birey olmak ve bugüne kadar getirilen tüm taleplerin yitirilmesi tehlikesi gündeme gelir. Bu nedenle liberal hukukun üstünlüğü ilkesi istemeden edilemeyecek bir şeydir. Fakat ona başvurulduğunda, adalet talep edildiğinde, her zaman ihlal edilme tehlikesi vardır, aynı liberal araçlarla itibarın ve sesin kısılması riski vardır. Bu hiçbir zaman adaleti erteleyen fakat adaleti kendi egemen kararında veren hukuktan vazgeçileceği anlamına gelmez ama hukuki tanınma mücadelesinin tek başına yürütülemeyeceği, mücadelenin ontolojik bağımlılığın konusu olan tüm şeyler alanıyla ilişkilerimizle arttırabileceğimiz bir kapasiteyle olanak alanı kazanacağı anlamına gelir (Butler ve Athanasiou, 2017: 97). Bir aradalığın politik yasası ontolojiktir: “Bir bebek bağlanamazsa ölüm tehlikesiyle karşı karşıyadır fakat bazı koşullar altında bağlandığında bile bir başka yönden gelen var kalmama tehlikesiyle yüzleşir” (Butler, 2013: 59). İnsan böyle bir kırılganlık alanında hukuk ile yaratılan, hukuku ihlal ile yaratılan ve hukuk dışı tüm canavarlıklara ontolojik olarak bağımlıdır. Hukuki tanınma mücadelesi Levinas felsefesindeki radikal başka ile ilk karşılaşma anından bu yana her zaman cinai bir şiddetle dahi sonuçlanabilecek bir ölüm kalım meselesidir. Fakat hukuki ve politik alanın şiddeti bir olanak olarak barındıran yapısı aynı zamanda büyük potansiyeller de barındırır. Kimin insan ya da hak sahibi özne olduğu tanınma mücadelesinin bir parçası haline geldiğinde, tanınmayanlar ontolojik kırılganlıklarıyla baş başa bırakılmış prekaryalar olarak birbirlerine yalnızca tanıma normlarının değiştirilmesi mücadelesi açısından değil aynı zamanda kendi Leviathan güçlerini oluşturmak, başka canavarlar yaratmak, canavarlıklarını ilişkilendirmek ve varlıklarını sürdürmeye yarayan ihtiyaçları konusunda dayanışmak anlamında birbirlerine verili Leviathan türlerinden çok daha güçlü bir şekilde bağımlı halde olduklarını anırlar (Butler ve Athanasiou, 2017: 108).

Adalet, Leviathan'daki insan anlayışından bu yana güç istenci olarak çaba ve özgürlüğün bir sonucu olarak Arendtçi eylem alanında ve hukukla arasındaki yapısal gerilimde ve hukuki tanınmanın tüm koşullarının yitirildiği durumlarda bile hep bir potansiyel olarak deneyimlenir. Aynı zamanda ontolojik kırılganlığın içkin yasası olarak hatalı ve yaralanabilir doğuşun olanağı olan kapasitelerin kırılganlığı olarak hata ise her zaman sonsuz, mucizevi ve canavarca potansiyellerin içinde var olmakta ve onu ontolojik bağımlılıkla, bir

aradalıkla aşmayı ve güçlendirmeyi talep etmektedir. Leviathan'da akıl çelişkili olarak hem güçsüz hem de her şeye gücü yeten bir konumdadır. Güçsüzdür çünkü insanın verili bir dayanağı yoktur, fakat güçlüdür çünkü kendi kurgularıyla ve en güçlü tutkularıyla doğanın zorunluluklarını aşarak kendini yeniden tanımlayabilir, gücünü etkinleştirebilir, gücüyle etkileyebilir, gücü çoğaltabilir ve direnebilir. Bu nedenle en güçlü tutku, en akılcı tutkudur (Strauss, 2023: 200). En akılcı tutku ise adalet olanakları azaldığında yeni kurgularla yeni dünyalar yaratmak için mücadeleye girişmektir. Haraway'ın metaforlar ile yeni dünyalar yaratmasını ve içerisine: primat, köpek, cenin ve gen gibi "gerçek" fakat diğer yandan siborg, vampir, OncoMouse gibi kurgusal karakterleri; organik ve inorganik tüm maddeleri, queer felsefenin ve yeni materyalizmin tüm olanaklarıyla kapsayarak ele alması bundandır (Kara, 2018: 232). Hobbes'un Leviathan'ı, Barreto'nun Cerberus'u, Schepelle'in Frankenstate'i ve König'in Algoritmik Leviathan'ı da bu tür kurgulardır. Yalnızca gerçek ve kurgunun karakterleri değil sürekli etkileşimde olunan tüm ağın: kimya, hukuk, devlet, ekonomi ve benzeri birbirinden zorlama şekilde ayrılmış tüm bilimler ve disiplinler tüm şeyler ağının bilgisi olan epistemolojiyi kapsayan, nesne-söylem-doğa-toplum karmaşası, tüm şeyler, kişiler, olaylar, materyaller ve kurgular olarak tüm ontolojilerin ve kategorilerin yalnızca adaletli olmak bakımından değil ontolojik bağımlılıkla birbirlerine görünmez güçlerle bağlı canavar varyasyonlarının güçlerini etkinleştirmek ve bir aradalığın eylem kapasitesinde her şeyin olanaklılığını arttırmak adına bir araya getirilmesinin yollarının bulunmasına çağırır (Latour, 2022: 182) Haraway'ın felsefesini açıklamakta yanına aldığı queer yoldaşlardan anlaşılması gereken canavar gibi kategorileri bozguna uğratan karakterlerin yoldaş olarak değerlendirilmesi gerekliliğidir; türler, şeyler ve metaforlar arası yoldaşlık her zaman aynı zamanda tekno-biyopolitika altında gelişen oluşları ve olasılıksal kimlikleri güçlendirecektir. Hikayelerin çeşitli bakış açılarından anlatılabileceği ve müzakere edilebileceği etik bir politik alan olduğunu umut verici bir şekilde hatırltmaktadır. Kurgu yaşanabilir yaşamlar, yaşayabilir bedenler hakkındaki hayallerimiz hakkında bize bir şeyler söyleyebilecek hayat kurtarıcı, gerekli yeni dünyaların kapılarını aralar (The Monster Network, 2021: 158) Toplumsal kategorileri zorlayan kurgular ve başkaya alan açan otantik oluş potansiyelleri her daim bir başkayla karşılaşmanın, bir başkayla başkasına dönüşmenin, bir canavarla hemhal olmanın, gücünü etkinleştirmenin, istisna alanında güçten düşmenin ve tekrar gücünü bulmanın ve gerektiğinde gücünü mücadeleden yana kullanan kimliklere, etkileşimin gücüne, başlangıcın mucizelerine ve tuhaflıklarına güvenerek bile isteye dönüşüp durmanın olanağıdır.

Olasılıksal kimlikler toplumsal kategorilerin bilgisayar tarafından okunmasının sağlanması için ölçülebilir metalara dönüştürülmüş veriler gibi gözükebilirler. (Kara, 2021: 182) Fakat istatistiksel ve bilişimsel mantığın getirdiği, algoritmanın belirlediği kimlikler yeniden kalıplaştırmaya neden olmak zorunda değildirler. Laclau ve Mouffe'un Marx'ın sınıf kategorisine getirdiği eleştirilere benzer şekilde bu tarz soyut ilkelerde somut olayları kapsama adı altında gelişen gösterenler öznelere mutlak şekilde temsil etmeyi başaramaz, gerçekliğin rasyonel kurgusu olarak yapısalcıdırlar ve bu nedenle dışarıda kalan, indirgenemeyen, nesnel kimliğin inşasını olanaksız kılan bir “artık” her zaman kategorileri temelinden sarsar (Kundakçı, 2021: 175-176). Çünkü her bir artık, nüans ve anomali yeni bir toplam değil yeni bir toplam fark yaratır. Algoritmik etkinlik örtük yeni bilgiler oluşturur, yeni bilgi nesneleri yaratır, yeni kategorilerle insan-veriyi şekillendirir. Bu her seferinde yeniden şekillenen “artık”, var kalım mücadelesinde ustalaşmış veriler olarak yeniden doğuş içerisinde yeniden bir başlangıcı başlatan farktır, olasılıksal kimlik var oluşuyla dünyanın yapısalcılığıyla kuşatılmaya çalışılan fakat kendisi var oluş itibarıyla dünyayı yapılandıran ontolojik durumdur. Veri-oluş alanına giren her özne siber-birey olarak her anomalisiyle, çeşitli kategorilerden az ya da çok özellikleriyle sonsuz olasılıklar içerisinde sürekli değişen, yıkılan ve yeniden yapılan bir kimlik kazanır. (Cheney-Lippold, : 2011: 174-175) Olasılıksal kimlik makinaların kategorilerine sıkıştırılamayacak bir artık, nüans, istsina, anomali ve canavarlık alanıdır. Teknolojik kategoriler de tüm öznellik kombinasyonlarıyla az ya da çok her bir anomalide sonsuza kadar ağ içinde dönüşüp şekillenen yapılar yaratırlar. Balanuye'nin güçlerin bir arada etkinliğini arttırmasını açıkladığı Birleşik-Gvarsa önermesinde olduğu gibi farklı zamanlarda farklı yerlerde ortaya çıkan Birleşik-Gvarsalar olarak veri anomalileri bir canavar olarak etkileşmiş, etkileşim gücünü arttırmış, etkiye uğrama gücünü arttırmış, etkileşimini çeşitlendirmiş ise bu devinimin sonuçları Büyük Veriye doğru genişleyecek, kategorileri dönüştürecek, yeni olasılıksal kimlikler yaratmaya muktedir hale gelecektir (Balanuye, 2022: 65). Barad'ın deyimiyle veri anomalileri olarak birbirinden ayrı, sınırları ve mülkiyetleri olan ontolojiler değil; geçici ontolojik koşullarda bir arada, gözlemleyen ve gözlemlenen ayrı kutupların olmadığı fenomenlerin birbirlerinin içine geçerek birbirlerini etkiledikleri, bağlantı kurdukları, iç içe geçmiş eyleme kapasiteleriyle hareket ettikleri canavar birlikleri, etkileşim ağları yaratırlar (Barad, 2007: 333).

Algoritma hareketi, istatistiğin “insan uydurma” pratiğinden farklı olarak hızı sebebiyle hem insan merkezci anlamda kontrol edilebilir şekilde sürekli yavaşlatılamaz hem

de insan-oluşla arasındaki bağı kopırcasına hızlanırsa “hata yasası” devreye girer. Ne kadar hatalı olursa, ne kadar fantastik olursa, ne kadar çok canavar barındırırsa barındırsın, ne kadar fazla olası kimliğe potansiyel olarak olanak verirse versin akılcı tutkularla bir aradaki kurgular ve gücün azaldığı değil etkinleştiği, yalnızca henüz gerçekleşmemiş potansiyeller olarak her zaman olanaklılığın içindedirler. Bu nedenle Leviathan’dan alınacak en önemli ders egemen için canavarı yaratmakla, muktedir olmakla, yapabilir olmakla, potansiyel taşımakla eylemin bir olmasıdır. Asıl güç tamamen etkileşime açık bir canavar-oluştur, burada “canavar” ile kastedilenin metafor ya da gerçek olması bir önem arz etmez. Ya da hem Hobbes hem de Haraway perspektifinden açıklanmak istenirse: “Potansiyel olanı gerçek olandan, özsel olanı tesadüfi olandan ayırmanın hiçbir anlamı yoktur.” (Collins, 2014: 120) Kuramsal ile ampirik olan, doğal ile yapay olan, gerçek ile hayal olan adaletin potansiyellerini arttırmak üzere birbirlerinin yerini alabilir.

Hobbes karmaşık felsefi ve mantık hatalar ile günlük yaşamda insanların bilinçlerinin derinliklerinden getirdiği hataların stratejik bir birlik oluşturarak yaşadığı baskı ortamını arttırdığını düşünüyordu. On dokuzuncu yüzyılda William Cobbet’in dönemin ekonomik ve politik adaletsizliklerini ve manipülasyonlarını bir çeşit dispozitif yapısı olduğunu düşünerek karanlık bir baskı içinde olduğuna inanmış ve buna sürekli karşısındaki köpek, insan, kan ve benzeri organik yapıları taklit ederek şekil değiştiren bir bilim-kurgu karakteri olan canavarın baş rolde olduğu yirminci yüzyılın en kült filmlerinden biri olan “The Thing”<sup>9</sup> (Foster ve Turman, 1982) ile paralel olarak “Şey” adını vermişti. Malcolm, Hobbes’un döneminde gördüğü mantık hataları, metafizik hurafeleri, sahte dini iddiaları, kışkırtıcı siyasi teoriler dahil tüm söylemleri sivil hayatı yıkmak için bir girişim adına yürütülen bir dispozitif olarak düşünüp Leviathan eserini tüm bu bahsedilen kendine karşı örgütlendiğini sandığı “şey”e karşılık olarak her “şey”e bir yanıt vermesi dürtüsüyle bu kadar sistemli ve ayrıntılı olarak ele aldığını ve bu dürtünün sivil bir hükümetin imkansızlığı ile sonuçlandığını belirtir (Hobbes, 2012: 48). Malcolm’a göre Hobbes’un anksiyetesi nevroitik korkular ve hata hali olarak speküle edilir. Malcolm’un yaptığı gibi spekülatifler de, canavar yöntemler olarak dünyalar yaratır ve bilimkurgu, canavarca bilgi üretimi için bir araç veya yöntem olarak, sözde gerçeklikle yankılanan veya ona meydan okuyan kurgusal dünyaları çok somut bir şekilde hayal ve inşa eder. “The Thing” tarzı bilimkurgu, çağdaş dünyayı nasıl gördüğümüzü, neyi mümkün olarak hayal edebileceğimizi ve yaşayan bir gezegendeki kolektif yaşamımızın

<sup>9</sup> Tr. Şey, nesne, madde. (Cambridge University Press, 2025)

çeşitli boyutlarının analizine nasıl yaklaşabileceğimizi sorgulayan bir mecradır; çağdaş spekülâtif kurguda iklim değışikliği, yapay zeka, bilinmeyen virüsler, ırkçılık ve türçölüğe gösterilen ilgi de bunu göstermektedir. Bilimkurgu tüm bu özellikleriyle canavar metotlardan biri olarak ele alınabilir. Canavarca bir eğlence olduğu kadar, keyifli bir girişim ve hikaye anlatımı, dünyalaştırma (worlding) yoluyla adaleti arama yönünde etik-politik bir talep olarak ortaya çıkar. (The Monster Network, 2021: 155)

Fakat Hobbes'un iç savaşı karşı duyduğu yoğun korku rasyonel bir dışavurum olarak da tanımlanabilir. Sonuç olarak ortaya koyduğu felsefe bir insanın güç istenci neticesinde bir canavarı yaratmasına varacak kadar potansiyellerini ortaya çıkarmış, huzurlu bir dünyayı inşa edemese de şiddetli ölüm korkusu ve iç savaş paniği yaşayan öncelikle kendisinin sonra birlikte yaşadığı toplumun varlığını sürdürmesine ve etkinliğini arttırmasına, modern liberal devletin temellerini atması ile insanın politik bir örgütlenme neticesinde güvenlik sağlamasına dair bir başlangıç olmuştur. Hobbes belki Malcolm'un iddia ettiğı gibi hatalı hisleri ve düşünceleri sonucu her şeyi birbiriyle karıştırarak ve karşılaştırarak, yaşadığı duygu durumuna toplumsallığı alet ederek monist materyalizmi bir araca dönüştürmüş ve korkunun yarattığı kırılganlıkla yaratıcı bir gücü etkinleştirerek adeta korktuğı her şeye dönüşen "Şey"e benzeyerek, "Şey"i bir canavar yöntem olarak kullanarak, olasılıksal tüm hataları bir olanak haline getirerek, yeni bir olasılıksal kimlik olarak canavarın potansiyellerini ortaya çıkartmış ve "Şey"den korunmanın bir yolunu bularak başka bir "Şey" olarak, başka bir olanağı, Leviathan'ı yaratma egemenliğine girişmiştir. Sonuç olarak verili olan ölüm korkusu ile iç içe geçmiş politik koşulları insanın ne olduğu konusunda yaptığı inşacı ontolojisi ile dönüştürmüş, kurguyu ve bilimi aynı anda egemence bir dünya yaratımına alet etmiş, bugün hala içinde yaşadığımız modern devletler çağının başlangıcını politik bir ontoloji ile olanaklı kılmıştır.

## SONUÇ

Bu tez Leviathan kavramını Hobbes'un eseri *Leviathan: veya Dini ve Sivil Bir Devletin Maddesi, Biçimi ve Gücü* bağlamında yalnızca metin içerisindeki anlamıyla ele almak değil metinden çıkan fikirler ile modern devletin başlangıcı olarak Leviathan'ın tarihteki önemini ortaya koyarken ilişkide olduğu kavramları eleştirel bir okumaya tabi tutarak egemenlik, hukuk ve adalet hakkında güncel felsefi değerlendirmelere katkı sunmak amacındadır. Bu katkı *Leviathan*'ı daha en baştan Hobbes'un yazarı olduğu bir metin olarak insanın ne olduğuna ilişkin soruşturmalar ile başlayıp takip eden bölümlerde insanın kırılganlığı ve kapasitesi daha sonra potansiyelinin kurucu merkezindeki Leviathan'ı sözleşmesel bir edim ile yaratarak yeni bir insanlık durumunun başlangıcı olarak ele alır. İnsanın eylem alanını ve potansiyel gücünü çoğaltmak adına yarattığı hukuki egemenlik alanında yaratılan Leviathan aynı zamanda Hobbes'un bir yazar olarak egemenliği ile yarattığı *Leviathan*'dır. Leviathan'ı hukuki olarak yaratan egemenlik ile edebi olarak yaratan egemenlik anlayışı aynı zamanda insanın kendi varlığını koruma ve sürdürme yasalarını oluşturan, doğa durumundaki doğal haklarını içerir ve insanın güç istencinin belirleyici olduğu politik-ontolojik egemenliğinin bir uzantısı olarak anlaşılmalıdır. Dolayısıyla egemenlik kavramı yalnızca bugüne kadar sabitlemiş Leviathan'ın sözleşme ile kurulan hukuki formunda değil edebi, politik ve ontolojik formunda daha doğru bir ifade ile fomsuzluğun formunda, araştırmanın kendi egemenliğinde ürettiği bir canavar doğumu ile ifşa olur. Bu doğuş sonucunda ortaya çıkan canavar hukuk ile kurulmuş yasa üstü bir canavar prototipi olan Leviathan'ı aşarak egemenliğin paradigmatic bir örneği olarak öne çıkarken verili kategorilerin üstüne çıkmak, kategorilere dışarıdan bakmak ve yine de eşikte durabilme özelliği ile egemenlik araştırmasına ontolojik, etik, politik, hukuki, tarihsel, dilbilimsel olarak çeşitli perspektiflerden bakmayı gerektiren bir araştırma yöntemi olarak kullanılmaya elverişli hale gelir.

Araştırmanın ikinci kısmına geçerken edebi egemenlik ile doğan canavarın ortaya koyduğu adalet olanağı; ontolojik, hukuki ve edebi egemenliğin belirsizliğinde “metotlar olarak canavar” yöntemi ile okunmaya elverişli hale gelir. Bir yandan politik ve hukuki egemenliğin prototipi olarak Leviathan'ın kendisi ikinci bölümde ayrı bir canavar metodoloji olarak araştırmanın hem konusu hem de Leviathan türlerinin krizleri ve olanaklarını araştırma yöntemi olmaya elverişli bir bakış açısı sunar. Fakat öncelikle kurguya olanak sağlayan,

gerçekliğin eğilip bükülmesine izin veren edebi egemenliğin kurucusu olarak metaforlar araştırmaya konu edilir, böylece dilin canavarlığı ifşa edilirken canavarın dilsel yapılara nasıl sızdığı ve ideolojik olarak yazarlara nasıl hizmet ettiği açıklanır. Leviathan'ın ideolojik arka planı mitoloji, teoloji ve ontoteoloji bağlamında ele alınırken Leviathan'ın güncel türleri Braidotti'nin açıkladığı taksonomik tanımlama üzerinden Cerberus, Frankenstate ve Algoritmik Leviathan'a ayrılır ve çağdaş politik-hukuki krizleri nasıl tanımladıkları açığa kavuşturulur. Cerberus ile şirketlerin ve imparatorlukların modern liberal devletlerin egemenliğini simgeleyen Westphalia sistemi içerisinde nasıl gizlendiği soruşturulur. Böylece neoliberalizmi bugüne getiren kapitalist ve emperyalist arka plana ve bugüne kadar süregelen adaletsiz paylaşıma Barreto'nun yarattığı Cerberus ile değerlendirme olanağı bulunur. Scheppele'in yarattığı Frankenstate ile otokratların, proto-liberal fikirleri ve Hobbes'un egemenlik anlayışını kendilerine dayanak kılarak pozitif yasalarla anayasaları ve hukuk sistemlerini nasıl otoriter ve keyfi rejimlere çevirdikleri ve otokrasiye giden yol boyunca hukuku legalist anlayışlarıyla nasıl yalnızca kendilerine yarar sağlayacak bir araç olarak kullandıkları ve toplumsal adaleti hukuktan hangi yöntemlerle çıkardıkları reçeteleri ile ifşa edilir. König'in Algoritmik Leviathan'ı ile bilgi-iktidar dispozitifinin bir sonucu olarak ortaya çıkan algoritmik yönetimsellik ile kurulan siber egemenliğin bireyler aleyhine nasıl hızlıca geliştiğini, istatistik biliminin kuruluşundan bu yana kullanılan "insan uydurma" etkinliğinin güvenlik dispozitifinde anomaliler ile insanları nasıl suçlulaştırma eğilimi içinde olduğu ve olasılıksal kimlikler "oluş" ve "çokluk" fikirlerine olanak tanıma potansiyeli bakımından biyo-teknolojisi bağlamında araştırılır. Böylece Leviathan ile canavar yöntemler, sözleşmesel olarak yaratılan canavar prototipi olarak, kendisini ve kendisinden meydana gelen egemenlik türleriyle ilişkisini ifşa etmek konusunda metinler arası, yapıbozum ve musallat bilim ile birlikte tezin ana yöntemi olarak kendi kendisinin açıklayıcısı olarak işlev görür.

Adaletsiz Leviathan türleri arasında direniş yollarını bulmak için hukuk ve adalet arasındaki karar verilemezliğin canavarlığında, araçlardan yoksun kalınan direnişin yolları aranmalıdır. Bu Hobbes'un politik ontoloji anlayışına benzer şekilde "güç amacıyla bilgi" ve Haraway'in dünyalaştırma (worlding) anlayışına paralel olarak "adalet amacıyla canavarın kurgusal dünyasına alan açmak"la mümkün olur. Araştırmanın üçüncü bölümünde gücünü etkinleştiren çokluk alanında bulunan tüm şeylerin, kendini tanımaya çalışan, potansiyellerini dile getiren, etkileşime açılan canavar oluşlar olduğu açıklanır. Derrida'ya göre canavar tam

anlamıyla bir potansiyeldir, adalet gibi istisnai bir ortaya çıkış anı arar ve bu nedenle ortaya zorla çıkarılması, duyurusunun yapılması, açıklanır olması zamanının saptanabilir olması halinde canavarlığı sona erer çünkü belirlenmişlik alanında canavar evcil bir hayvana dönüşür. (Derrida, 1990: 54) Bu canavarlıklar kimi zaman kendini tanımanın canavarca gücüdür; kimi zaman hatalı canavarlıktan kaynaklanan kendini tanıma şiddetidir. Buna paralel olarak, “daimon”, etimolojik olarak yaralayan, bölen ve kıran anlamına gelir, “kalbi parçalayan bir canavar olarak ölü adamın üstüne çöreklenmiş güçtür”; aynı zamanda insanlara kaderi ve kehaneti atayan güç olarak açıklanır. Herakleitos’un fragmanında şöyle geçer: İnsan için “ethos” yani benlikte ikamet eden onun için en uygun ve doğal olan şey, parçalayan ve bölen, bir kırılmanın ilkesi ve yeridir. İnsan kendisi olabilmek için yasanın adaletten ve adaletin yasadan gördüğü gibi yaralanabilirliğe ve kırılmalığa açık olmalıdır. Bu ontolojik oluş haliyle her şeyle ilişkide olarak ancak kendini tanımakla potansiyelleri olanaklı kılmak ve gücünü etkinleştirerek çokluğa alan açmayan dünya görüşlerine direnmek mümkündür; kaderi ve kehaneti gerçekleştirmek için başlangıçlar yapmak gerekir (Agamben, 1999: 118). Çünkü canavar asla kesin bir sonuca varamaz, sonuç üretmez sürekli olarak öngörülemez bir başlangıç, doğuş ve hareket halindedir. Kırılmalılık ve yaralanabilirlik hem belirsizlikleri paylaşma hali yani yeni dünyalar kurmak için potansiyelleri gerçekleştirmeye alanlar açan bir dünyayı kutlama ve onu sürekli kurgulama biçimi hem de bunu yaparken ilişkileri olanaklı kılan ortak alanlarda başkalarıyla ve öteki şeylerle formsuz formlarda yaşanan canavarca etkileşimleri çoğaltarak birlikte var olmanın ta kendisidir. (The Monster Network, 2021: 163).

## KAYNAKÇA

- Acemoğlu D. ve Robinson, J. A. (2020). *Dar Koridor: Devletler Toplumlar ve Özgürlüğün Geleceği*. Doğan Kitap, İstanbul.
- Adorno T.W. ve Horkheimer M. *Aydınlanmanın Diyalektiği*. (Çev. N. Ülner ve E. Öztarhan Karadoğan), Kabalcı Yayıncılık, İstanbul.
- Aristoteles (1987). *Poetika*. (Çev. İ. Tunalı), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Agamben G. (1999). *Potentialities*. (Çev. D. Heller-Roazen), Stanford University Press, Stanford.
- Agamben G. (2006). *İstisna Hali*. (Çev. K. Atakay), Otonom Yayıncılık, İstanbul.
- Agamben G. (2012). *Açıklık*. (Çev. M. M. Çilingiroğlu), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Agamben, G. (2014). *Remnants of Auschwitz: The Witness and the Archive*. (Çev. D. Heller-Roazen), Zone Books, New York.
- Alighieri, D. (2011). *İlahi Komedya*. (Çev. R. Tekinsoy). Oğlak Yayıncılık, İstanbul.
- Aradau, C. ve Blanke, T. (2017). “Governing others: Anomaly and the algorithmic subject of security”. *European Journal of International Security*, 3(1): 1-21.
- Arendt, H. (1958). *The Human Condition*. The University of Chicago Press, Chicago.
- Arendt H. (1994). *İnsanlık Durumu*. (Çev: B. S. Şener), İletişim Yayınları, İstanbul
- Arendt, H. (1970). *On Violence*. A Harvest/HBJ Book, San Diego.
- Brooks P. (1993) *Body Works: Object of Desire in Modern Narrative*. Harvard University Press. Cambridge.
- Arendt, H. (2014). *Emperyalizm*. (Çev. B. S. Şener), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Aydın Bayram S. (2021). “John Stuart Mill’in Özgürlük, Bireysellik ve Faydacılık Temelli Demokrasi Anlayışı”. *Demokrasi Felsefesi*. E. Yağanak (Ed.) Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Balanuye, Ç. (2021). *Spinoza: Bir Hakikat İfadesi*. Say Yayınları, İstanbul.
- Banalunte, Ç. (2022). *Naturans II: Yeni Etik Politik*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Baker, U. (2005). *Siyasal Alanın Oluşumu Üzerine Bir Deneme*. Paragraf Yayınları, Ankara.
- Barad, K. (2007). *Meeting the Universe Halfway*, Duke University Press, Durham.
- Barreto, J. M. (2017). “Cerberus: Rethinking Grotius and Westphalian System”.

- M. Koskenniemi, W.Rech, M. J. Fonseca (Ed.), *History and Theory of International Law*. Oxford University Press, Oxford. 149-175
- Barthes, R. (1972). *Mythologies*. (Çev. J. Cape). Noonday Press, New York.
- Benhabib, Ş. (1994). “Judith Shklar’s Dystopic Liberalism”. *Social Reserach*, 61(2): 477-488.
- Brown, W. (2010). *Walled States, Waning Sovereignty*. Zone Books, New York.
- Braidotti, R. (1996). “Signs of Wonder and Traces of Doubt: On Treatology and Embodied Differences”. *Between Monsters, Goddesses and Cyborg: Feminist Confrontations with Science, Medicine and Cyberspace*. N. Lykke, R. Braidotti (Ed.) Zed Books, London.
- Butler, J. (2013). *Kırılğan Hayat: Yasın ve Şiddetin Gücü*. (Çev. B. Ertür). Metis Yayınları, İstanbul.
- Butler, J. Ve Athanasiou A. (2017). *Mülksüzleşme: Siyasaldaki Performatif*. (Çev. B. Ertür), Metis Yayınları, İstanbul.
- Bonilla Y. (2017) “*Unsettling Sovereignty*”. *Cultural Anthropology*, Vol. 32, Issue 3, pp. 330–339.
- Calin, R. Ve Sebbah, F. D. (2011). *Levinas Sözlüğü*. (Çev. M. Erşen), Say Yayınları, İstanbul.
- Cambridge University Press (t.y.). *Thing*. İçinde *Cambrdige Dictionary*. Erişim Tarihi: 20.04.2025, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english-turkish/thing>
- Cevizci, A. (2017). *Felsefe Tarihi*. Say Yayınları, İstanbul.
- Cheney-Lippold, J. (2011). “A New Algorithmic Identity: Soft Biopolitics and the Modulation of Control. *Theory, Culture & Society*, 28(6): 164-181.
- Chun, W. H. K. (2011). *Programmed Visions: Software and Memory*. The MIT Press, Cambridge.
- Cohen, J. J. (1996). “Monster Culture (Seven Theses)”. J.J. Cohen (Ed.). *Monster Theory: Reading Culture*. University of Minnesota Press, Minneapolis: 3-25.
- Collins, J. (2015). “MALCOM’S LEVIATHAN: HOBBS’S THING”. *Modern Intellectual History*, 12(1): 95-120.
- Coralles, J. (2015). “Autocratic Legalism in Venezuela”. *Journal of Democracy*, 26(2): 37-51.
- Deleuze G. ve Guattari F. (1983). *Anti-Oedipus*. (Çev. R.Hurley, M. Seem, H. R. Lane), University of Minnesota Press. Minneapolis
- Deleuze, G. ve Guattari, F. *Felsefe Nedir?*. (Çev. T. Ilgaz) Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Deleuze, G. (1994). *Difference and Repetition*. (Çev. P .Patton), Columbia University Press,

New York.

- Deleuze, G. ve Guattari, F. (2023). “*Kapitalizm ve Şizofreni 2: Bin Yayla*”. (Çev. E. Sünter), Norgunk Yayıncılık, İstanbul.
- Derrida, J. (1986) *Glas*. (Çev. J.P. Leavy, Jr ve R. Rand). University of Nebraska Press, Lincoln.
- Derrida, J. (1990). “Some Statements and Truisms about Neologisms, Newisms, Postisms, Parasitisms, and Other Small Seismisms.”. D. Carroll (Ed.). *The States of “Theory”:* *History, Art, and Critical Discourse*. Columbia University Press, New York: 63-95.
- Derrida, J. (2005). *Rogues*. (Çev. P-A. Brault ve M. Naas). Stanford University Press, Stanford.
- Derrida, J. (2006). “Şiddet ve Metafizik”. (Çev. Z. Direk). *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, 47-48, 62-160.
- Derrida, J. (2007). *Marx’ın Hayaletleri*. (Çev. A. Tümertekin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Derrida, J. (2009). *The Beast § the Sovereign: Volume 1*. (Çev. G. Bennington). The University of Chicago Press, Chicago.
- Derrida, J. (2015). *Bağışlamak: Bağışlanamaz olan ve Zaman Aşımına Uğramayan*. (Çev. M. Erşen). Monokl Yayınları, İstanbul
- Diprose R. Ve Plonowska Ziarek E. (2018). *Arendt, Natality and Biopolitics*. Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Direk, Z. (2023). “Butler ve Hegel: Arzu, Tanıma ve Akrabalık”. *Cogito üç aylık düşünce dergisi*, 65-66: 37-51.
- Desrosières, A. (1992). “Discuter l’indiscutable. Raison statistique et espace Public”. *Raison Pratiques*, 3.
- Dostoyevski F. Y. (2016) *Suç ve Ceza*. (Çev: M. Beyhan). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Douzinaz, C. (2022). *Yasanın Arzusu: Estetik, Etik, Psikanaliz*. (Çev. E. Duman ve İ. Ş. Ateş), Dipnot Yayınları, Ankara.
- Esgün T. G. (2017) “Thomas Hobbes ve Modern Devletin Bitopolitik Kuruluşu”. O. Kartal (Ed.), *Biyopolitika - Cilt 1: Platon’dan Arendt’e Biyopolitika’nın Felsefi Kökenleri*, Notabene Yayınları, İstanbul: 105-125.
- Esposito R. (2008). *Terms of Political*. (Çev. R. N. Welch), Fordham University Press, New York.

- Esposito, R. (2018). *Communitas: Topluluğun Kökeni ve Kaderi*. (Çev. O Kartal), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Esposito R. (2023). *Kişiler ve Şeyler: Beden Bakış Açısından*. (Çev. B. Uysal). Ketebe Yayınları, İstanbul.
- Eyuboğlu, İ.Z. (1988). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*. Sosyal Yayınlar, İstanbul.
- Friedrich, C. J. (1965). *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*. Harvard University Press, Cambridge.
- Foster, D. ve Turman, L., Lancaster, B., ve Carpenter, J. (1982). *The Thing*. [Horror]. Universal Pictures. United States.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977*. (Çev. C. Gordon, L. Marshall, J. Mepham ve K. Soper), Pantheon Books, New York.
- Foucault, M. (1981). "The Order of Discourse". R Young (Ed.), *Untying the Text: Post-Structuralist Reader*. Routledge & Kegan Paul, Boston: 48-78.
- Foucault, M. (1996). *Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews*. (Çev. D. F. Bouchard, S. Simon), Cornell University Press, New York.
- Foucault, M. (2002). *The Order of Things: An Archeology of Human Sciences*. Routledge Classics, New York
- Foucault, M. (2003). *Abnormal: Lectures at the Collège de France 1974-1975*. (Çev. G. Burchell). Verso, London.
- Foucault, M. (2015). *Toplumu Savunmak Gerekir*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Fry, K. (2014). *Nativity*. H. Patrick (Ed.). *Hannah Arendt: Key Concepts*. Routledge, New York, 23-35.
- Göçmen, D. (2022). "Emek ve Mülkiyet Kavramları Üzerine". I. Bayar Bravo ve H. Bravo (Ed.), *Emek ve Mülkiyet*. Fol Kitap, Ankara: 121-147.
- Graeber, D. (2011). *Dept: the first 5.000 years*. First Melville House Printing, New York.
- Grosz, E. (2003). "The Time of Violence: Deconstruction and Value". A.J. Aldama (Ed.), *Violence and the Body: Race, Gender and the State*. Indiana University Press, Bloomington: 134-147.
- Hardt, M. ve Negri, A. (2001). *Empire*. Harvard University Press, Cambridge.
- Hayles, K. (2011). "The Condition of Virtuality". (Ed. P. Lunenfeld). *The Digital Dialectic: New Essays on New Media*. The MIT Press, London: 68-95

- Haraway, D. J. (1991). *Simian, Cyborgs, and Women: The Reinvention of Nature*. Routledge, New York.
- Haraway, D. J. (2000). *How Like a Leaf: An Interview with Thyrza Nichols Goodeve*. Routledge, New York.
- Haraway, D. J. (2004). *The Haraway Reader*. Routledge, New York.
- Haraway, D. J. (2018). *Modest\_Witness@Second\_Millennium.FemaleMan©\_Meets\_OncoMouse™: Feminism and Technoscience*. Routledge, New York.
- Hardin, R. (1999). *Liberalism, Constitutionalism, and Democracy*. Oxford University Press, New York.
- Hegel, G.W.F. (2010). *The Science of Logic*. (Çev. G. Di Giovanni), Cambridge University Press, Cambridge.
- Hobbes, T. (1987). *De Cive: the English version*. H. Warrender (Ed.), Oxford University Press, New York.
- Hobbes, T. (1990). *Behemoth or the Long Parliament*, University of Chicago Press, Chicago.
- Hobbes, T. (2020). *Leviathan* (Çev. S. Lim), YKY Yayınları, İstanbul.
- Hobbes, T. (2024). *Leviathan*. (Çev. A. E. Pilgir), Can Yayınları, İstanbul.
- Hume, D. (2011). *The History of England, vol.6*. Liberty Fund, Indianapolis.
- Jean, A. (2019). "From absolutism to fascism: Hobbes through the prism of the first Frankfurt School". *Bajo Palabra*, 21: 341-358.
- Kara, U. Y. (2018). "Donna Haraway: Biyopolitik bir Giriş". O. Kartal (Ed.), *Biyopolitika – Cilt 2: Foucault'dan Günümüze Biyopolitikanın İzdüşümleri*, Notabene Yayınları, İstanbul: 229-258.
- Kara, U. Y. (2021). "Büyük Verinin Biyopolitikası Üzerine Notlar". O. Kartal (Ed.), *Biyopolitika – Cilt 3: Biyoiktidarın Suretleri: Yaşam İpotek Altında*. Notabene Yayınları, İstanbul: 169-193.
- Kartal, O. (2021). *Başkasının Politikası: Husserl, Heidegger, Levinas*. Fol Kitap, Ankara.
- Keedus, L. (2012). "Liberalism and the Question of "The Proud": Hannah Arendt and Leo Strauss as Readers of Hobbes". *Journal of the History of Ideas*, 73(2): 319-341
- Keyman, E. F. (2006). "Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler ve Hegemonya". *Uluslararası İlişkiler*. 3(9): 1-20.
- Klegr, A. (2013). "The limits of polysemy: Enantiosemy" *Linguistica Pragensia*, 23(2): 7-23.

- König, P. D. (2020). "Dissectig the Algorithmic Leviathan: On the Socio-Political Anathomy of Algorithmic Governance". *Philosophy and Technology*, 33: 467-485.
- Kraynak, R. P. (1990). *History and Modernity in the Thought of Thomas Hobbes*. Cornell University Press, Ithaca.
- Kundakçı, D. (2021). "Ernesto Laclau ve Cahntal Mouffe: Radikal Demokratik Bir Politika Arayışı". *Demokrasi Felsefesi*. E. Yağanak (Ed.) Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Küçükalp, D. (2017). *Nietzsche'nin Ahlak ve Politika Felsefesi*. Dora Yayıncılık, Bursa.
- PONS Langenscheidt GmbH. (t.y.). Aufheben. İçinde *Langenscheidt Online Wörterbuch*. Erişim Tarihi: 20 Nisan 2025, <https://en.langenscheidt.com/german-english/aufheben>
- Latour, B. (2020). *Biz Hiç Modern Olmadık*. (Çev. İ. Uysal), Norgunk Yayıncılık, İstanbul.
- Lessig, L. (2006). *Code: version 2.0*. Basic Books, New York.
- Loughlin, M. (2022). *Against Constitutionalism*. Harvard University Press, Cambrdige.
- Malcolm, N. (2005). "What Hobbes Really Said". *The National Interes*, 81: 122-128.
- Malcolm, N. (ed.) (2012). *Thomas Hobbes Leviathan Vol.1: Editorial Introduction*. Oxford University Press, Oxford.
- Malcolm, N. (2016). "Thomas Hobbes: Liberal illiberal". *Journal of British Academy*, 4: 113-136.
- Merriam-Webster. (t.y.). Casus Belli. Forensic. İçinde *Merriam-Webster*. Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2025, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/casus%20belli>
- Martinich, A.P. (2013). *Hobbes*. (Çev. A. Terzi). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Mercier, T. C. (2019). "Resisting the Present: Biopower in the Face of the Event (Some Notes on Monstrous Lives)". *CR: The New Centenniel Review*, 19(3): 99-128
- Marder, E. (2018). "Derrida's Matrix". *Oxford Literary Review*, 40(1): 1-19.
- Neocleous, M. (2014). "The Monster and the Police-Dexter to Hobbes" *Radical Philosophy*, 185, (May/Jun 2014), 1-18.
- Neocleous, M. (2005). *The Moonstrous and the Dead: Burke, Marx, Fascism*. University of Wales Press, Cardiff.
- Nietzsche, F. (1969). *Das Philosophenbuch: Theoretische Studien*. Auber-Flam-marion, Paris.
- Nietzsche, F. (2002). *Beyond Good and Evil: Prelude to a Philosophy of the Future*. (Çev. J. Norman). Cambridge University Press, Cambridge.

- Nietzsche, F. (2015). *Böyle Buyurdu Zerdüşt*. (Çev. M. Tüzel), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul..
- Nişanyan, S. (2025). Canavar. İçinde *Nişanyan Sözlük*. Erişim Tarihi: 25 Mart 2025, <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/canavar>
- Ingram, D. B. *Hukuk Felsefesi*. (Çev. E. S. Dağbak). Fol Kitap, Ankara.
- Owen, J.J, (2005). “The Tolerant Leviathan: Hobbes and the Paradox of Liberalism”. *Polity*, Vol. 37, No: 1, *Fashion for Democracy*: 130-148
- Oxford University Press. (t.y.) Monster. İçinde *Oxford English Dictionary*. Erişim Tarihi: 25 Mart 2025, <https://doi.org/10.1093/OED/2194753917>
- Özçınar, Ş. (2007). Kendinin Bilinci ve Öteki Diyalektiği: Hegel Felsefesinde Bilincin Dolayımı ve Nesnelleşmesi. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özel Özcan, M. S. (2019). “Westphalian Devletler Sistemi ve Modernleşmenin Geleneksel Dünyanın Büyük Güçleri Olan İmparatorluklara Etkisi”. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(1): 49-62.
- Patton, K. C. (2000) "He Who Sits in the Heavens Laughs": Recovering Animal Theology in the Abrahamic Traditions.” *The Harvard Theological Review*, 93(4): 401-434
- Ricoeur, P. (1986). *Fallible Man*. (Çev. C. A. Kelbley), Fordham University Press, New York.
- Rahwan, I. (2018). “Society-in-the-loop: programming the algorithmic social contract”. *Ethics and Information Technology*, 20(1): 5-14.
- Ricoeur, P. (1998). *Violence and Language*. *Journal of French and Francophone Philosophy*, 10(2): 32-41.
- Ricoeur, P. (2003). *The Rule of Metaphor*. (Çev. R. Czerny, K. McLaughlin ve J. Costello). Routledge Classics, London.
- Rouvroy, A. ve Berns, T. (2013). “Algorithmic Governmentality and Prospects of Emancipation: Disparateness as a Precondition of Individuation Through Relationships?”. *Réseaux*, 177: 163-196.
- Rodnyanski, A., Zyagintsev, A. ve Zyagintsev, A. (2014). *Leviathan*. [Dram]. Non-Stop Production. Russia.
- Said, E. W. (2009). *Başlangıçlar: Niyet ve Yöntem*. (Çev. F.B. Aydar), Metis Yayınları, İstanbul.

- Schell, J. (2002). "A Politics of Natality". *Social Research - Hannah Arendt's The Origins of Totalitarianism: Fifty Years Later*, Vol: 69 No: 2, 461-471.
- Scheppele, K. L. (2013a). "The Rule of Law and the Frankenstate: Why Governance Checklist Do Not Work?". *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*, 26(4): 559–562
- Scheppele, K. L. (2013b). "Not Your Father's Authoritarianism: The Creation of the "Frankenstate"". *Newsletter of the European Politics and Society Section of the American Political Science Association*: 5-9.
- Scheppele, K. L. (2017). "Autocratic Legalism". *Chicago Law Review*, 85(2): 545-584.
- Schmitt, C. *The Leviathan in the State Theory of Thomas Hobbes: Meaning and Failure of a Political Symbol*. (Çev. G. Schwarb ve E. Hilfstein). The University of Chicago Press, Chicago.
- Shapin S. ve Schaffer S. (1985). *Leviathan and the Air-Pump: Hobbes, Boyle and the Experimental Life*. Princeton University Press, Princeton.
- Shelly, M. (2023). *Frankenstein ya da Modern Prometheus*. (Çev. D. Akın). Can Yayınları, İstanbul.
- Skinner, Q. (2007). "Hobbes on Persons, Authors and Representatives". P. Springborg (Ed.). *The Cambridge Companion to Hobbes Leviathan*, Cambridge University Press, New York: 157-180.
- Spivak, G. C. (1977). "Glas-Piece: A Compte Rendu [Review of *Glas*, by J. Derrida]". *Diacritics*, 7(3): 22–43.
- Springborg, P. (1995). "Hobbes Biblical Beast: Leviathan and Behemoth". *Political Theory*. 23(2): 353-375
- Sreedhar, S. (2010). *Hobbes on Resistance: Defying the Leviathan*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Strauss, L. (1984). *The Political Philosophy of Hobbes*. (Çev. E. M. Sinclair), University of Chicago Press, Chicago.
- Strauss, L. (2023). *Doğal Hak ve Tarih*. (Çev. M. Erşen), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Shildrick, M. (2002). *Embodying the Monster: Encounters with the Vulnerable Self*. Sage Publications. London.

- Şahin, A. ve Doğan, A. (2017). “Mitolojiden Genel Kamu Hukukuna “Canavar Yaratık” Olgusu: Leviathan, Behemoth, Rahav, Yılan ve Ejderha”. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 3(2): 149-184.
- Hellstrand I, Henriksen, L. Ve Koistinen A. (2018). “Promises, Monsters and Methodologies: The Ethics, Politics and Poetics of the Monstrous”. I. Hellstrand, L. Henriksen ve A. Koistinen (Ed). *Somatechnics*, 8(2): 143-162.
- The Monster Network. (2021). “Collective Voices and Materialisation of Ideas: The Monster as Methods”. C. Nirta ve A. Pavoni (Ed.). *Monstrous Ontologies: Politics Ethics Materiality*. Vernon Press, Wilmington: 143-167.
- Tushnet, M. ve Bugarič, B. (2021). *Power to the People: Constitutionalism in the Age of Populism*. Oxford University Press, New York.
- Türk Dil Kurumu. (t.y.) Canavar. İçinde *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim Tarihi: 25 Mart 2025, <https://sozluk.gov.tr/>
- Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı (2019). *Tercüme-i Acâ'ibü'l-Mahlûkât*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul.
- Waterhouse, R. (1996). “Beowulf as Palimpsest”. J.J. Cohen (Ed.). *Monster Theory: Reading Culture*. University of Minnesota Press, Minneapolis: 26-39.
- Wolin, S. S. (1990). “Hobbes and Culture of Despotism”. M. G. Dietz (Ed.). *Thomas Hobbes and Political Theory*, University Press of Kansas, Lawrence: 9-36.
- Valery, P. (1972). “Letter about Mallarmé” (Çev. M. Cowley ve J. R. Lowler). *Leonardo, Poe, Mallarmé*. Princeton University Press, Princeton.
- Yağanak, E. (2016). “Otoritenin Şiddet Kullanma Hakkından Söz Edilebilir Mi?”. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 6(2): 143-168
- Yağanak, E. (2017). “Sosyopolitik Düzenin Koşulu Olarak İnsan Doğası”. *Mediterranean Journal of Humanities*. VII(2): 445-451.
- Yıldırım, A. (2017). “Hannah Arendt’te Biyopolitika Düşüncesi”. O. Kartal (Ed.). *Biyopolitika – Cilt 1: Platon’dan Arendt’e Biyopolitikanın Felsefî Kökenleri*. Notabene Yayınları, İstanbul.

**ÖZGEÇMİŞ**

|                             |                                                   |
|-----------------------------|---------------------------------------------------|
| <b>Adı ve SOYADI</b>        | ALİ FIRAT GÜNEY                                   |
| <b>EĞİTİM DURUMU</b>        |                                                   |
| <b>Lise</b>                 | Ted Antalya Koleji Özel Lisesi                    |
| <b>Lisans</b>               | İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi (2011-2017) |
| <b>Yabancı Dil / Diller</b> | İngilizce                                         |
| <b>İŞ DENEYİMİ</b>          |                                                   |
| 2018 - 2025                 | Günay Hukuk Bürosu – Antalya Barosu (Antalya)     |

